

MEZINÁRODNÍ POLITOLOGICKÝ ÚSTAV
MASARYKOVY UNIVERZITY

EVROPSKÁ UNIE PRO STŘEDNÍ ŠKOLY

VÍT DOČKAL, PETR KANIOK

**International Institute of Political Science
of Masaryk University**

Mezinárodní politologický
ústav Masarykovy
univerzity

© Vít Dočkal, Petr Kaniok, 2006

ISBN 80-210-3976-0

OBSAH**PŘEDMLUVA 7****1. DĚJINY EVROPSKÉ INTEGRACE 9**

- 1.1 Myšlenkové kořeny evropského sjednocení..... 9
- 1.2 Evropa mezi válkami 10
- 1.3 Evropa po druhé světové válce 17
- 1.4 Vznik ESUO – vítězství sektorové integrace 25
- 1.5 Konec padesátých let 20. století a nové výzvy 29
- 1.6 Euroskleróza – Evropská společenství v šedesátých letech 20. století... 32
- 1.7 Sedmdesátá léta a reakce na „eurosklerózu“..... 34
- 1.8 Jednotný evropský akt a budování Evropské unie..... 36
- 1.9 Vznik EU a její vývoj v devadesátých letech 20. století..... 39
- 1.10 Evropská integrace po roce 2000 42
- 1.11 Cesta států střední a východní Evropy do EU..... 44
- 1.12 Cesty evropské integrace 46
- 1.13 Výzvy integračního procesu 49
 - 1.13.1 Zvednuté rukavice minulosti 49
 - 1.13.2 Výzvy současnosti 52
- 1.14 Doplnující a rozšiřující zdroje ke studiu 55

2. INSTITUCE EU 57

- 2.1 Na cestě k institucím..... 57
- 2.2 Evropská rada..... 62
- 2.3 Rada EU (Rada ministrů, Rada)..... 64
 - 2.3.1 Předsednictví EU 69
- 2.4 Evropská komise 71
- 2.5 Evropský parlament 76
- 2.6 Rozhodovací proces v EU: součinnost institucí 82
- 2.7 Kontrolní orgány..... 83
 - 2.7.1 Evropský soudní dvůr, Soud první instance 83
 - 2.7.2 Finanční kontrola: Účetní dvůr 87
- 2.8 Poradní orgány EU 88
- 2.9 Finanční tělesa 90
- 2.10 Doplnující a rozšiřující zdroje ke studiu 92

3. POLITIKY EU	93
3.1 Úvod.....	93
3.2 Vnitřní trh a ochrana spotřebitele	94
3.3 Hospodářská a měnová unie (HMU)	99
3.4 Zemědělská politika	103
3.5 Regionální politika	107
3.6 Sociální politika	112
3.7 Justice a vnitro	116
3.8 Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP).....	120
3.9 Financování politik a rozpočet.....	123
3.10 Doplnující a rozšiřující zdroje ke studiu	126
4. MULTIKULTURNÍ EVROPA: PŘÍLEŽITOSTI, ŠANCE A MOŽNOSTI PRO STUDENTY A PEDAGOGY	127
4.1 Vzdělávací politika EU: programy	127
4.1.1 Socrates	128
4.1.2 Leonardo da Vinci	132
4.1.3 Youth	133
5. SHRUTÍ LÁTKY K CELÉMU UČIVU	137
6. EVROPSKÁ UNIE VE FAKTECH.....	139
JMENNÝ A VĚCNÝ REJSTŘÍK	151

PŘEDMLUVA

Milí studenti,

držíte v rukou učebnici, která se vám snaží odlehčeným a srozumitelným způsobem představit dnes již těžko opominutelný fenomén – Evropskou unii. Již dávno uplynuly doby, kdy se proces evropské integrace týkal nás – občanů České republiky – pouze okrajově a kdy byla Evropská unie považována za něco vzdáleného, cizího a nepotřebného. Víte, že se dnes evropská integrace dotýká každého z nás? Obklopují nás výzvy a příležitosti spojené s členstvím v Evropské unii, stejně tak jako závazky a povinnosti.

Publikace ve svých čtyřech hlavních částech seznamuje jak s vývojem evropské integrace, tak s její podobou. Dočtete se tak o institucích Evropské unie a jejich fungování. Velký prostor je věnován obsahu evropské integrace, který tvoří společné politiky. Součástí učebnice je také část, která je věnována šancím a příležitostem, jež Evropská unie nabízí mladým lidem. Věta „Evropa bez hranic“ již totiž dávno není pouhým sloganem.

Problematika evropské integrace je často suchopárnou a nudnou látkou, která sklouzává do záplavy termínů, jmen a definic. Učebnice, ve které listujete, se tomuto úskalí chtěla vyhnout. Proto je vybavena řadou pomůcek. Grafy a schémata by vám měly napomoci porozumět předkládané látce, kontextové otázky jsou zacíleny na opakování probraného učiva. Text je obohacen o rámečky se zajímavostmi, architekti evropské integrace totiž byli také jen lidé. Na konci každé kapitoly následuje několik námětů k zamyšlení a samostatné práci.

Závěrem předmluvy zbývá snad jen vyslovit přání, aby učebnice byla pro vás užitečná nejen jako učební pomůcka, ale také jako první kompas v pestrém labyrintu, který sjednocující se Evropa vytváří.

Autoři by rádi poděkovali trojici recenzentů. Jejich připomínky a návrhy byly velmi cenné a přispěly ke zlepšení textu. Veškeré případné omyly pochopitelně padají na vrub autorů.

Vít Dočkal, Petr Kaniok

1. DĚJINY EVROPSKÉ INTEGRACE

1.1 Myšlenkové kořeny evropského sjednocení

Myšlenka mírově sjednocené Evropy patří mezi nejchytlavější pokusy evropské civilizace. Pro evropské národy je možná stejně tak lákavá jako představa sjednocení Evropy násilím. Střet těchto dvou polů určoval po celá dějinná údobí dynamiku evropského uspořádání. Z tohoto důvodu nelze výklad dějin evropské integrace začít např. po druhé světové válce, jelikož již dávno předtím, než dnes uznávání otcové Evropské unie realizovali své plány, znala Evropa jiné obdobné, přesto spíše neúspěšné integrační iniciativy.

Kořeny myšlenky evropské jednoty je možno hledat již ve středověku. Známy je návrh **Jiřího z Poděbrad** (1420–1471) na vytvoření unie křesťanských panovníků proti tureckému nebezpečí.

Jiří z Poděbrad, český král v letech 1458–1471, se snažil nalézt rovnováhu mezi českými katolickými a husitskými stavy. Je proto též někdy označován jako král „dvojho lidu“. Obdobně usiloval i o mocenskou rovnováhu v Evropě, která by zajistila mír „v celém křesťanstvu“.

Ovšem již více než sto let předtím, kdy král Jiří představil plán na nastolení míru v celém křesťanstvu, vypracoval obdobný návrh francouzský právník **Pierre Dubois** (1250–asi 1320, nechal si též říkat Petrus de Bosco). Mezi dalšími mysliteli lze uvést i **Maxmiliena de Béthune**, francouzského vévodu ze **Sully** (1560–1641), který se v letech 1611–1638 neúspěšně zasazoval o „Velký plán“, jenž předpokládal reorganizaci Evropy a vytvoření rady zúčastněných křesťanských států dohlížejících na vnitřní i vnější bezpečnost tehdejší Evropy. Pro ideu evropského sjednocení se zasazoval **Immanuel Kant**, jedna z nejvýznamnějších osobností období novověku. Kant v roce 1795 představil traktát „*O věčném míru*“, který definuje základní principy, na nichž musí být postaveno případné evropské federativní uspořádání.

Immanuel Kant (1724–1804) byl přední německý filosof a vědec. Mírové soužití národů považoval za jednu z nejdůležitějších hodnot. Jeho idealismus však nespočívá pouze v apelu na věčný mír. Známy je i jeho tzv. **mravní imperativ**, který by bylo možno parafrazovat jako „nečiň druhému, co sám nerad“. Víte, že I. Kant zachovával striktní denní režim? Sluha Lampe jej budil v pět hodin ráno, poté Kant psal a učil (mj. i teorii hašení požárů), obědval celé tři hodiny, mezi čtvrtou a pátou hodinou odpoledne se procházel stromořadím a do desáté hodiny večerní, kdy jej Lampe uložil k spánku, se vzdělával.

18. a 19. století příliš nepřálo myšlence sjednocené Evropy. Spíše probíhalo upevnění národních států, resp. silných multietnických mocností. Vůdčí ideologií se stal nacionalismus, který byl těžko slučitelný s evropskou integrací. Přirozeně tak vyvolával mezi evropskými státy nepřekonatelné třecí plochy, které nakonec přispěly k vypuknutí první světové války.

Sumář a souvislosti

- Pokus o evropské sjednocení je historický fenomén.
- Sjednocování Evropy není spojeno pouze s obdobím po druhé světové válce.

Zamyšlení

- Jaké znáte současné garance mírového uspořádání?
- Jaké důvody vedly tehdejší panovníky a myslitele ke snaze sjednotit evropské země?

1.2 Evropa mezi válkami

Psal se rok 1920, Evropa sice dokončovala mírová jednání, ale usmíření protichůdných vášní bylo stále v nedohlednu. Evropa byla finančně, materiálně i morálně vyčerpána. Každá z poražených mocností již v této době přímo či nepřímou naznačila, že se s budovaným versailleským systémem nespokojí.

Versailleský mírový systém označuje výsledky jednání Pařížské mírové konference z přelomu let 1919–1920, jejímž cílem bylo vymezit poválečné uspořádání. Došlo tak k podpisu mírových smluv mezi vítězi (státy Dohody – významní členové: Velká Británie, Francie, Spojené státy americké, Itálie, Rumunsko, Rusko) a poraženými (Německé císařství, Rakousko-Uhersko, Turecko). Mírovým smlouvám se též říká tzv. předměstské, jelikož poukazují na jednání z různých částí Paříže: smlouva s Německem podepsána ve Versailles, smlouva s Rakouskem v Saint-Germain, smlouva s Bulharskem v Neuilly, smlouva s Maďarskem v Trianonu a smlouva s Tureckem v Sèvres. Versailleský systém zajišťoval nové uspořádání světa a potvrdil vznik nových států.

Ti z německých představitelů, kteří se odhodlali podepsat Versailleskou mírovou smlouvu s vítězi, byli buď zatraceni či zavražděni. Turecko zašlo ještě dál, otevřeně odmítlo Sévreskou mírovou smlouvu.

V meziválečné Evropě stály proti sobě nesmiřitelné tábory: nacionalisté a pacifisté. Tyto tábory nebojovaly pouze na mezinárodním evropském poli, tento boj byl často rozdmýchán i v samotných politických systémech evropských zemí. Nacionalisté z poražených zemí chtěli revizi Versailleské smlouvy, vítězní nacionalisté chtěli na úkor ostatních zemí vylepšit mezinárodní pozici své země.

Pacifisté, ať už z bloku poražených či vítězů, lamentovali nad neutěšenou situací a předkládali mnohdy předem zatracené projekty věčného míru. Evropa byla v krizi a tuto krizi mnozí skeptičtí myslitelé považovali za předzvěst zániku Evropy. Profesor geografie na Sorbonně **Albert Demangeon** (1872–1940) v roce 1920 představil dílo „*Úpadek Evropy*“. Podle něj má Evropa největší slávu za sebou a v nové době se stane jen jakousi kolonií USA či Japonska. Důsledky první světové války chápal jako mnohem strašnější, než jaké měla válka třicetiletá. Podobně jako A. Demangeon uvažoval i německý filosof **Oswald Spengler** (1880–1936), který svoji knihu z roku 1918 přímo nazval „*Zánik Západu*“.

Pro meziválečnou Evropu, která pozbyla svůj celosvětový primát a prestiž, byly pouze dvě možnosti záchrany: univerzální světový mír, nebo sjednocení Evropy. Zvrácenou podobu záchrany Evropy přinesli i radikální nacionalisté, kteří chtěli moc a slávu Evropy obnovit porobením ostatních. Evropská idea, idea sjednocené Evropy, se tak v meziválečném období rozdělila do několika proudů, které usilovaly zrealizovat vysněný cíl evropského sjednocení a úzké evropské spolupráce zcela odlišnými prostředky.

Lze vymezit tři koncepce evropské ideje:

- A) univerzalistickou
- B) evropskou (kontinentální)
- C) nacistickou (násilného sjednocení)

Všechny tři byly neúspěšné. První koncepce padla současně se Společností národů, druhá selhala pro nedostatek konsenzu a třetí byla poražena ve druhé světové válce.

A) **Univerzalistická koncepce** vnímala otázku sjednocení Evropy v širším kontextu, a to v kontextu celosvětového mírového uspořádání pod patronací **Společnosti národů (SN)**.

Společnost národů byla založena na základě závěrů Versailleské konference 20. 1. 1920 z podnětu W. Wilsona. Jednalo se o organizaci mezinárodní spolupráce prosazující otevřenou diplomacii, kolektivní bezpečnost, omezení zbrojení a poskytující funkci arbitra mezinárodních sporů. Z důvodu neochoty členských států, kterých bylo celkem 54, zastávat zájmy mezinárodní před národními, se nepodařilo dostat původní úloze. Sídliila v Ženevě. Svoji činnost oficiálně ukončila 19. 4. 1946 a její funkce převzala OSN.

Byť byl univerzalistický přístup k řešení mezinárodních sporů výsledkem první světové války a formálně byl spjat s existencí SN, jeho kořeny lze vystopovat i v pacifistickém smýšlení 19. století. Univerzalistická koncepce upřednostňovala celosvětový mír před mírem lokálním a vycházela z hypotézy, že

suma lokálních mírů se nerovná míru všeobecnému, jelikož takový mír může být budován a udržován pouze v globálním měřítku. Ostatní míry jsou zcela nejisté a nestabilní. Ideologické zdůvodnění této koncepce poskytl **W. Wilson** v podobě idealistického univerzalizmu, se kterým ovšem neuspěl ani v domácím prostředí. Americký Senát totiž odmítl Pakt o Společnosti národů

Thomas Woodrow Wilson (1856–1924), americký státník za Demokratickou stranu, 28. prezident USA v letech 1913–1921. Před vstupem do vrcholné politiky vysokoškolský profesor práva a politické ekonomie. Autor demokratického programu pro poválečnou Evropu, který je znám jako Čtrnáct bodů prezidenta Wilsona. Poslední bod navrhuje založení Společnosti národů. Roku 1919 obdržel Nobelovu cenu míru.

Bez **W. Wilsona** byl takový univerzalizmus neuskutečnitelný, ostatní mocnosti si jej upravovaly dle svých národních zájmů, čemuž značně přispívala i nemohoucnost SN. Koncept kolektivní bezpečnosti, se kterým byl univerzalizmus SN spojován, se začal ukazovat jako nerealistický. SN od počátku svého vzniku čelila ostré kritice, sice příkazovala dodržovat základní pravidla mezinárodního soužití států, ale neměla prakticky žádné prostředky, jak toto chování vynutit a jak případně potrestat přestupky. Od samého začátku musela bez zázemí a účelných nástrojů řešit ostré konflikty evropských zemí.

Nebyla to jen vzpoura Turecka proti Versailleskému systému mírových dohod, problematický byl i přístup SN v Rúrské krizi, kdy okupační Porúří chtěla Francie a Belgie přinutit Německo splácet reparace. SN selhala i v tzv. Korfském incidentu 1923. Na druhou stranu ale SN zaznamenala ve 20. letech i řadu menších úspěchů

Korfský incident, italsko-řecké napětí roku 1923. Při vytyčování řecko-albánské hranice bylo zastřeleno několik italských vojáků, z čehož Itálie obvinila Řecko a nařídila bombardování a obsazení řeckého ostrova Korfu. Teprve po nátlaku Velké Británie a za nemalou finanční „kompenzaci“ vyklidila Mussoliniho Itálie ostrov.

Její totální neschopnost se projevila v Habešské krizi (Itálie 5. 10. 1935 obsadila Etiopii, císař **Haile Selassie I.** se sice srdnatě bránil, ale po dobytí hlavního města Addis Abeba v roce 1936 byl poražen).

„Odumřelá“ autorita SN se projevila ještě jednou. V roce 1936 došlo k obsazení Porýní Hitlerovým wehrmachtem. Byť se jednalo o flagrantní porušení Versailleské smlouvy, nikdo, ani SN, proti tomu neučinil žádnou protiakci. Nepotrestané obsazení Porýní bylo jasným důkazem rozpadu Versailleského systému a univerzalistické koncepce světového míru zaštitěného SN. Celosvětový mír byl takto nedosažitelný a s ním i mír evropský.

B) Proti koncepci univerzalistické vystupovala **koncepce evropská**, resp. **kontinentální**. Jako prvního kritika univerzalistického přístupu, a tedy obhájce mírů lokálních (kontinentálních), lze zmínit **Alejandra Alvarze**, generálního sekretáře Amerického institutu pro mezinárodní právo. Koncept představil roku 1917, tedy ještě před vznikem SN. Jeho předpoklady se ukázaly jako velmi vystihující: SN bude pro Evropu příliš světová a pro svět příliš evropská. Namísto toho předpokládal Alvarez vznik kontinentálních unií, které měly být prvním krokem k vytvoření celosvětové mírové organizace. Každý stát měl vysílat zástupce do kontinentálního shromáždění, hlavním orgánem by pak byla kontinentální Rada s kompetencemi rozhodovat o celokontinentálních zájmech. Je jasné, že tímto Alvarez předpokládal vznik jakési evropské federace, která by zaštiťovala evropský kontinent, není ovšem zcela jasné, jaké země by byly do Evropy řazeny.

Klíčovou osobností kontinentální koncepce byl **Richard Nicolaus Coudenhove-Kalergi** (1894–1972). Jeho umění propojit analytické a vizionářské schopnosti se projevilo nejen v dílech, která tato výjimečná osobnost představila Evropě, na základě jeho myšlenek se dokonce zrodilo celé Panevropské hnutí; hnutí kooperující a sjednocující Evropy.

Panevropské hnutí, meziválečné hnutí za evropskou jednotu, založené 1. 9. 1923 se sídlem ve Vídni, duchovním otcem a prezidentem byl Coudenhove-Kalergi. Mělo řadu národních poboček a v letech 1924–1938 vydávalo časopis Pan-Europa. Vlajku hnutí představovalo na modrém poli zlaté slunce s červeným křížem a 28 paprsky, které symbolizovaly 28 evropských států, potenciálních členů nové organizace. Důležité bylo, že pro jeho ideu se zasazovala řada osobností, které ji pomáhaly propagovat. Hospodářská krize zvrátila snahy hnutí.

Určitou inspiraci našel Coudenhove-Kalergi v díle německého publicisty **Alfreda Frieda „Pan-Amerika“** (1910). Pan-Amerika velmi kladně hodnotila sjednocování amerického kontinentu prostřednictvím Panamerických kongresů. Coudenhove-Kalergi tak v roce 1923 představuje analogické dílo **„Pan-Europa“**. Od ostatních federalistů se odlišoval myšlenkou postupného budování Panevropy. Panevropa měla být budována fázovitě, první fáze by měla být propagační a výchovná, druhá fáze, naplněná v dohledném časovém horizontu, by spočívala v uzavření smlouvy mezi demokratickými státy o volném svazku, třetí fáze předpokládala funkční a celokontinentální celní unii a až konečná a velmi výhledová fáze by znamenala vznik Spojených států evropských. Od politických koncepcí jednotné Evropy se Coudenhove-Kalergi odlišil tím, že překročil rámec Versailleské smlouvy a nesnažil se pouze o jakousi modifikaci. Dílo Pan-Europa bylo ceněno i prvním prezidentem ČSR **T. G. Masarykem** (1850–1937), pochvalně se o něm vyjadřoval i ministr zahraničních věcí a nástupce Masaryka **E. Beneš** (1884–1948).

T. G. Masaryk udržoval s Kalergim vřelé vztahy a vyjádřil se, že kdyby byl o 30 let mladší, vrhl by se s plnými silami do propagace evropského sjednocení, v němž na počátku 30. let viděl jedinou záruku československé samostatnosti. Ideji evropského sjednocení přispěl T. G. Masaryk knihou *Nová Evropa*, v rámci níž považuje demokracii za nutnou podmínku evropského jednoty.

Příprava na Spojené státy evropské zašla až tak daleko, že v roce 1930 předložil Coudenhove-Kalergi návrh **Panevropského paktu**. Panevropský pakt připomíná spíše ústavu a měl se stát ustavující smlouvou Panevropy. Pakt zachovává ještě suverenitu jednotlivých států, nicméně vytváří předpoklady pro vznik celní unie a později i federace. Text předpokládal i společné státní občanství. Smlouva by ustavila Spolkovou radu, která by byla hlavním normotvorným a rozhodovacím orgánem. Každá vláda by vysílala jednoho zástupce. Rozhodování mělo být většinové, pouze ve výjimečných případech konsenzuální. Dále mělo vzniknout Spolkové shromáždění, a to na základě delegace z národních parlamentů. Měl vzniknout i Spolkový soud a Spolkový úřad.

Věděli jste, že rakouský aristokrat a diplomat **Richard Coudenhove-Kalergi** byl ztělesněný kosmopolita? Narodil se v Tokiu jako syn Japonky a Rakušana holandsko-řeckého původu. Dostal japonské jméno Ejiro, dodatečně evropské Richard, ale doma mu říkali anglicky Dicky.

Od roku 1932 Coudenhove-Kalergi varoval před vznikem agresivního bloku Německa, Itálie a Ruska. Proto měly být první kroky ke „Spojeným státům evropským“ vedeny hlavně v rámci sblížení Francie a Německa, a to i za cenu ústupků, aby se Německu zabránilo vstupu do výše uvedeného bloku. Tímto se Coudenhove-Kalergi rozešel ve zlém s vrcholnými představiteli Francie (**E. Herriot, A. Briand**).

Panevropské hnutí v této době neuspělo a Coudenhove-Kalergi mohl myšlenku Panevropy znovu předložit až po druhé světové válce. To však již byly mezinárodněpolitické podmínky zcela jiné a pro Panevropské hnutí naprosto nevhodné. Lze konstatovat, že druhou světovou válkou a spuščením „železné opony“ se naplnily nejhorší představy Coudenhove-Kalergiho.

Ovšem zpět do 20. let 20. století. Na návrhy Coudenhove-Kalergiho reagovala Francie. Přirozeným zájmem Francie bylo obnovení jejího dřívějšího mocenského postavení. Evropské sjednocení bylo vhodnou záminkou pro tento záměr. Skrytý mocenský motiv byl podstatným nedostatkem francouzských koncepcí. Toto stigma provází Francii dodnes a nejednou v historii znamenala touha stát se první mocností v Evropě pozastavení či dokonce eliminaci možnosti evropského sjednocení. Roku 1925 se francouzským ministrem zahraničních věcí Poincarého vlády stává Aristide Briand. Veřejné mínění bylo společně Evropě nakloněno,

čehož se snažil využít. Otázku sjednocené Evropy chápe nikoliv jako nezbytný a morální proces, ale jako proces politický. V červnu 1929 předkládá A. Briand vlastní návrh na Spojené státy evropské.

Aristide Briand (1862–1932), francouzský státník, jedenáctkrát předseda vlády a ministr zahraničí ve 14 vládách za sebou. Byl přesvědčeným socialistou, strhujícím řečníkem a nejvlivnější osobností francouzské zahraniční politiky 20. let 20. století. Výrazně se zasazoval za evropskou jednotu. A. Briand byl mimojiné i spoluautorem Briand-Kellogova paktu.

Tehdejší německý kancléř **Gustav Stresemann** reagoval kladně, ovšem za předpokladu, že budou odstraněna antiněmecká ustanovení Versailleské smlouvy. Toto bylo však naprosto nepřijatelné pro francouzského premiéra R. Poincarého (1860–1934), který byl vůči Německu značně odměřený.

Gustav Stresemann (1878–1929), německý státník, roku 1923 říšský kancléř Výmarské republiky, 1923–1929 ministr zahraničí. Roku 1926 spolu s A. Briandem obdržel Nobelovu cenu míru za činnost francouzsko-německého usmíření.

Dne 29. 8. 1929 uspořádal A. Briand setkání vrcholných státníků v Ženevě. Ovšem Stresemann zde znovu zopakoval svůj postoj, delegáti z Anglie zase zdůrazňovali, že veškeré podobné plány je nutno konkretizovat, a to pokud možno na půdě SN. Stejně tak zdůraznili, že nepřistoupí na nic, co by mohlo zhoršit vztahy mezi Velkou Británií a SSSR či Velkou Británií a USA. Svůj plán tak Briand prezentoval znovu 8. 9. 1929 na fóru SN v Ženevě. Plán však nevzbudil větší zájem. V roce 1929 se Briand stal francouzským premiérem, to mu sice uvolnilo ruce jak doma, tak v zahraničí (podržel si post ministra zahraničních věcí), ale jeho plán u konkurence významnější odezvu nezaznamenal. Přesto Briand neupustil od svého záměru a 1. 5. 1930 dokončil Memorandum nastiňující možné federativní uspořádání Evropy. V průběhu 30. let 20. století se však evropská politická scéna jasně radikalizovala a od poloviny 30. let bylo patrné, že Evropa stojí na prahu nové války. Federalistická metoda sjednocené Evropy opět neuspěla.

C) **Nacistické koncepce** lze považovat za hybridní formu evropské ideje, ideje sjednocení Evropy. Nacisté ke svým účelům dokázali zneužít nejen Nietzscheho pojmy „moc“ či „nadčlověk“, ale i vědeckou oblast mezinárodních vztahů, geopolitiku. Geopolitika vychází z hypotézy, že charakter mezinárodněpolitického systému je determinován geografickými proměnnými. Nacisté jako by to obrátili, geopolitika je determinována nutností německé expanze. V letech 1938–1939 došlo k přímému ovládnutí Rakouska a Čech a Moravy, Slovensko sice nebylo začleněno do Říše, nicméně jeho závislost na Německu byla nezpochybnitelná. Německo si dále ekonomicky podmanilo balkánské země, agresivní pronikání

německé ekonomiky bylo patrné již v meziválečném období, nyní však došlo k přímé násilné ekonomické integraci.

Mittleuropa (Střední Evropa) byla výchozí koncepcí německých expanzivních snah v oblasti celé střední Evropy včetně území neněmeckých národů. Cílem mělo být ustavení federace pod německým vedením či nadnárodní zájmové hospodářské společenství.

Nacisté takto pro střední a východní Evropu vybudovali systém „velkoprostorového hospodářství“, definovaný jako jednostranné napojení ekonomik na Německo a na jeho systém plánování. Po vypuknutí druhé světové války si Němci připojili ještě velkou část Polska. Do počátku roku 1941 pak nacisté integrovali ekonomiky Beneluxu a Francie. Systém byl postaven na mechanismech řízeného hospodářství, marka se stala univerzálním oběživem. Co se týče národnostní politiky takto sjednocené Evropy: nacisté předpokládali vytvoření **Velkogermánského svazu**, který měl evokovat představu rovnoprávnosti germánských národů ve Skandinávii a Nizozemí. Belgie měla být odfrancouzštěna a též se měla stát součástí Velkogermánského svazu. Románská etnika mohla být pouze tolerována jako podřízené satelity. Slované měli být germanizováni, nebo eliminováni. Po roce 1943, kdy se Německo dostalo na válečných frontách do problémů, nacisté opustili myšlenku Velkogermánského svazu a začali hovořit o Pevnosti Evropy – **Festung Europa**. Pro obranu Evropy před východní expanzí dokázali nacisté uznat dokonce i některé slovanské národy. K této nechvalné koncepci se připojil i ministr školství vlády Protektorátu Čechy a Morava E. Moravec, který během svého působení napsal řadu děl o novém uspořádání Evropy pod nadvládou Říše.

Exil a odboj

Myšlenka svobodně sjednocené Evropy přežívala během druhé světové války hlavně ve francouzských a italských odbojových organizacích. Představitelé italského odboje – Altiero Spinelli (1907–1986, právník), Ernesto Rossi (1897–1967, ekonom) a Eugenio Colorni (1909–1944, filosof) – představili a tajně publikovali tzv. Manifest z Ventotene, který byl jakousi deklarací evropského federalismu a evropského míru. Mimo odbojové organizace byl duch svobodné Evropy udržován i na Ženevské univerzitě a v londýnském exilovém prostředí.

Ventotene je ostrov v Tyrrhénském moři, za války se stal internačním místem. Jelikož zde byl volnější režim než v nacistických koncentračních táborech, mohl tu na cigaretových papírcích být sepsán a ukrýván ve dvojitěm dně plechové krabice manifest argumentující pro vznik evropské federace, která by zaručovala spolupráci mezi národními státy.

Sumář a souvislosti

- V meziválečném období se objevilo několik koncepcí řešení evropského uspořádání.
- Univerzalistická koncepce podmiňovala mír v Evropě mírem světovým.
- Kontinentální koncepce upřednostňovala integraci mezi vybranými evropskými státy.
- Nacistické koncepce hledaly cestu ve sjednocení násilím.
- Ani jedna koncepce nebyla úspěšná.

Zamyšlení

- Proč nebylo meziválečné období vhodné pro realizaci evropské integrace?
- V čem spočíval význam Panevropského hnutí?
- Jaký byl postoj Francie k evropskému sjednocení v meziválečném období?

1.3 Evropa po druhé světové válce

Přišlo jaro roku 1945. Není těžké si představit, v jakém rozvratu se Evropa po druhé světové válce nacházela. Coudenhove-Kalergi správně ve 20. letech předpověděl, že důsledky druhé světové války daleko překonají hrůzy první světové války a že druhá světová válka nebude vedena za účelem vítězství, nýbrž za účelem vyhlazení celých národů. Agresor byl poražen, ale záhy se ukázalo, že vyvstal nový. Coudenhove-Kalergi se nemýlil ani v té věci, že skončí-li evropská válka jakkoliv, vyjde z ní jen jeden vítěz: SSSR. Nakonec se ukázalo, že vítězové z druhé světové války byli dva – SSSR a USA. Západoevropské demokratické státy se však z vítězství příliš těšit nemohly. Zatímco v západní Evropě klesla průmyslová výroba asi o třetinu, v SSSR oproti roku 1939 průmyslová výroba vzrostla, v USA vzrostla dokonce trojnásobně. Ve druhé světové válce se rozpadl jak Versailleský mírový systém meziválečného období, tak systém mocenské rovnováhy. Většina kontinentálních zemí tuto skutečnost pochopila a začala hledat jiné koncepce evropského systému. Tuto skutečnost však nedokázala akceptovat Velká Británie. Stále vnímala obě světové války jako defekt evropského mezinárodněpolitického systému a věřila, že se může vrátit zpět do 19. století, kdy byla mocností číslo jedna a kdy politikou balancéra vyvažovala evropskou mocenskou rovnováhu. Velká Británie však nebyla ani mocnost číslo jedna, ani mocnost číslo dva. V nejlepším byla považována za třetí v řadě, spíše se však hovořilo o systému „Velké dvouapůlky“. Důvodem, proč Velká Británie setrvala na starých konzervativních konceptech, byla její geografická lokace a vztahy ke Commonwealthu a USA.

Mocenskou rovnováhu lze chápat jako určitý způsob uspořádání mezinárodního systému, v němž je moc rovnoměrně rozložena mezi několika hlavními státy. Rozložení moci nemusí být ovšem vždy úplně rovnoměrné, ale musí být takové, aby žádnému z aktérů neumožňovalo ovládnout ostatní.

Commonwealth (Společenství), svazek Velké Británie a jejích bývalých kolonií a dominií. Do roku 1918 označován jako Britské impérium. Koncem 19. století dosahuje největšího územního rozmachu. Po roce 1945 začíná proces dekolonizace a s tím související celkový rozpad Společenství. Většina britských kolonií získala samostatnost, jejich výrazný počet však zůstává členy i nadále. Dnes je členem 53 zemí, dále závislá území a teritoria spravovaná Velkou Británií, Austrálií a Novým Zélandem.

Díky ní byla (vyjma Švýcarska) jedinou zemí, která neprošla zkušeností násilné okupace, nestala se satelitním či kolaboračním režimem, nemusela organizovat odbojová hnutí, v nichž se právě rodila myšlenka jiné a nové organizace Evropy. Velká Británie tak nemohla porozumět výzvám kontinentálních států, jelikož jejich pohnutky a motivy nesdílela.

Kontinentální státy, jež se jen těžko léčily z ponížení, jež jim přinesla nacistická okupace, viděly naději ve sjednocené západní Evropě. **Západní Evropa** se měla stát tzv. **třetí silou** mezi USA a SSSR. Koncept třetí síly akcentoval tato východiska:

- sjednocení demokratických států Evropy je nezbytností kvůli rozpínavosti SSSR;
- sjednocení Evropy nelze provést celokontinentálně, Evropa na východ od železné opony je pro integraci prozatímně ztracena;
- bude založen na jádru Velké Británie a Francie;
- evropský systém bude kompromisem mezi ryzím kapitalismem USA a komunismem SSSR;
- tímto bude moci zprostředkovat vztahy mezi oběma supervelmocemi.

Koncept třetí síly nachází ohlas zejména u evropských socialistických stran ve Francii, Itálii, Rakousku, Nizozemí a dokonce i u levého křídla britských labouristů. Britský ministr zahraničních věcí **Ernest Bevin** (1881–1951) se dokonce ve vládě snažil prosadit nějakou formu spolupráce s kontinentální Evropou a představil koncem roku 1945 koncept tzv. tří Monroeových doktrín: USA, Evropa, SSSR. Odpor vůči Bevinovým integračním snahám byl však v britské vládě příliš velký.

Koncept tří Monroeových doktrín vycházel z doktríny prezidenta USA Jamese Monroea z roku 1823, která varovala evropské mocnosti před intervencí do záležitostí USA a zároveň zavazovala USA nezasahovat do dění v Evropě.

Bevinova iniciativa jednoznačně našla podporu u belgického premiéra **Paula-Henriho Spaaka**.

Paul-Henri Spaak (1899–1972), dvakrát předseda vlády Belgie, dvakrát ministr zahraničních věcí Belgie, generální tajemník NATO. Byl přesvědčeným zastáncem jednotné Evropy. Jeho návrh na vytvoření hospodářského sdružení založeného na principech volného obchodu a pohybu pracovní síly, jednotné sociální a finanční politiky se stal jedním z pilířů Evropského společenství.

Spaak byl významnou osobností procesu evropského sjednocování. Spaak vybízel k co nejužšímu propojení Francie a Británie, což by dle něho bylo dostatečné integrační jádro, ke kterému by se mohly připojit i ostatní země. Spaak tak nepřimo naznačil, že nesouhlasí s velmocenským pojetím sjednocené západní Evropy, jaké navrhoval např. **Charles de Gaulle** (1890–1970). De Gaulle předpokládal, že západní Evropa bude sjednocena pod patronací Francie a že Německo bude rozkouskováno – částečně připojeno k Francii a částečně postaveno pod mezinárodní kontrolu. De Gaulle však nenalezl pro svůj návrh dostatečnou podporu. V zemích Beneluxu bylo jeho pojetí vnímáno dokonce s obavami. V lednu 1946 tak podává demisi na funkci premiéra a místo něj nastupuje představitel socialistické strany **Félix Gouin** (1884–1977). Ten se snažil o kompromisnější politiku vůči Velké Británii a o smířlivější politiku vůči Německu. Toto ovšem vyvolalo okamžité negativní reakce jak u francouzské veřejnosti, tak i v rámci francouzského ministerstva zahraničních věcí. **Georges Bidault** (1899–1983), ministr zahraničních věcí a představitel francouzské křesťanské demokracie, poukázal na to, že ústupky vůči Německu jsou nepřijatelné a že by nahrávaly pouze de Gaullovi a komunistům. Gouin musel ustoupit. Jeho vláda však ještě do konce roku 1946 padla a nastoupil meziválečný premiér a za války vězněný disident **Léon Blum** (1872–1950). V prosinci roku 1946 postoupil Velké Británii plán na vzájemné francouzsko-britské sblížení. Velká Británie však již ztratila trpělivost a s vědomím pochybné stability francouzských vlád byl tento návrh ignorován. Koncept třetí síly tak zkrachoval.

Důvody neúspěchu konceptu třetí síly:

- západní Evropa se nemohla hospodářsky a už vůbec ne vojensky rovnat USA a SSSR;
- nemohla se stát vlivným a uznávaným zprostředkovatelem vztahů USA–SSSR;
- integraci západní Evropy SSSR považoval za nepřátelský akt, který by znemožnil proces jeho expanze a satelizace zemí střední a východní Evropy;
- na realizaci konceptu třetí síly byly i v západní Evropě různé názory (často protichůdné);
- nestabilita francouzských vlád a nedůvěra či neochota vlád Velké Británie.

P. H. Spaak,
zdroj:
www.europa.eu

Jiným směrem šly iniciativy britského státníka **Winstona Churchilla**.

Winston Churchill (1874–1965), britský státník, politik, historik, předseda vlády Británie v letech 1940–1945 a 1951–1955. Podařilo se mu ozdravit britské hospodářství. Patří k duchovním vůdcům poválečného uspořádání v Evropě. Usiloval o udržení jednoty západní Evropy. Stavěl se proti sovětskému šíření komunismu v evropských zemích. Roku 1953 získal Nobelovu cenu za literaturu.

V létě 1945 neuspěl W. Churchill ve volbách, ale jeho autorita v očích britské veřejnosti byla obrovská. Churchill se nemusel vázat na oficiální postoj britské vlády a mohl přicházet s vlastními koncepcemi. V průběhu roku 1946 pronesl Churchill dvě proslulé řeči: v březnu 1946 ve Fultonu a v září 1946 v Žürichu. Ve Fultonu se vyjádřil k ruskému nebezpečí, podle něj by samotná aliance Velké Británie a USA nemohla expanzi SSSR čelit. V Žürichu pak vyzval demokratické státy Evropy, aby začaly budovat Spojené státy evropské (ovšem bez Velké Británie). Státy východně od „železné opony“ považoval Churchill za ztracené.

Železná opona je označení pro hranici mezi státy pod sférou sovětského vlivu a demokratickými státy v Evropě. V tomto smyslu je poprvé použil W. Churchill roku 1945 v korespondenci s prezidentem USA Trumanem, kterému napsal: „Nad linií ruské fronty se spouští železná opona. Nevíme, co se za ní děje.“

Velkým překvapením byl apel na sblížení Francie a Německa. Je nutno si připomenout, že Německo ještě ani neexistovalo, stále bylo rozděleno na okupační zóny a ve Francii byly ještě živé představy o tom, že Německo již nikdy obnoveno nebude. Zatímco tehdejší ministr zahraničních věcí Bidault přijal tento apel negativně, socialisté (např. Blum) reagovali velmi pozitivně a již od roku 1947 se ve francouzských vládních kruzích prosazoval názor, že Západní Německo by se mělo integrovat do západní Evropy. Úvodním krokem Churchillovy vize sjednocené Evropy mělo být ustavení Rady Evropy, která se měla stát nástrojem postupné evropské integrace. Na realizaci tohoto návrhu musela však Evropa čekat ještě celý rok.

Do procesu sjednocování Evropy zasáhl i tzv. **Marshallův plán** (Program evropské obnovy). Dne 5. 6. 1947 přednesl americký státní sekretář **George Marshall** (1880–1959) návrh na obnovu válkou zničené Evropy. Do té doby působila v Evropě ne příliš efektivní pomoc pod patronací OSN – tzv. UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration).

Organizace spojených národů (OSN) je mezivládní organizace s cílem udržet mír, bezpečnost a spolupráci mezi národy. Vznikla dne 26. 6. 1945. Jejími členy jsou téměř všechny státy světa, členem není např. Švýcarsko. V roce 2001 dostala Nobelovu cenu míru.

V rámci Marshallova plánu počítaly USA alespoň s částečnou hospodářskou integrací západní Evropy. Předpokladem bylo i obnovení německé ocelářské produkce, a tím i oživení celé německé a posléze i západoevropské ekonomiky. Zatímco ministr zahraničních věcí Velké Británie Bevin předpokládal vytvoření celní unie, většina ostatních britských ministrů byla proti, jelikož by to prý mohlo narušit zájmy Commonwealthu. Dne 15. 7. 1947 navrhl italský ministr zahraničních věcí **Carlo Sforza** (1872–1952) celní unii západních států, Velká Británie však reagovala odměřeně. Úzeji pojatou celní unii mezi Beneluxem a Francií zase odmítli představitelé Beneluxu a požadovali alespoň účast Německa. To zase odmítla Francie. Problém byl vyřešen na londýnské konferenci v roce 1947, kdy se západní mocnosti okupující Německo dohodly na propojení svých zón.

Německo bylo po druhé světové válce rozděleno do čtyř okupačních zón: americké, britské, francouzské a sovětské. Poté, co by přestalo být hrozbou světovému míru, mělo být znovu obnoveno. V prosinci 1946 propojením britské a americké okupační zóny vznikla Bizonie, v srpnu 1948 se s Bizonií propojuje francouzská zóna a vzniká Trizonie. To byl předpoklad pro vznik SRN dne 7. 9. 1949. Bezprostředně poté 7. 10. 1949 jako satelit SSSR vzniká NDR. Německo bylo oficiálně sjednoceno až 3. 10. 1990 za přítomnosti hlav států protihitlerovské koalice.

Projekt hospodářské integrace v rámci Marshallova plánu byl stále ohrožen. USA trvaly na vzniku alespoň nějaké koordinační organizace, která by se měla podílet na obnově Evropy. O formu takové organizace propukly politické boje. Velká Británie odmítala jakékoliv nadnárodní těleso, Francie naopak požadovala, aby pravomoci nad redistribucí americké podpory spočívaly na silné supranacionální (nadnárodní) exekutivě, která by mohla navíc koordinovat národní hospodářské plány obnovy. Pro Velkou Británii byly tyto návrhy zcela nepřijatelné. Dne 16. 4. 1948 byla podepsána konvence, která zakládala **OEEC (Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci)**. OEEC se, na základě trvalého odporu Velké Británie, stala pouze formální mezivládní organizací pro použití prostředků plynoucích z Marshallova plánu. Její mezivládní charakter znemožňoval, aby se stala nástrojem evropské integrace (o nadnárodním a mezivládním pojetí evropské integrace viz kap. 1.12). V roce 1961 se členy staly i mimoevropské země a byla přejmenována na **OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)**. Stala se klasickou světovou ekonomickou mezivládní organizací.

OECD je organizací ekonomicky vyspělých zemí. Usiluje o podporu koordinace hospodářské a sociální politiky členských zemí a o možnost rozvoje hospodářsky méně vyspělých zemí. Každoročně vydává zprávy, které hodnotí stav ekonomiky v každé členské zemi. Mezi nejvýznamnější členské státy patří v současnosti USA či Japonsko.

Druhá polovina roku 1948 přinesla západoevropským státům malou politickou revoluci. V červenci 1948 byla ve Francii jmenována nová vláda, do které zasedly jednoznačně proevropsky laděné osobnosti: **Léon Blum**, **Robert Schuman**, **Paul Reynaud**. Mnozí z nich byli navíc spjati s meziválečným panevropským hnutím, takže integrační tendence ve francouzské vládě jasně dominovaly. Uvnitř britské labouristické vlády začaly silit názory, že by se měla Velká Británie více podílet na evropském projektu. Ministr zahraničních věcí Bevin nakonec dal svolení k tomu, že se Velká Británie bude účastnit prvních jednání o vzniku nějaké zastřešující evropské organizace. Bevin svolil velmi neochotně, jelikož se tímto de facto podílel na propagaci návrhu svého politického konkurenta W. Churchilla. O Churchillově koncepci, představené v Žürichu, se rozhodlo v prosinci 1948. P.-H. Spaak navrhl, aby všechny státy OEEC vytvořily **Radu Evropy**. Tvrdé debaty se vedly o formě Rady Evropy, obdobně jako tomu bylo při vzniku OEEC. Shoda panovala v tom, že by Rada Evropy byla složena z delegovaných ministrů a nějakého poradního shromáždění, jehož pravomoci ovšem nebyly zřejmé. Francie usilovala o to, aby poradní shromáždění mělo funkci parlamentního shromáždění, tím ale narazila na odpor Velké Británie. Velká Británie se tak rozhodla celý proces vetovat. Francouzský ministr zahraničních věcí R. Schuman byl tímto aktem značně rozladěn a přijíždí do Londýna, kde Bevinovi nastínil, že se evropská integrace může dít koneckonců i bez Velké Británie. Bevin pro tentokrát ustoupil. Dne 5. 5. 1949 po mnohých peripetiích a na základě závěrů **Haagského kongresu** (více viz konec této kapitoly) vznikla Rada Evropy. Ústředními orgány Rady Evropy se staly Výbor ministrů a Parlamentní shromáždění. Vzhledem k tomu, že Velká Británie nadále trvala pouze na prohlubování evropského porozumění a nikoliv na evropské integraci, byla Rada Evropy opět ustavena jako mezivládní organizace, která nemůže národní státy prakticky k ničemu nutit. První zasedání Shromáždění Rady Evropy se konalo na přelomu srpna a září 1949. Během něho se delegáti usnesli na vytvoření Stálého výboru Parlamentního shromáždění a bylo přijato usnesení doporučující vytvořit nějakou evropskou politickou autoritu. Otevřena byla i otázka hlubší hospodářské integrace západoevropských zemí. Tímto chtěly prointegrační státy zvrátit váhavý až odmítavý postoj Velké Británie. Tyto iniciativy však britští delegáti důsledně vetovali, a tak od počátku blokovali realizaci těch opatření, která by transformovala Radu Evropy na nástroj evropské integrace.

Rada Evropy je mezivládní organizace, která vznikla dne 5. 5. 1949. V současné době má 46 členských zemí, které zaručují právní stát, základní lidská práva a svobodu svých občanů. Členové spolupracují na prosazování těchto práv, na zvyšování vzdělanosti apod. Dnes je tvořena pěti institucemi: Výbor ministrů, Parlamentní shromáždění, Kongres místních a regionálních orgánů, Komisař pro lidská práva, Evropský soud pro lidská práva.

Únorový převrat v ČSR roku 1948 byl dalším šokem pro západní demokratické státy. To, že SSSR postupoval na západ, se obecně tušilo, ale únorový převrat byl jasným důkazem, že expanze probíhala velmi rychle. Toho času se šířila cynická anekdota: „*S kým sousedí SSSR? SSSR sousedí, s kým chce.*“

Na konci druhé světové války SSSR postupně začal prosazovat svůj vliv ve státech střední a východní Evropy, a to buď podporou místní komunistické strany, nebo umístěním vlastního vojska. Tak vznikly v Jugoslávii, Albánii, Bulharsku, Rumunsku, Československu, Maďarsku a v sovětské zóně Německa tzv. lidově demokratické státy s mocenským vlivem SSSR.

Bezpečnost západní Evropy před expanzí SSSR se tedy stala ústředním problémem té doby. Ochotně se k jeho řešení stavěla i britská vláda, která jinak bývala vůči ostatním projektům spolupráce skeptická. Již od roku 1947 zpracovávala analýzy bezpečnostní situace. Bezpečnost v Evropě byla i prioritou pro USA. Jakou formu však má zajištění bezpečnosti mít, nebylo úplně zřejmé. Zhruba měsíc po komunistickém puči v ČSR, tedy 17. 3. 1948, byl podepsán tzv. **Bruselský pakt** mezi Francií, Velkou Británií a státy Beneluxu. Signatářské státy se zavazovaly k vzájemné pomoci, pokud se stanou objektem ozbrojené agrese. Překvapující nicméně bylo, že pakt byl oficiálně určen i k eliminaci případné nové německé agrese. Bruselskou smlouvou byl vytvořen blok **Západní unie**. Záhy však bylo patrné, že toto omezené bezpečnostní společenství nemohlo čelit mnohem silnějšímu protivníkovi na východě, a tak bylo nutno budovat otázku bezpečnosti a obrany na širším základě. Proto dne **4. 4. 1949** vznikla **Severoatlantická aliance (NATO)**. NATO garantovalo státům západní Evropy bezpečnostní záruky, ale zároveň paralyzovalo možnou evropskou bezpečnostní a obrannou integraci. Otázka bezpečnostní a obranné integrace není koneckonců dořešena dodnes.

NATO je obranná aliance a organizace, která vznikla před existující hrozbou SSSR. Signatářskými státy byly USA, Kanada, Belgie, Dánsko, Francie, Island, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko a Velká Británie. Její poslání umně shrnul její první generální tajemník lord Ismay: „Udržet Ameriku v Evropě, Rusko mimo Evropu a Německo při zemi.“ Po rozpadu SSSR se NATO snaží o spolupráci s Ruskem a s bývalými komunistickými státy východní Evropy. Roku 1997 byla podepsána dohoda s Ruskem. ČR vstoupila do NATO roku 1999.

Doposud byl výklad zaměřen na iniciativy, které vycházely z ústředních orgánů jednotlivých evropských zemí. Výsledkem byly mezistátní smlouvy, což jsou dokumenty sice vysoké právní síly, nicméně efektivita těchto smluv není z důvodu protikladných postojů vlád příliš velká. Státy se sice po dlouhých debatách dopracovaly k nějakému kompromisu, ten však nebyl vždy zcela efektivní.

Jinou strategií zvolily mezinárodní nevládní organizace. Ty nebyly vázány určitým politickým mandátem a mohly přinášet progresivní návrhy.

Po druhé světové válce vznikla celá řada nevládních organizací, které usilovaly o vybudování Evropské federace (z nejvýznamnějších např. Evropská unie federalistů či Evropská parlamentní unie). Tyto organizace však spolu mnohdy nespolupracovaly, což vedlo k určité roztržičnosti integračních snah. Na tuto skutečnost upozorňoval **Duncan Sandys** a jeho tchán **W. Churchill**. Výsledkem úsilí o koordinaci a spojení všech prointegračních organizací byl tzv. **Haagský kongres** v květnu 1948. Jednalo se o mimořádnou událost, které se účastnilo na 800 vrcholných politických představitelů a celá řada nevládních organizací. Vážností kongresu dodalo i předsednictví W. Churchilla.

W. Churchill: „Musíme vyhlásit posláním a plán Spojené Evropy, jejíž mravní koncepce si získá úctu a vděk lidstva a jejíž fyzická síla bude taková, že se nikdo neopováží její klidné panství narušit. Doufám, že se dočkám Evropy, kde muži a ženy budou uvažovat o svém evropanství jako o příslušnosti k rodné zemi, a kamkoli se na tomto širém panství vydají, budou skutečně cítit ‚zde jsem doma‘.“

Během kongresu byl vznesen požadavek na vytvoření unie či federace, společného evropského trhu, společné ochrany lidských práv atd. Mimo doporučení na vznik Rady Evropy pak z kongresu vzešlo **Evropské hnutí**, které mělo sjednotit všechna dřívější ideová východiska prointegračních organizací. Evropské hnutí mělo pobočky v národních státech a navíc si ustavovalo výbory. Evropské hnutí ovšem vyčerpávala neustálá neústupnost Velké Británie a kolem roku 1950 se ukázalo, že federalistický přístup sjednocení Evropy je neuskutečnitelný.

Federalismus je nejstarší teorií evropského integračního procesu. Předpokládá, že národní státy nejsou schopny udržet mír v Evropě. Klade tak důraz na existenci nadnárodních politických institucí, vůči kterým by státy delegovaly svoji suverenitu.

Sumář a souvislosti

- Po druhé světové válce byla představena řada mezivládních integračních plánů. Ty však byly buď neúspěšné, nebo skončily vágním kompromisem.
- Úvahy nevládních mezinárodních organizací se ubíraly jiným směrem, přesto ani ony neuspěly, nedokázaly získat politickou podporu.
- Z mnoha plánů konce 40. let 20. století sice vzešla např. Rada Evropy či OEEC, tyto organizace se však nestaly nástrojem další evropské integrace.

Zamyšlení

- Charakterizuj postoj Velké Británie po druhé světové válce vůči evropskému sjednocení.
- V jakém postavení se Evropa ocitla po druhé světové válce? Jak se snažila řešit?

1.4 Vznik ESUO – vítězství sektorové integrace

Poté, co neuspěly plány na „jednorázové“ vyřešení evropského federativního uspořádání, obrátily se integrační snahy na dílčí politické sektory. Bylo již zřejmé, že Evropa byla v tuto chvíli připravena na velké sjednocovací procesy. Existovaly nepřekonatelné koncepční rozdíly mezi jednotlivými státy a bylo možno se uchýlit pouze k vágním a nic neřešícím kompromisům. Cesta ke sjednocení mohla vést prostřednictvím integrace dílčích oblastí. Jako nejvhodnější sektory byly vyhodnoceny společné hospodářství a obrana. Tyto iniciativy předložené v roce 1950 mohly čerpat ze zkušeností zemí Beneluxu, kdy státy Belgie, Nizozemí a Lucembursko dokázaly již v roce 1947 dobudovat celní unii.

Celní unie je hospodářské spojení států, v němž jsou mezi státy zrušeny vnitřní obchodní bariéry (cla) a jsou zavedena společná vnější celní opatření vůči nečlenským zemím.

V roce 1950 byla představena řada podobných plánů. Dne 19. 9. 1950 byla většinou západoevropských států podepsána dohoda o **Evropské platební unii (EPU)**. EPU měla vytvořit vhodnější platební systém poválečné Evropy a zajistit větší konvertibilitu (směnitelnost) a stabilitu evropských měn. Záměrem bylo i oživit vnitroeurovský obchod a odstranit jeho ochranná opatření.

Dozorčím orgánem EPU byla **Rada**, která mohla vydávat naprosto závazné pokyny pro všechny členské státy. Rada rozhodovala konsenzuálně, veto bylo možno použít pouze ve stanovených případech. Pokud stát nesouhlasil s rozhodnutím Rady, mohl pouze vystoupit z EPU. Výkonným orgánem bylo Direktorium. Zasedání Direktoria se účastnil i delegát USA (ten ale nerozhodoval). EPU, která svoji činnost ukončila 31. 12. 1958, byla jakýmsi předchůdcem Evropského měnového systému a pozdější Evropské měnové unie.

V roce 1950 byl představen i tzv. **Stikkerův plán**. **Dirk Stikker** (1887–1979) byl nizozemský ministr zahraničních věcí a prezident OEEC. Stikkerův plán popisoval nejvhodnější nástroje, jak by mělo dojít k integraci hospodářského sektoru západoevropských zemí. Navrhoval, že nejvhodnější forma je liberalizace evropského trhu. Každý stát by si mohl vybrat, jaké komodity (výrobky) liberalizovat, pouze musel dodržet stanovenou procentní hranici a stanovit celní sazebníky jednotně vůči ostatním členům EPU. Vzhledem k tomu, že se jednalo o relativně revoluční iniciativu, není divu, že ji Velká Británie razantně zablokovala.

Obdobně dopadl i tzv. **Pellaův plán**. **Giuseppe Pella** (1902–1981), italský ministr financí a obchodu, byl také ministrem zahraničních věcí a krátce i předsedou vlády. V roce 1950 navrhl ještě radikálnější modifikaci Stikkerova plánu, což přirozeně nemělo šanci na úspěch.

Mezi hospodářské a finanční integrační iniciativy je možno zařadit i **Petscheův plán**, taktéž z roku 1950. **Maurice Petsche** (1893–1951), francouzský ministr financí, též zdůrazňoval, že evropské země by měly směřovat ke společnému trhu. Tento proces by měl být zároveň doprovázen účelnými a efektivními investicemi. Nejen budovat společný trh, ale i napomáhat evropské ekonomice společnými investicemi, a to převážně do oblastí méně rozvinutých. Petsche navrhl, aby pro účely nadnárodních investic vznikla Evropská investiční banka, která by podporovala pouze ty projekty, které by měly mít celoevropský dopad či by byly v souladu s procesem budování evropského trhu. Svůj plán Petsche v roce 1950 nedokázal prosadit, jistým zadostiučiněním mu však byl rok 1958, kdy Evropská investiční banka vznikla, a to na základě Smlouvy o Evropském hospodářském společenství.

Mimo snahy integrovat hospodářský sektor se však ještě v roce 1950 objevily i plány na propojení např. dopravních systémů či integrace zemědělství. Tyto plány však, obdobně jako ty předchozí, narazily na neústupnost Velké Británie.

J. Monnet,
zdroj: www.europa.eu

Rok 1950 nakonec nevyšel co do úspěšných integračních pokusů naprázdno. Na jaře roku 1950 vypracoval francouzský vládní úředník **Jean Monnet**, původně obchodník s koňakem, plán na integraci těžkého a těžebního průmyslu západoevropských zemí. Cílem této iniciativy bylo vytvořit volný trh s uhlím a ocelí, což mělo oživit těžký a těžební evropský průmysl. Ten byl po druhé světové válce v ekonomické recesi, a to se neblaze projevovalo i na ekonomikách západoevropských států. Plán počítal i se zapojením Západního Německa, jelikož prostřednictvím nadnárodního tělesa by bylo možno efektivně kontrolovat jeho ocelářský průmysl tak, aby nemohlo dojít k případnému zneužití pro válečné účely.

Jean Monnet (1888–1979), francouzský ekonom a politik. Připravil systém fungování SN. Vypracoval plán hospodářské obnovy poválečné Francie. Usiloval o vznik Spojených států evropských. Roku 1975 mu byl udělen čestný titul „občan Evropy“. Dnes je považován za jednoho z „otců zakladatelů“ sjednocené Evropy.

Plán, který Monnet předložil francouzskému ministru zahraničních věcí Robertovi Schumanovi (od toho pak **Schumanův plán**), byl zveřejněn v Hodinovém sále paláce na Quai d'Orsay dne 9. 5. 1950 v 16 hodin. Tento den se dodnes slaví jako Den Evropy. Schumanův plán, který vyvolal značný ohlas, byl postoupen jednotlivým západoevropským státům k projednání.

Robert Schuman (1886–1963), francouzský státník, od roku 1947 ve vysokých funkcích jako předseda vlády, ministr zahraničních věcí, ministr financí. Od roku 1955 předseda Evropského hnutí. V letech 1958–1960 první předseda Evropského parlamentního shromáždění. Patří k duchovním vůdcům evropské integrace.

R. Schuman,
zdroj: www.europa.eu

Okamžité pozitivní reakce se dostavily ze SRN. Tehdejší kancléř **Konrad Adenauer** (1876–1967) správně vytušil, že Schumanův plán umožní návrat Německa mezi uznávané a respektované evropské mocnosti. Itálie spatřovala v plánu možnost oživit svůj těžební a těžký průmysl a i vzhledem k tomu, že již od konce 40. let 20. století podobné aktivity sama stimulovala, bez problémů souhlasila. Dalšími státy, které byly osloveny, byly Belgie, Nizozemí a Lucembursko, samy o sobě nebyly sice těžebními obry, přesto nemohly z geopolitických důvodů zůstat stranou. Naopak, nadnárodní řešení těžkého a těžebního průmyslu jim zaručovalo jistější mírový stav, který dříve na francouzsko-německém pohraničí nebyl příliš stabilní. I proto tyto státy i přes počáteční váhání s projektem souhlasily. Jediná mocnost, která byla vybízena ke vstupu a odmítla, byla opět Velká Británie. Přes naléhání J. Monneta a urgencye R. Schumana nezískala k tomuto plánu důvěru a pokládala jej pouze za další z marných integračních iniciativ roku 1950, které neměly šanci na úspěch. V tomto se ovšem Velká Británie ošklivě spletla. Schumanův plán byl realizován **Smlouvou o Evropském společenství uhlí a oceli (ESUO, též Montánní unie)**, která byla šesticí západoevropských států podepsána dne 18. 4. 1951. Francie, SRN, Itálie a státy Beneluxu (tzv. Šestka) položily základy dnešní Evropské unie. Smlouva o ESUO vstoupila v platnost dne 27. 7. 1952. Tohoto data začaly formálně fungovat její instituce: Vysoký úřad (správce trhu), Rada, Soudní dvůr a Shromáždění (předchůdce dnešního evropského parlamentu). ESUO dokázalo spojit dřívější nepřátele, jelikož kontrola ocelářského průmyslu vylučovala válku. Liberalizací trhu s uhlím a ocelí se dosáhlo výrazného růstu obchodu a rozvoje průmyslu.

K. Adenauer,
zdroj: www.europa.eu

Úspěch Schumanova plánu nalil integračním snahám krev do žil. Francie se proto snažila předložit západoevropským zemím další integrační iniciativu, tentokrát na poli obrany a bezpečnosti. Vznik NATO sice poskytl Evropě bezpečnostní

záruky proti SSSR, Francie však toužila spravovat evropskou obranu nezávisle na USA. Dne 24. 10. 1950 byl představen tzv. **Plevenův plán**. **René Pleven** (1901–1993) působil jako francouzský premiér, dále pak i jako ministr obrany a později i ministr spravedlnosti. Plán počítal s vytvořením jednotné evropské armády s jedním ministrem obrany. Armáda měla mít silně nadnárodní charakter (národnostně smíšené oddíly) a počítala i se zapojením SRN. Plevenův plán předpokládal i společný evropský zbrojní program a společný rozpočet. Plán sice řešil zefektivnění a posílení evropských bezpečnostních struktur, nicméně dalekosáhle překonal svou dobu. Bezpečnostní integrace by byla včleněna do rozsáhlého konceptu Evropského politického společenství, které se fakticky rovnalo politické unii. Francii se tento plán jevil jako dostatečně uspokojivý pro řešení bezpečnosti v Evropě, a tudíž podle něj vypracovala plán na **Evropské obranné společenství (EOS)**. Následně však došlo ve Francii ke změně vlády a nový premiér Pierre Mendés-France (1907–1982) byl vůči tomuto plánu značně kritický. Domníval se, že pozice Francie bude v EOS oslabena. Mezinárodněpolitická ostuda, kterou pak média označovala jako „zločin 30. srpna 1954“, znamenala, že francouzský parlament odmítl ratifikovat EOS, ačkoli jeho vznik sám inicioval. Ukázalo se, že tehdejší Evropa nedokázala tak radikální integrační iniciativu přijmout, a jak se ukazuje na příkladu návrhu dnešní Ústavní smlouvy, není konečnou přípravou ani dnes.

Řešení tohoto diplomatického faux-pas přišlo z Velké Británie. Ta měla přirozeně radost, že může vzít iniciativu do svých rukou. Sir Anthony Eden (1897–1977) předložil, jak sám říkal, „geniální plán“, který by dokázal zlepšit evropskou bezpečnostní situaci, aniž by byl postaven na nadnárodním tělese. Jelikož USA požadovaly začlenění SRN do NATO z důvodu posílení armádních jednotek a kolektivní bezpečnosti, navrhl Eden zapojit SRN k Bruselské smlouvě ještě před jeho samotným vstupem do NATO. Zároveň by byla uspokojena Francie, jelikož Německo by bylo v NATO dostatečně kontrolováno. V roce 1954 tak byla podepsána smlouva zakládající **Západoevropskou unii (ZEU)**, která navazovala na Bruselskou smlouvu z roku 1948. Do ZEU vstoupily SRN a Itálie, zároveň se SRN stala členem NATO. Obzvláště pro SRN se jednalo o velké diplomatické vítězství, jelikož tím došlo k plnému uznání její suverenity. Reakcí na tyto události byl podpis Varšavské smlouvy mezi státy pod vlivem SSSR.

Varšavská smlouva z roku 1955 byla vojenskou aliancí evropských zemí s komunistickými režimy. Formálním cílem měla být spolupráce ve vojenské oblasti při společné obraně socialismu. Ve skutečnosti se však jednalo o mocenský nástroj SSSR umožňující sovětskou dominanci ve východní Evropě.

Sumář a souvislosti

- V 50. letech 20. století Evropa rezignovala na federalistické ambice dřívějších let, integrace probíhá v jednotlivých sektorech.
- Integrace dle oblastí či odvětví se ukázala jako realistická, což se projevilo na úspěšném založení Evropského společenství uhlí a oceli.
- ESUO spojilo dřívější nepřátele, umožnilo kontrolovat strategická odvětví a oživilo významný segment evropského obchodu.
- Úspěch ESUO se však neprojevil na snaze o integraci bezpečnostního sektoru a obrany.

Zamyšlení

- Kdo patřil mezi významné duchovní vůdce sjednocené Evropy v 50. letech 20. století a proč?
- Definuj první evropské společenství a urči jeho význam.

1.5 Konec padesátých let 20. století a nové výzvy

Nesnadné peripetie bezpečnostní integrace ukázaly, že motorem evropského sjednocení může být hlavně integrace hospodářská, jelikož ta vykazuje relativně rychlé výsledky.

Po úspěchu ESUO se rozhodovalo o prohloubení integrace v dalších sektorech. Východiskem se stala jednání ministrů zahraničních věcí ESUO v italském přímořském letovisku Messina ve dnech 1.–2. 6. 1955. Jednalo se o dvou koncepcích. První možností bylo rozšířit sektorovou integraci i na jiná hospodářská odvětví. Druhá koncepce, reprezentovaná obzvláště Beneluxem a Itálií, pak prosazovala vybudování společného trhu pro veškeré průmyslové zboží. Byla to především Belgie, která prostřednictvím **P.-H. Spaaka** zdůrazňovala, že pouze výstavba společného trhu, který je založen na odbourání celních bariér, umožní opravdové oživení západoevropského obchodu.

Kdo to byl P.-H. Spaak?

Tato značně progresivní koncepce sice nenašla okamžitou podporu, nicméně byl ustaven mezivládní výbor expertů pod vedením právě P.-H. Spaaka (tzv. **Spaakův výbor**), který měl mezi oběma koncepcemi nalézt kompromisní řešení. Přestože byla k jednání pozvána i Velká Británie, tato ostrovní země opět projevila spíše nechuť a nedůvěru než zájem a motivaci. Účast na jednání odmítla s tím, že se Spojené království nenechá obtěžovat neživotaschopnými a utopickými plány.

Věděli jste, že **P.-H. Spaak** byl velice aktivní a houževnatý? Pokud se členové výboru, jemuž předsedal, nemohli na něčem dohodnout, tak je prostě a jednoduše „zavřel“ do té doby, než se dohodli. Nemohli např. vyřešit celní tarify na dovoz banánů. Spaak se rozzuřil: „Dávám vám dvě hodiny. Pokud se do té doby nedohodnete, svolám tisk a oznámím, že Evropu přece jen nevybudujeme, protože se nemůžeme dohodnout na banánech.“

Výbor celou záležitost ohledně dvou koncepcí vyřešil poněkud šalamounsky. Navrhl, jak pokračovat v sektorové integraci a zároveň postupně budovat společný trh. Vzhledem k tehdejší politické situaci se zdálo být nejdůležitější upravit trh s jaderným materiálem. Spaakův výbor vypracoval návrh na vybudování organizace pro podporu a kontrolu jaderného výzkumu (**EURATOM**) a zároveň byl zahájen plán na výstavbu společného trhu (**EHS**). Dne 25. 3. 1957 v Římě byly stávající šestici států (**Francií, Německem, Itálií, Belgií, Nizozemím a Lucemburskem**) podepsány tzv. **Římské smlouvy**. První byla **Smlouva o zřízení Evropského hospodářského společenství** (EHS) a druhou pak **Smlouva o zřízení Evropského společenství pro atomovou energii** (EURATOM). Od roku 1958, kdy byla dokončena ratifikace Římských smluv, tak vedle sebe existují tři samostatné subjekty: ESUO, EHS a EURATOM. Souhrnně se označují jako **Evropská společenství (ES)**.

Cílem EURATOM bylo vytvoření společného trhu s nukleárními materiály a podpora jejich mírového využití. Význam EURATOM upadal postupem času do pozadí, jelikož pod nadnárodní správu nespadaly vojenské programy, čímž

Podpis Římských smluv, zdroj: www.europa.eu

byla agenda EURATOM značně zúžena. Navíc i mezinárodněpolitická situace postupně ukázala, že jaderný materiál nemůže, paradoxně díky svému zničujícímu potenciálu, hrát tak prioritní roli.

Věděli jste, že se v 50. letech vkládaly do atomové energie velké naděje? Věřilo se, že tato energie umožní mírové využití a že ji téměř zdarma budou moci využívat i domácnosti.

Významnější byl jednoznačně projekt EHS. Evropské hospodářské společenství počítalo s vytvořením společného trhu s průmyslovým zbožím nejpozději do 15 let. Společný trh měl být postaven na volném pohybu čtyř svobod – osob, zboží, kapitálu a služeb. Období budování společného trhu bylo z hlediska náročnosti celého projektu rozděleno do tří cyklů, pro které byla určující specifická procedurální pravidla. V prvních dvou etapách mohly státy postup do další – integračně náročnější etapy – vetovat; ve třetí etapě od 1. 1. 1966 pak stačila pro přijetí rozhodnutí kvalifikovaná většina. Tímto byl postaven základ bezprecedentní situaci, kdy po 1. 1. 1966 mohl být hospodářský zájem státu přehlasován ostatními členy EHS. Institucionální strukturu EHS tvořily: Komise (řídící orgán), Rada, Shromáždění, Soudní dvůr a poradní Hospodářský a sociální výbor.

Velká Británie byla vznikem EHS zaskočena. Nečekávala, že by západoevropské státy opravdu dokázaly vytvořit těleso, které by mohlo výrazně ovlivnit podobu evropského obchodu. Do té doby zdrženlivá Velká Británie se najednou pokoušela dohnat to, co předtím ztratila odmítnutím ESUO i Římských smluv. Vláda Velké Británie začala být aktivní a prakticky okamžitě předložila návrh na vytvoření zóny volného obchodu co nejširšího počtu států (tedy včetně států ESUO). Pro Šestku byla tato britská iniciativa zhora nepřijatelná. Zóna volného trhu je nižší stupeň hospodářské integrace než společný trh, což by znamenalo hrozbu pro dalekosáhlejší význam Římských smluv. Tentokrát to byla Šestka, která návrh odmítla. Velká Británie cítila, že ztrácí diplomatický vliv. Spojené království se obrátilo alespoň na státy mimo EHS, aby přinejmenším tímto způsobem byla vytvořena zóna volného obchodu.

V roce 1960 byla podepsána státy **Velkou Británií, Dánskem, Norskem, Švédskem, Rakouskem, Švýcarskem a Portugalskem** tzv. **Stockholmská smlouva o Evropském sdružení volného obchodu (EFTA)**. Volný obchod zahrnoval průmyslové výrobky a předpokládal odbourávání dovozních cel mezi členskými státy. Mimo „vnitřní Šestku“ začala existovat i „vnější Sedmička“.

Evropské sdružení volného obchodu (EFTA, též ESVO) je v současné době tvořeno čtyřmi evropskými státy: Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko, přičemž Island, Lichtenštejnsko a Norsko se účastní i Evropského hospodářského prostoru. Státy EFTA uzavřely další smlouvy o volném obchodu s řadou zemí po celém světě.

Sumář a souvislosti

- V 50. letech 20. století došlo k značnému pokroku v evropské integraci. Byly podepsány Římské smlouvy o vzniku EHS a EURATOM.
- Zatímco EURATOM postupně upadal do pozadí, EHS se stalo zcela klíčovým a nadčasovým projektem.
- Smlouva o EHS předpokládala vytvoření vnitřního trhu mezi členskými státy, a to liberalizací obchodu s průmyslovým zbožím.
- Velká Británie participaci na integraci zatím odmítala a podnítila vznik EFTA.

Zamyšlení

- Charakterizuj význam Římských smluv.
- Charakterizujte postoj Velké Británie k evropské integraci v 50. letech 20. století.

1.6 Euroskleróza – Evropská společenství v šedesátých letech 20. století

Počátek 60. let 20. století znamenal pro evropskou integraci zpomalení. V roce 1963 odešel ze své funkce kancléře SRN proevropsky laděný Konrad Adenauer; po změně režimu ve Francii se roku 1958 do úřadu francouzského prezidenta dostává výrazně eurokritický **Charles de Gaulle**.

Charles de Gaulle (1890–1970), francouzský prezident. Pro sjednocenou Evropu učinil málo, chtěl ji podřídit požadavkům francouzského státu a na 10–15 let zdržel její systematický vývoj. Vyvolal krizi a stagnaci evropského sjednocení. P.-H. Spaak jej charakterizoval jako vědomého a aktivního nepřítel sjednocování Evropy.

De Gaulle byl jednoznačný odpůrce nadnárodně pojatého evropského sjednocení. Jeho hlavní ambicí bylo obnovit velmocenské postavení Francie nejen na evropské, ale i světové úrovni. Navíc se nedokázal smířit s neúspěchem Plevnova plánu z 50. let. 20. století, jelikož zamýšlel využít obranný a bezpečnostní sektor pro zvýšení francouzské váhy v Evropě. V roce 1960 pověřil de Gaulle francouzského velvyslance **Christiana Foucheta** vypracováním návrhu na transformaci Římských smluv. Revize měla odrážet především větší nezávislost na NATO, integraci zahraniční, obranné, bezpečnostní a kulturní politiky a posléze vytvoření politické unie. Fouchet již 29. 11. 1961 představil návrh Smlouvy o Evropské politické unii (tzv. **Fouchetův plán**). Návrh akceptoval existenci evropských společenství, ale přetvářel ji k obrazu Ch. de Gaulla. Způsob rozhodování měl být dokonce upraven tak, aby nemohl narušovat suverenitu států a nemohl přehlasovat případný státní zájem. Fouchetův plán, ani jeho promptní modifikace

z počátku roku 1962, nebyl ovšem zbývajícimi státy Společenství akceptován. Fouchetův plán naopak vyvolal celou řadu obav. Jednak o nadnárodní charakter stávajících členů Společenství, za druhé obavy z mocenských ambicí Francie, a konečně i obavy ze zhoršení transatlantických vztahů.

Neúspěch Fouchetova plánu zdaleka neznamenal oslabení vlivu Charlese de Gaulla, spíše naopak. Vytrvalý de Gaullův postoj byl předzvěstí jiné Francie. Francie nedůvěřující již evropské integraci, Francie mocenské a Francie neústupné. Pro Ch. de Gaulla znamenala evropská integrace Evropu států, nikoliv lidu. Tato pozice se projevila již v souvislosti s podáním žádostí Velké Británie, Dánska a Irska o členství v evropských společenstvích. O členství tyto státy požádaly dne 31. 7. 1961 (tedy několik málo let poté, co Velká Británie vysmívavě odmítla Římské smlouvy). De Gaulle nekompromisně využil nutnosti konsenzu k takovému kroku – jako jediný představitel vetoval v roce 1963 členství Velké Británie a zcela bezprecedentně blokoval možnost prvního rozšíření. Druhý pokus Velké Británie o členství byl obdobně zablokován druhým de Gaullovým vetem roku 1967; Evropa čekala na jeho demisi.

De Gaullova veta vůči žádostem o členství byla jen prvním z projevů nového francouzského politického směřování. Svérázná pozice de Gaullovy Francie se naplno projevila na přelomu let 1965 a 1966. Dne 1. 1. 1966 mělo dojít, dle dikce Smlouvy o EHS, k přechodu do třetí fáze budování společného trhu. V této etapě měla postačit k přijímání rozhodnutí kvalifikovaná většina z členských států. Tato skutečnost způsobila, že si státy začaly uvědomovat své zájmy, obzvláště pak Francie. Pro Francii bylo v danou chvíli naprosto nepřijatelné postoupit do fáze, kdy by o liberalizaci mohly rozhodovat členské státy i třeba proti zájmu Francie. Francie žádá transformaci EHS na klasickou mezinárodní organizaci. Ostatní země byly přirozeně proti těmto snahám, Francie nadále blokovala přechod k třetí etapě, což zdůvodňovala nepřijatelnou politikou předsedy Komise Waltera Hallsteina. Celá krize se vyhrtila, když Francie dne 6. 7. 1965 stáhla ministra zahraničních věcí z Rady a též i všechny francouzské delegáty z důležitých výborů. Tato politika, která paralyzovala jakoukoliv aktivitu Společenství, dostala příznačný název – **politika prázdných křesel**.

Celá krize trvala dlouhých sedm měsíců, ve dnech 28.–29. 1. 1966 bylo Francii na zasedání Rady v Lucemburku ustoupeno a byl dohodnut tzv. **Lucemburský kompromis**. Lucemburský kompromis byl nestandardní reakcí na nestandardní situaci. Lucemburský kompromis zkomplikoval proces liberalizace západoevropského trhu. Umožnil, aby rozhodování kvalifikovanou většinou, které předpokládala třetí etapa budování společného trhu, mohlo být nahrazeno jednomyslným hlasováním. Jednomyslnému hlasování tak podléhaly veškeré oblasti, které spadaly do velmi důležitých zájmů jednoho nebo několika členských států. Na celé záležitosti je paradoxní, že byť byl Lucemburský kompromis kritizován jak Evropským soudním dvorem, tak Evropskou komisí a byť se ostatní členské státy

okamžitě zřekly využívání tohoto specifického mechanismu, způsobilo jeho přijetí paralýzu dalšího integračního procesu. Navíc se ukázalo, což bylo ještě problematictější, že i čistě politický dokument může relativizovat význam zakládacích smluv. „Euroskleróza (europesimismus, nedůvěra v evropský integrační proces)“ se rozbujela v plné míře.

Sumář a souvislosti

- De Gaullova Francie se stala velkou překážkou prohlubování evropské integrace.
- Neústupná pozice Francie způsobila paralýzu chodu evropských institucí a vydobyla si nestandardní nástroj – tzv. Lucemburský kompromis.
- De Gaulle vetuje žádosti o členství Velké Británie v letech 1963 a 1967.

Zamyšlení

- Jak se evropská integrace v 60. letech 20. století za působení Ch. de Gaulla vyvíjela?

1.7 Sedmdesátá léta a reakce na „eurosklerózu“

Krize vyvolaná Lucemburským kompromisem znamenala jisté znechucení nad postojem Francie, na druhou stranu byly záhy připraveny nové způsoby, jak tuto nepříznivou situaci řešit. Již na konci roku 1969, tentokrát za účasti nového francouzského prezidenta **Georgese Pompidoua**, byla zorganizována mezivládní konference tzv. **Haagský summit**, na které byly definovány tři základní cíle evropského směřování: „**dokončení, prohloubení a rozšíření**“.

Summit v roce 1969 nebyl zdaleka prvním vrcholným zasedáním v Haagu. Pamatujete si, kdy a jaká významná událost se zde ještě konala?

Dokončením bylo myšleno završení vymezených cílů ve smlouvách, prohloubením pak přijetí nových cílů a aktivit, konečné rozšířením bylo míněno realizovat přijetí nových členů, které bylo předtím vetováno de Gaullem. Zatímco „dokončení“ trvalo Společenstvím minimálně další dvě dekády, první „prohloubení“ a „rozšíření“ se povedlo uskutečnit již v 70. letech 20. století. Haagský summit se stal významným mezníkem evropské integrace.

Georges Pompidou (1911–1974), v letech 1969–1974 prezident Francie. Na rozdíl od předchůdce de Gaulla si uvědomoval potřebu evropské jednoty, a tak odvolal francouzské veto znemožňující vstup Velké Británie do ES. Jeho jméno připomíná kulturní centrum G. Pompidoua v centru Paříže.

O prolomení integrační krize a nastínit nové možné aktivity se též pokoušel předseda Komise Roy Jenkins, který v roce 1977 představil projekt **Evropského měnového systému (EMS)**. V roce 1978 byl přijat základní stavební kámen tohoto systému – ECU (Evropská měnová jednotka). EMS vstoupil v platnost 1. 1. 1979. Měny členských států byly vázány na určité povolené flukтуаční pásmo (tj. rozmezí, v němž se může pohybovat kurs měny), kterému se pomyslně začalo říkat „had v tunelu“. Hadem měly být měny a tunel pak povolené flukтуаční pásmo.

Ve dnech 7. 6.–10. 6. 1979 se konaly **první přímé volby** do Evropského parlamentu za účasti devíti členských zemí. Nejvyšší účast byla v Belgii (88 %), nejnižší ve Velké Británii (31 %). Nejvíce křesel z celkových 410 získali socialisté a sociální demokraté. Pravomoci parlamentu byly malé – patřil mu poradní hlas v rozpočtových otázkách a nepřímý vliv na rozhodování vlád.

Asi největším pokrokem dosaženým v 70. letech 20. stol. bylo historicky první rozšíření Evropských společenství. Žadatelé o přijetí zůstali stejní jako v roce 1967 – Velká Británie, Irsko, Dánsko a Norsko. Členy se nakonec staly pouze Velká Británie, Irsko a Dánsko; v Norsku členství neprošlo ve všelidovém hlasování. Ze Šestky byla od roku 1973 Devítka.

Jednání o vstupu byla nejkomplikovanější s Velkou Británií, neboť bylo nutno řešit problematiku britského zemědělství, obchodních vztahů Velké Británie se zeměmi Commonwealthu apod. Británie byla nucena platit do evropského rozpočtu až 18,9 %, což bylo pro tuto průmyslově orientovanou zemi nevýhodné. Rozpočet totiž financoval z větší části právě zemědělství. Navíc, s ohledem na HDP, se Velká Británie nacházela na třetí nejhorší příčce Společenství a ekonomický výhled země nebyl taktéž příliš optimistický. Tyto problémy pak vedly až k britskému referendu v roce 1975 o setrvání země ve Společenství. Pro setrvání se nakonec vyslovalo 67,2 % voličů, takže Velká Británie členem zůstala. Britský problém však tímto vyřešen nebyl. V roce 1979 podmínila britská premiérka, železná lady M. Thatcherová, případné nové rozšíření Společenství dříve slíbenou úpravou finančních poměrů. Na základě tohoto nátlaku se v roce 1984 vracelo Velké Británii 66 % britského ročního příspěvku. Koneckonců tento **britský rabat** zůstává zádrhelem i pro dnešní problémy ohledně schvalování rozpočtu a finanční perspektivy EU.

Margaret Hilda Thatcher (*1925), britská politička, v letech 1979–1990 předsedkyně vlády (jako první žena v této funkci v Evropě), v letech 1975–1990 předsedkyně Konzervativní strany. Vytrvalá odpůrkyně integračních aktivit. Pro svoji odhodlanost a rozhodnost se jí dostalo přívzviska „železná lady“.

Ropné šoky v 70. letech 20. století poškodily evropské ekonomiky, navíc již zmíněné napětí mezi Velkou Británií a Společenstvími zdaleka nepřispívalo

rozvoji evropské integrace. Velká Británie s M. Thatcherovou v čele dále odmítala prohlubovat supranacionální čili nadnárodní mechanismy uvnitř ES, které by mohly ještě více svázat suverenitu národních států. Velká Británie za premiérky Thatcherové převzala pomyslnou roli de Gaullovy Francie. Integrovaný proces stagnoval a problémy se spíše vynořovaly, než aby byly řešeny. Úspěchem, zaplaceným celou řadou ústupků vůči Velké Británii, bylo až rozšíření Společenství o **Řecko v roce 1981** a o **Portugalsko a Španělsko v roce 1986**. Toto rozšíření však také nebylo zadarmo, naopak. Vstup ekonomicky slabých jižních států přinesl Společenství celou řadu problémů. Zvýšily se rozdíly mezi jednotlivými částmi Společenství, což mělo neblahý dopad na soudržnost celku. Rozšíření muselo být doprovázeno značnou finanční pomocí postiženým regionům, a to v podobě tzv. Integrovaných středomořských programů.

Jak první tak druhé rozšíření však bylo nakonec pro obě strany nejen nezbytné, ale i výhodné. Na straně kandidátů byly zřejmě největší motivací ekonomické a bezpečnostní důvody, na straně ES pak zvětšení geografického prostoru, v němž mohly být realizovány cíle Společenství a i posílení a upevnění demokratických hodnot ve třech „nových“ demokratických státech (Řecko, Španělsko a Portugalsko).

Sumář a souvislosti

- V roce 1973 došlo k prvnímu rozšíření ES (první přístupová vlna) o Velkou Británii, Irsko a Dánsko.
- V letech 1981 a 1986 bylo realizováno druhé rozšíření ES (druhá přístupová vlna) čítající Řecko, Španělsko a Portugalsko.
- V 70. letech se v rámci měnových reforem podařilo ustavit EMS.
- Významným úspěchem tohoto období bylo konání historicky prvních přímých voleb do Evropského parlamentu.

Zamyšlení

- Co označuje termín „britský problém“?
- V čem spočívá význam Haagského summitu?

1.8 Jednotný evropský akt a budování Evropské unie

Na počátku 80. let 20. stol. se z iniciativy předsedy Komise **Jacquese Delorse** začalo vážněji hovořit o rozšíření integračních aktivit do nových oblastí a o definitivním řešení institucionální a integrační patové situace. Pro Delorse bylo klíčové dokončit projekt čtyř svobod a naplnit tak podstatu tzv. Římských smluv. Tento ambiciózní plán byl rozpracováván již od poloviny 80. let. Delors stávající

cí situaci shledával jako naprosto nevyhovující. Dokončení vnitřního trhu stále bránila celá řada bariér, které byly shrnuty v tzv. Bílé knize z roku 1985. Navíc se již přežilo neustálé opakování frázi o nutnosti dokončit vnitřní trh, když pro to v reálu nebyly podnikány žádné kroky. Významné evropské firmy naléhaly na urgentní dokončení vnitřního trhu a na odbourání zmíněných překážek v Bílé knize. J. Delors dokázal, v překotném období konce 80. let a počátku 90. let 20. století, na tyto výzvy reagovat. Výsledkem jeho snah byl summit, na němž byl na základě návrhu Delorsova „megabalíku“ vypracován dokument nazvaný **Jednotný evropský akt**.

Jacques Delors (*1925), francouzský politik a ekonom. V letech 1981–1984 ministr financí, v letech 1985–1994 předseda Evropské komise, roku 1994 odmítl kandidovat na funkci francouzského prezidenta. Od dob J. Monneta hlavní ideový vůdce integračních aktivit od poloviny 80. let do poloviny 90. let. Jeho spolupracovník Pascal Lamy jej kvůli jeho schopnosti přečíst neuvěřitelné množství dokumentů charakterizoval jako „velrybu, která nasaje ohromné množství vody a procedí plankton“.

Jednotný evropský akt byl přijat v únoru 1986 a de facto představoval první revizi Římských smluv od jejich přijetí v roce 1957. Tento akt vytvořil podmínky k tomu, aby od 1. 1. 1993 padly všechny překážky volného trhu uvnitř ES, tedy aby konečně mohlo docházet k volnému pohybu tzv. **čtyř svobod (práce, kapitálu, zboží, osob)**. Obzvláště se jednalo o odstranění práva veta v procesu zavádění společného trhu a o větší zapojení Evropského parlamentu do legislativního procesu.

Průkopnictví Jednotného vnitřního trhu nespočívalo pouze v tom, že byla zdůrazňována nutnost dobudovat vnitřní trh mezi stávající členskou Dvanáctkou. Významným aspektem byl důraz na formu dokončení vnitřního trhu, tedy na zákaz nejen tarifních překážek, ale i překážek netarifních. Nejednalo se tedy pouze o odbourání kvót a cel, ale i veškerých administrativních bariér, které mohly znemožňovat či znesnadňovat vzájemný obchod. Vnitřní hranice tak mezi členy přestaly existovat. Za stejně nepřipustnou překážku volného obchodu bylo označeno nejen např. kvótní omezení dovozu belgických ovcí do Francie, ale i zdlouhavé a nákladné veterinární vyšetření belgických ovcí na francouzských hranicích.

Jednotný evropský akt však nebyl posledním projektem, který předseda Komise Delors prosadil. Jeho idea spočívala v postupném prohlubování integrace po ose: společný trh – měnová unie – politická unie. Vnitřní (společný) trh byl pro Delorse předpokladem prohloubení integrace o další oblasti, konkrétně

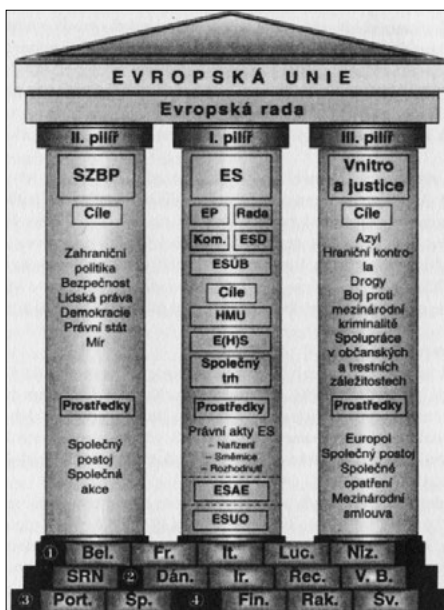
J. Delors,
zdroj: www.europa.eu

o zavedení společné měny. Dokončení vnitřního trhu v kontextu budování hospodářské a měnové unie a dalších reformních kroků zakomponoval Delors do návrhu nové komplexní smluvní revize. Delorovy cíle by ovšem nikdy nemohly být prosazeny, kdyby neměl podporu Francie a Německa, tedy francouzského prezidenta F. Mitteranda a kancléře SRN H. Kohla.

Ve dnech 11.–12. 11. 1991 byl Delorse předložen návrh smlouvy o Evropské unii (EU), někdy též **Maastrichtská smlouva**. Smlouva o EU reagovala na všechny podněty z konce 80. let 20. století. K tomuto výčtu se navíc přidala další zásadní událost tohoto období, a to pád komunistických režimů v zemích střední a východní Evropy. Směřování Evropy se tak dostalo před další neočekávanou výzvu.

Na mezivládní konferenci v nizozemském Maastrichtu (9.–10. 12. 1991) byla po dlouhých jednáních Smlouva o EU ministry zahraničních věcí členských států podepsána a byla předložena k ratifikaci. Smlouva o EU znamenala posun směrem k supranacionálnímu charakteru Společenství a rozdělila agendy (souhrn prací souvisejících s vykonáváním úřadu) Společenství do několika pilířů, které se navzájem odlišují mírou nadnárodního a mezivládního charakteru. Podle místa podpisu smlouvy a dle rozdělení agend do tří pilířů vznikla myšlenková konstrukce tzv. maastrichtského chrámu.

Ve věcech vnitřního trhu a dále i postupného budování měnové unie (vedoucí k přijetí jednotné měny eura) se nadále mělo hlasovat kvalifikovanou většinou, právo veta bylo znemožněno. Právě vnitřní trh, měnová unie a ochrana primárního práva Evropským soudním dvorem náležely do prvního pilíře, kde se striktně začala uplatňovat zásada supranacionality.

Primární právo je tvořeno převážně smlouvami o EU. Jsou v nich určeny základní principy integrace i jednotlivých jejích politik, dále struktura, pravomoci a rozhodovací řízení společných institucí.

Do Smlouvy o EU byla do druhého pilíře zakomponována ustanovení o Společné zahraniční a bezpečnostní politice (SZBP), která však nadále podléhala konsenzuálnímu řešení. Třetí pilíř byl určen otázkám kriminality a azylu, který taktéž jako druhý pilíř podléhal společnému postoji a společným opatřením přijímaným jednohlasně. **Od přijetí Smlouvy o EU lze**

hovořit jednak o nadále trvajícím Evropském společenství (agenda prvního pilíře) a o Evropské unii zastřešující veškerou agendu všech tří pilířů.

Realizace Smlouvy o EU byla podmíněna její ratifikací všemi zúčastněnými zeměmi. Proces ratifikace se zkomplikoval již v úvodu, kdy byla Smlouva odmítnuta v dánském referendu. Tento problém se však podařilo vyřešit na zasedání Evropské rady, které hostil skotský Edinburg. Zde byl dne 12. 12. 1992 vypracován zvláštní protokol o postavení Dánska. Obdobně si vyjednala určité výjimky i Velká Británie, obzvláště v oblasti měnové unie. V ostatních státech, jakož i při druhém referendu v Dánsku v květnu 1993, proběhly ratifikace úspěšně, takže **dne 1. listopadu 1993, po dokončení celého procesu, vstoupila Smlouva o Evropské unii v platnost.**

Smlouva o EU zavádí **evropské občanství**, čímž podporuje evropské vlastenectví a přispívá k evropské identitě. Občané EU jsou nositeli aktivního a pasivního volebního práva v obecních volbách a do Evropského parlamentu v místě svého trvalého bydliště. V rámci členských zemí EU je jim umožněn volný pohyb a pobyt.

Sumář a souvislosti

- Jednotný evropský akt byl ráznou odpovědí na nové výzvy evropské integrace.
- Odstranil hlavní nešvary brzdící prohlubování integrace a položil základy k tomu, aby byl dobudován vnitřní trh.
- Na Jednotný evropský akt navazovaly další iniciativy komisaře J. Delorse, který v roce 1991 vypracoval Smlouvu o EU.
- Smlouva o EU rozdělila agendu EU do tří pilířů, a to dle míry nadnárodního charakteru. Kompetence Bruselu jsou na úkor členských států nejvíce posíleny v pilíři prvním.
- Do prvního pilíře patří především vnitřní trh a hospodářská a měnová unie, zde může být případný národní zájem přehlasován.

Zamyšlení

- V čem spočívá význam jednotného vnitřního trhu?
- Jaký je přínos Smlouvy o EU?
- Co to je Maastrichtský chrám? Charakterizuj jej.

1.9 Vznik EU a její vývoj v devadesátých letech 20. století

Současně s přijímáním Smlouvy o EU probíhaly paralelní diskuse o prohloubení integrace evropských trhů. Do roku 1991 existovaly v západoevropských státech dvě různé formy hospodářské integrace. Jednak samozřejmě dokončovaný vnitřní trh Společenství a za druhé zóna volného obchodu mezi členskými státy EFTA.

Vzhledem ke skutečnosti, že mnohé státy EFTA byly zároveň členy Evropské unie, bylo potřeba tento zbytečný přežitek minulosti vyřešit. V říjnu 1991 bylo dohodnuto vytvoření **Evropského hospodářského prostoru (EHP)**. Jednalo se o úpravu vztahů mezi státy EU a členskými státy EFTA, které zůstaly mimo integrační proud, mimo ES (např. Švýcarsko, Lichtenštejsko či Norsko). Vytváří se tak mezi nimi hospodářský prostor, kde se uskutečňuje volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob. Smlouva o EHP byla podepsána 2. 5. 1992 v portugalském Portu.

Celá 90. léta 20. století se však nesla ve znamení zdaleka nejvýznamnějšího projektu této doby – hospodářské a měnové unie. Jelikož se jednalo o náročnou integrační iniciativu, byl již ve Smlouvě o EU stanoven podrobný harmonogram realizace tohoto plánu mající za cíl společnou měnu.

První fáze přechodu k **Hospodářské a měnové unii (HMU)** byla oficiálně zahájena 1. 7. 1990, a to odstraněním všech překážek pohybu kapitálu mezi členskými státy. První fáze HMU tak spočívala ve faktickém, nikoliv pouze právním, dokončení vnitřního trhu. Počátkem roku 1994 započala druhá fáze vzniku HMU. Byl vytvořen Evropský měnový institut (EMI), jehož cílem bylo především

Příchod měny euro, zdroj: www.europa.eu

posílit spolupráci ústředních bank členských států, zajistit koordinaci měnových politik a zahájit přípravy na vznik Evropského systému ústředních bank. Časový plán třetí fáze byl pak konkretizován na madridském zasedání Evropské rady v prosinci 1995, kde bylo rozhodnuto o zavedení jednotné měny s názvem „euro“ k 1. lednu 1999.

Evropský systém ústředních bank (ESÚB) je založen na těchto zásadách: udržovat cenovou stabilitu; vypracovat a realizovat jednotnou peněžní politiku; nepomáhat od dluhů členským státům; zachovat si nezávislost na politických institucích; spravovat ECU.

Další významnou událostí překotného období 90. let bylo **třetí rozšíření** (třetí přístupová vlna). To se uskutečnilo k 1. lednu 1995, kdy se členy EU staly **Finsko, Rakousko a Švédsko**. Referendum o přístupu Norska z listopadu 1994 skončilo opět s negativním výsledkem a Norské království se členem EU nestalo.

Integrační úspěchy poloviny 90. let měly pokračovat další revizí zakládajících smluv. Institucionální báze Evropské unie a rozhodovací procedury se totiž

jevily pro nové výzvy 21. století jako zastaralé. K tomuto přesvědčení přispěly i žádosti postkomunistických států o členství v EU a bylo obecně očekáváno, že do několika let dojde k jejich přijetí. V polovině devadesátých let byly zahájeny práce na přípravě změn, jež by měly přinést: pružnější přizpůsobování novým podmínkám, zvýšení efektivnosti jednotlivých institucí EU, přiblížení EU občanům atd.

Tyto otázky se staly předmětem jednání konference zahájené v roce 1996 v Turíně a ukončené o rok později návrhem tzv. **Amsterodamské smlouvy**, jež revidovala Smlouvu o EU i zakládací Římské smlouvy. Amsterodamskou smlouvu se podařilo po dlouhých diskusích ratifikovat a smlouva vstoupila v platnost 1. 5. 1999. Její význam však zdaleka nenaplnil ambice, které byly s touto revizí spojeny. Amsterodamská smlouva sice zpřehlednila primární právo, činila některé změny v pilířích, ale nereformovala instituce. Nepružnost evropských institucí a jejich rozhodovacích mechanismů tak vyřešena nebyla, byť to byla nejdůležitější věc, která se od Amsterodamské smlouvy očekávala. Neschopnost začlenit reformu institucí do Amsterodamské smlouvy neznamenala nic jiného než zpomalení rozšíření o státy ze střední a východní Evropy. Instituce EU nebyly stavěny na tak velký počet členů a přijetí nových členů bez adekvátní reformy mohlo znehybnit všechny institucionální procesy. Úspěchem Amsterodamské smlouvy bylo zakotvení principu flexibility, který umožňuje státům, aby se v případě neshody o dalším integračním postupu mohly rozdělit na skupinu více aktivních států a skupinu států, která nemá o danou iniciativu zájem. Princip flexibility tak umožnil koexistenci více integrovaných částí Unie vedle částí méně integrovaných (tzv. dvojrychlostní, resp. vícerychlostní Evropa).

Výsledky Amsterodamské smlouvy, do níž byly vkládány značné naděje, byly hodnoceny (jak už to u politiků bývá) různorodě. Dánský premiér Poul Rasmussen přirovnal Unii k dospělé dámě, která překročila svůj čtyřicátý rok, a je tedy nutné vykazovat vůči ní gentlemanšské způsoby a obrnit se trpělivostí.

Sumář a souvislosti

- 90. léta mimo budování hospodářské a měnové unie přinesla i další rozšíření, a to o Rakousko, Švédsko a Finsko v roce 1995.
- Požadavku reformovat evropské instituce nedostála ani přijatá Amsterodamská smlouva.

Zamyšlení

- Jak se vyvíjely vztahy mezi ES a EFTA v devadesátých letech 20. století?
- Jak se vyvíjela evropská integrace v tomto období?

1.10 Evropská integrace po roce 2000

Nepřipravenost evropských institucí na fungování v rozšířeném počtu členů EU o státy ze střední a východní Evropy vedla ke svolání hned dvou mezivládních konferencí, které se měly výlučně týkat problematiky reformy institucí, konkrétně velikosti a složení Evropské komise, vážení hlasů v Radě EU či uplatnění hlasování kvalifikovanou většinou. V prosinci roku 2000 na konferenci v Helsinkách tak byla připravena půda pro to, aby se v Nice pod předsednictvím Francie konal vrcholný summit Evropské rady.

Summit v Nice se těšil mimořádnému zájmu. Zúčastnilo se jej přes 2000 státníků, přijít se chystalo 10 000 demonstrantů. Opatření tedy byla veliká. Na deset kostelů v centru Nice odmítalo vykonávat pohřby, děti místních škol si užívaly týden prázdnin. Vzdušný prostor byl uzavřen. Přilehlou zátoku hlídaly tři válečné lodě. Policie byla posílena o 4 500 mužů.

Státy se po velmi bouřlivé debatě kolem reformy evropských institucí před přijetím dalších zemí dohodly na rozšíření většinové volby, na změně v přidělování křesel v Evropské komisi (1 komisař za každou zemi), dále pak na zvýšení počtu křesel v parlamentu a upravily také rozdělení hlasů v Radě EU. **Smlouva z Nice** byla zatím posledním dokumentem revidujícím primární právo EU a byla přijata opravdu na poslední chvíli. Její ratifikace se totiž zkomplikovala, když Irsko v prvním všelidovém hlasování v červnu 2001 smlouvu nepřijalo. Ovšem následující rok – v říjnu 2002 –, také díky masivní vládní kampani, se již Smlouvu z Nice podařilo ratifikovat i v Irsku a smlouva vstoupila v platnost 1. 2. 2003. Byly tak připraveny alespoň elementární podmínky pro fungování evropských institucí v novém, značně rozšířeném počtu členských států.

Přestože byla druhá polovina 90. let 20. století a první léta století současného spojena se smluvně-revizní smrtí, již na sklonku roku 2001 se opět otevřela diskuse ohledně další reformy, tentokrát mnohem ucelenější, přehlednější a progresivnější. V prosinci roku 2001 přijala Evropská rada na zasedání v belgickém Laekenu tzv. **Laekenskou deklaraci**, z níž vyplývaly následující zásadní body: text ustavil **Konvent** (předsedou se stal bývalý francouzský prezident, tehdy pětadesátiletý **Valéry Giscard D'Estaing**), který měl připravit půdu pro další mezivládní konferenci v roce 2004.

Valéry Giscard D'Estaing (*1926), francouzský politik a státník, v letech 1962–1966 a 1969–1974 ministr financí, 1974–1981 prezident Francie, od roku 2002 předseda Evropského konventu.

Konventu se mohly účastnit také tehdy ještě kandidátské státy, přirozeně včetně České republiky. Rada na summitu v Laekenu dále přijala prohlášení o společné bezpečnostní a obranné politice (pod vlivem dramatických událostí z 11. září 2001 v USA) a uvedla, že organizační struktury jsou nyní ve stavu, který Evropské unii umožňuje zvládat krizové řízení. Zatímco zahraničněpolitická dimenze Laekenské deklarace postupně upadala do pozadí, ustavení ad hoc instituce – Konventu – mělo na další vývoj Evropské unie zcela zásadní vliv.

Konvent pojal přípravu na další vrcholný summit ve velkém stylu – začal pracovat na dokumentu s názvem návrh **Smlouvy o ústavě pro Evropu**. (Poté, co tento návrh byl vypracován, Konvent ukončil svoji činnost.) Evropská ústava, jak byl a je tento dokument zjednodušeně nazýván, vyvolala celou řadu rozporných reakcí. Zastánci integrace oceňovali především zpřehlednění právního rámce – již se nejednalo o celou řadu smluv (např. Smlouva o ES, Smlouva o EU), ale o jeden uspořádaný právní pramen. Naopak odpůrci nadnárodně pojaté Evropské unie spatřovali v Evropské ústavě pomyslný diktát, který ještě více oslabí suverenitu národních států a výrazně posílí kompetence „Bruselu“. Je možno konstatovat, že konsenzus ohledně tohoto návrhu smluvní revize nelze nalézt nejen mezi politiky, ale ani mezi odbornou veřejností. Faktem však zůstává, byť by byla Smlouva o ústavě pro Evropu formálně podepsána všemi vrcholnými představiteli členských států, že dokončení ratifikace této smlouvy je, vzhledem k dvěma neúspěšným referendům ve Francii a Nizozemí, zatím v nedohlednu.

Preambule **Ústavy EU** hovoří, na rozdíl od všech předchozích integračních smluv, o kulturním, náboženském a humanistickém dědictví Evropy. Ustavuje vlastního předsedu EU a ministra zahraničí. Nevytváří však žádné Spojené státy evropské.

Sumář a souvislosti

- Zatím poslední úspěšnou smluvní revizí byla Smlouva z Nice, která zakotvila elementární podmínky pro fungování evropských institucí v rozšířeném počtu členských států.
- Neúspěšnou smluvní revizí je návrh Smlouvy o ústavě pro Evropu, jejíž ratifikace se v roce 2005 značně zkomplikovala kvůli neúspěšným referendům ve Francii a Nizozemí.

Zamyšlení

- Co bylo důvodem přijetí Smlouvy z Nice a jaké jsou její výsledky?
- Proč byl vypracován návrh Evropské ústavy? O čem pojednává?

1.11 Cesta států střední a východní Evropy do EU

Proces začleňování států bývalého východního bloku do evropských struktur byl relativně komplikovaný. Od poloviny 90. let 20. století podalo jedenáct zemí střední a východní Evropy oficiální žádost o členství. Česká republika tak učinila v roce 1996, kdy svou žádost předala do rukou italského předsednictví. Od podání žádosti vypracovávala Evropská komise na všechny země badatelské posudky, které sledovaly, do jaké míry tyto země plní čtyři základní podmínky (tzv. **Kodaňská kritéria**, stanovená roku 1993):

- stabilita institucí garantujících demokracii, vládu práva a dodržování základních lidských práv;
- existence fungující tržní ekonomiky;
- schopnost vyrovnat se s tržními tlaky Unie;
- schopnost přijmout závazky členství.

Krátce po podpisu Amsterodamské smlouvy, která se stala nenaplněnou ambicí reformovat instituce před rozšířením, byl Komisí uveřejněn soubor dokumentů s názvem **Agenda 2000**. Agenda 2000 představovala pohled na vývoj Evropské unie a její politiku na začátku 21. století. Zabývá se mj. otázkou, jaký dopad bude mít předpokládané „Velké rozšíření“ na Unii, na její jednotlivé politiky a na finanční rámec Unie. Agenda 2000 znovu zdůraznila, že ještě před přijetím nových členů bude muset být provedena institucionální reforma.

Na základě schopnosti kandidátských zemí dostát kritériím a též na základě monitoringu těchto zemí Evropskou komisí byly státy rozděleny do dvou skupin. Nejprve v roce 1997 byla ustavena **lucemburská skupina** (Česká republika, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Estonsko a Kypr), čímž mohlo dojít k zahájení rozhovorů s touto šesticí nejlépe připravených zemí. Až v roce 1999 došlo k vytvoření i **helsinské skupiny** (Bulharsko, Litva, Lotyšsko, Malta, Rumunsko a Slovensko), u které bylo též potvrzeno zahájení přístupových rozhovorů. Zatímco se původně očekával od lucemburské skupiny hladký a relativně časově nenáročný průběh přistupování, po ustavení helsinské skupiny byly kandidátské státy obou skupin dány na roveň a záleželo jen na jejich schopnostech, kdy budou připraveny vstoupit do EU.

Odpovědi na otázku, jaké bude mít nové rozšíření podobu, napovědělo zasedání Evropské rady v Laekenu na konci roku 2001. Zde bylo dohodnuto vytvoření tzv. **laekenské skupiny**, kterou utvořily státy lucemburské skupiny a nejuspěšnější státy skupiny helsinské. Zavřené dveře do EU prozatím zůstaly Rumunsku a Bulharsku. Laekenská skupina, čítající deset kandidátských zemí včetně ČR, měla dokončit přístupová vyjednávání do konce roku 2002 a vstoupit v roce 2004. Tento harmonogram nového rozšíření byl potvrzen na summitu v Bruselu ve dnech 24.–25. 10. 2002. Úspěšná referenda v kandidátských zemích, která pro-

běhla v průběhu roku 2003, potvrdila trend postupujícího začleňování zemí střední a východní Evropy do evropských struktur.

Občané České republiky v referendu o přistoupení ČR do EU rozhodli poměrem 77,33 % kladných hlasů vůči 22,67 % záporných hlasů. Volební účast dosáhla 55,21 %.

Stejně úspěšné ratifikace přístupových smluv ve stávajících členských státech EU pak znamenaly, že k **1. květnu 2004** se „Patnáctka“ rozrostla na „**Pětaadvacítku**“. Cena, kterou musely kandidátské státy zaplatit za toto velké rozšíření, jež nebylo původně v takové míře plánováno, byla nicméně značná. Přístupové smlouvy znemožnily novým členům od počátku využívat všech výhod členství. Mezi největšími ústupky byla přechodná období pro volný pohyb pracovníků (až na sedm let od přijetí se nesmí pracovníci z nových členských států volně pohybovat za prací v rámci EU, pouze státy Španělsko, Portugalsko, Finsko, Řecko, Velká Británie, Irsko a Švédsko se této ochrany pracovního trhu vzdaly), dále, což bylo bolestné pro zemědělce, byly novým členským státům nakázány přechodné lhůty a také i maximální výše pro poskytování přímých plateb do zemědělství. Rumunsko a Bulharsko se vstupu dočkaly až 1. 1. 2007. Z „Pětaadvacítky“ se stala „**Sedmadvacítka**“.

„Velké rozšíření“, zdroj: www.europa.eu

Sumář a souvislosti

- Proces začleňování států střední a východní Evropy do EU byl zahájen krátce po pádu komunistických režimů.
- Kandidátské státy byly původně rozděleny do dvou skupin – lucemburské a helsinské.
- Rozšíření bylo zpomaleno neschopností reformovat evropské instituce.
- „Velké rozšíření“ se uskutečnilo 1. 5. 2004.
- Rumunsko a Bulharsko vstoupily 1. 1. 2007.

Zamyšlení

- Kolikrát se Evropská společenství rozšiřovala? V kterých letech to bylo a které státy přistoupily?
- Jakým podmínkám musely kandidátské země čtvrté přístupové vlny dostát?

1.12 Cesty evropské integrace

Jak vyplynulo z předchozího výkladu, měla idea sjednocující se Evropy mnoho podob. Tento jev je také někdy označován jako střet teoretických přístupů, tedy jakýchsi cest, kterými se má evropské sjednocení ubírat. Odborně se tyto cesty – předpoklady sjednocení – nazývají integrační paradigmaty. V rámci nich můžeme mluvit jednak o nadnárodním (supranacionálním) paradigmatu a také o paradigmatu mezivládním (intergovernmentálním).

Co je to **paradigma**? Paradigma představuje souvislý postoj a názor k zásadním bodům integračního procesu. Tyto postoje jsou formulovány jak k obsahu integrace (zejména společné politiky), tak k její formě (zejména instituce). Paradigmata pak obsahují jednotlivé koncepty evropské integrace (jde o federalismus, neofunkcionalismus jako důležité koncepty nadnárodního paradigmatu a např. teorii víceúrovňového vládnutí jako součást mezivládního paradigmatu).

Zatímco první nadnárodní cesta usiluje o co nejužší integraci, a to postoupením částí státní suverenity, mezivládní přístup vychází z koncepce nedotknutelnosti státní suverenity a rovnosti jednotlivých států. Supranacionální paradigma předpokládá vznik tělesa, které bude spravovat postoupené pravomoci a suverenitu jednotlivých účastnických států. Rozhodnutí takového tělesa pak mohou být státům vnucena a mohou být realizována i proti jejich vůli. Toto odmítá mezivládní paradigma – státy na základě mezivládního přístupu vystupují nezávisle a rovnoprávně, nelze jim proti jejich vůli cokoli nutit.

Supranacionální (nadnárodní) paradigma zná dvě metody, nástroje, jak dosáhnout cíle sjednocení: federalistickou metodu a metodu neofunkcionalistickou. Obě metody se vyvíjely v čase – zatímco vrchol federalistických snah je příznačný pro meziválečné období, neofunkcionalisté se začínají prosazovat až po druhé světové válce.

Federalistická metoda předpokládá eliminaci národních států, a to výstavbou formálních politických institucí. Tyto instituce mají nahradit národní státy a jejich mocenská centra. Cílem federalistů je něco jako Evropská federace či Spojené státy evropské. Již od 16. století s tímto pojmem nějakým způsobem pracovali myslitelé, proto federalistická metoda sjednocování patří mezi nejstarší.

Neofunkcionalistická metoda je relativně mladá. Byla zformulována v 60. letech 20. století. Ukázalo se totiž, že něco jako Evropská federace je stále ještě utopie. Neofunkcionalisté odmítají neuvážené postupování státní suverenity nějakému nově a uměle vytvořenému centru. Podle nich je takový přístup nereálný. Pokud se stát vzdává své suverenity, musí se mu to vyplatit. Přecházení státní

suverenity na nadnárodní těleso se musí dít postupně, a to třeba od nejnižších a nejméně důležitých oblastí.

Neofunkcionalisté své tvrzení opírají o hypotézu, že integrace v určité oblasti vyvolá postupně nutnost integrace v ostatních oblastech. Tento zajímavý postřeh dostal název princip přelévání.

V kontextu evropské integrace po druhé světové válce se metoda neofunkcionalistická ukázala jako vhodná a odpovídající realitě. Je však nutno podotknout, že v současné době není žádná z integračních cest výlučně prosazena a ani žádná není úplně zavržena. Současný proces integrace v sobě nese nejen prvky obou paradigmat (jak nadnárodního, tak mezivládního), ale i prvky nadnárodních metod (tedy jak neofunkcionalistické, která převládá, tak občasně i federalistické). Jedná se tak o zajímavý konglomerát různých přístupů.

Prohlubování integrace není děj plynulý, ale skokový. Evropská integrace je přímo ovlivňována jednotlivými iniciativami, které mohou být silně nadnárodně orientované (jako např. vytvoření vnitřního trhu) nebo též mohou plně respektovat mezivládní paradigma (jako např. Fouchetův plán či prosazení Lucemburského kompromisu). Obdobně lze v procesu evropské integrace nalézt i mnoho neofunkcionalistických iniciativ (např. vznik ESUO, Plevenův plán či EURATOM), stejně jako i moderně pojatých federalistických melancholií (např. Spinelliho iniciativa v 80. letech, která předjímala vznik Evropské unie). Lze tak konstatovat, že právě napětí mezi jednotlivými integračními přístupy je základní charakteristikou procesu budování Evropské unie od samotného počátku po dnešek, toto napětí určuje těžko předpovědatelnou dynamiku evropské integrace.

Spinelliho iniciativa je označení pro reformu evropských institucí. **Altiero Spinelli**, evropský poslanec, považoval za vhodné řešení vytvořit politickou unii, v jejímž čele by byla evropská vláda, kterou by představovala Komise.

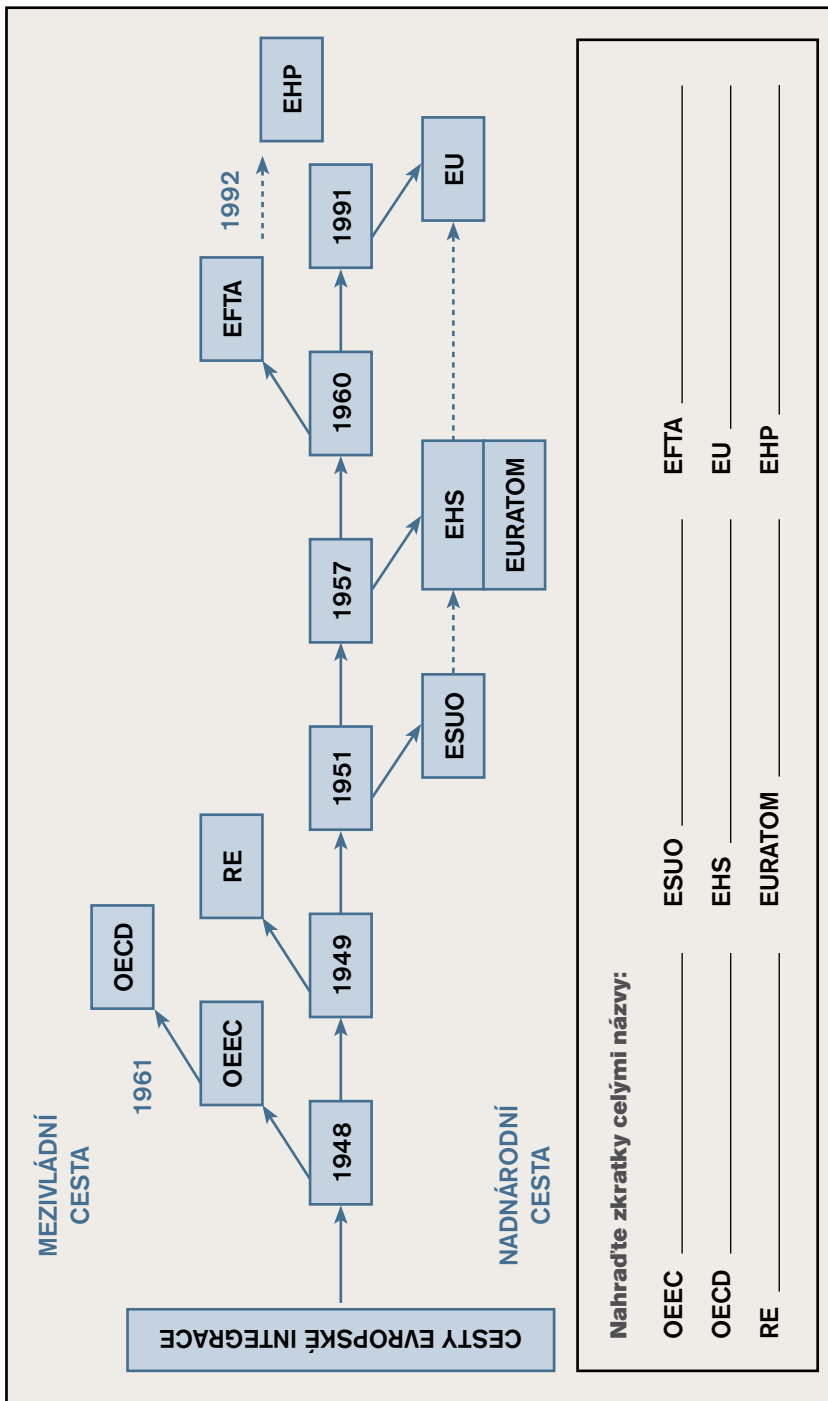
Sumář a souvislosti

- Existuje mnoho cest evropské integrace – tzv. integrační přístupy čili paradigmat.
- Nadnárodní paradigma stojí nad zájmy národních států a může být v jeho rámci rozhodováno i proti vůli členů, dělí se na neofunkcionalistickou a federalistickou větev.
- Mezivládní paradigma vychází z principu nedotknutelnosti státní suverenity.
- Současná podoba evropské integrace je konglomerátem výše uvedených přístupů.

Zamyšlení

- Na základě předcházejícího výkladu o historickém vývoji Evropské unie se zamysli nad jejím možným budoucím směřováním.

Graf 1: Cesty evropské integrace

1.13 Výzvy integračního procesu

1.13.1 Zvednutí rukavice minulosti

Během své historie musely struktury, které byly zosobněním evropské integrace, čelit několika výzvám. Většinou se jim vedlo dobře, přestože integrační soukolí čas od času zaskřípalo.

První velkou výzvou bylo pro ES první rozšíření. Však se také kolem něho nadešlo v 60. letech minulého století mnoho povyku. Přijetí zemí, které se v 50. letech odmítly podílet na vzniku ESUO, bránila hlavně Francie. De Gaulle totiž neměl ani tak obavy o osud evropské integrace jako spíše o pozici Francie. Na Irsku, Dánsku a Norsku de Gaullovi nezáleželo. Trnem v oku mu byla hlavně Velká Británie se svou silnou vazbou na USA, hrdostí kdysi mocné říše a stále velkými ambicemi.

Ale abychom de Gaullovi nekřivdili. Britské představy o evropské integraci se vždy lišily a vlastně nadále liší od představ zemí, které jsou součástí kontinentální Evropy. S Velkou Británií, Irskem a Dánskem tak opravdu do Společenství přišel nový element. Soudržné a ucelené těleso tak získalo první odlišné členy.

Proč do ES nevstoupilo Norsko? V čem spočívala věcná část britského problému a jak se s ním ES nakonec vyrovnalo?

Možná i díky tomu, že ES se v 70. letech integrovala spíše pod taktovkou mezivládní Rady EU než nadnárodní Komise Společenství, své první výzvě zapojit mezivládně laděné země dostalo. Ostatně Irové jsou dnes jedněmi z největších zastánců evropské integrace. Ještě v 60. letech zaostalé země spolupráce v ES velmi pomohla.

V době, kdy se ES mohlo poklepávat po ramenech za elegantní zvednutí první rukavice, letěla vzduchem druhá. Shodou okolností se opět jednalo o rozšíření. Tentokrát ovšem nikoliv o země, které u zrodu ESUO stát nechtěly, ale spíše o země, které u něj stát nemohly. V Portugalsku, Řecku a Španělsku totiž po různou dlouhou dobu 20. století vládly nedemokratické režimy, které se okolí příliš neotevíraly. V 70. letech minulého století ovšem všechny tři jihoevropské země břemeno autoritářských či vojenských systémů setřásly. Ani jedna ze zemí se přitom nenacházela v právě dobré hospodářské kondici.

Kdy vstoupilo Řecko, Španělsko a Portugalsko do ES?

ES podala všem třem křehkým demokraciím pomocnou ruku. Tzv. „jižní“ rozšíření bylo ze strany ES motivováno hlavně politicky. Stabilita ve Středomoří totiž byla v zájmu ostatních zemí ES. Příchodem Španělska, Portugalska a Řecka se tehdejší „Devítce“ pochopitelně otevřel zajímavý a lidnatý trh. Rizika a náklady

nicméně převažovaly. Společenství ovšem poprvé jasně a zřetelně naznačilo, že evropská integrace není jen společný trh či zemědělství, ale také sdílení určitých hodnot a norem. Mimochodem když už jsme u společného trhu... Jeho dokončení nebylo ani tak výzvou jako spíše starým hříchem evropské integrace.

Kdy měl být završen společný trh? Proč k jeho plnému rozvinutí nedošlo?

Přesto se z jeho uvedení v život stal grandiózní úspěch a nejspíše největší hmatatelná hodnota evropské integrace. To, co se vleklo desetiletí, dokázal ambiciózní a důrazný předseda Komise J. Delors zvládnout za několik let. Paradoxem je, že Delors byl původně francouzský politik, tedy politik země, která původně o společný trh až tak nestála. Muž, pro nějž se možná nejlépe hodí označení „Evropan“, navíc nastartoval řadu dalších výzev. Respektive neodradil Společenství od chuti jim čelit.

Kolikrát byl J. Delors předsedou Evropské komise?

Nebývalým a proto dlouhotrvajícím procesem byla cesta zemí střední a východní Evropy do ES. Bývalé socialistické státy vyjádřily svou touhu spojit svůj osud s evropskou integrací bezprostředně po pádu „železné opony“ a zániku Sovětského svazu.

Následující otázka je trochu „chyták“: která země bývalé východní Evropy jako první „vstoupila“ do ES/EU?

Tato vcelku pochopitelná vůle ovšem postavila ES, které se postupně změnilo v EU, před složitou situací. Poprvé se totiž muselo měnit také samo Společenství. Možný příchod cca 10 nových členů totiž znamenal zásadní a přelomové rozšíření. Počet členů EU se tak v různých úvahách začal přibližovat hranici 20 zemí. A brzy šel za ni. V roce 1995 totiž do EU vstoupilo Rakousko, Finsko a Švédsko.

Usilovaly o vstup jen tyto tři země, nebo kandidátů na přistoupení bylo více?

Nejvíce „na mušce“ byla institucionální struktura EU. Přes postupné přibíráání a změny institucí totiž zůstala v podstatě stejná jako v 50. letech. Jenže počáteční stav byl vytvořen pro půltucet poměrně blízkých zemí. Je zjevné, že rozhodovací mechanismy vytvořené pro „Šestku“ nemohly vyhovovat a postačovat seskupení více než dvaceti států. Hledání nového uspořádání institucí a jejich moci se tak stalo pro EU úkolem srovnatelným s přípravou na příchod bývalých socialistických zemí.

Kdy došlo k dosud největšímu rozšíření EU? Které země se v jeho rámci staly členy?

Zatímco „východní“ rozšíření se EU podařilo úspěšně završit, v otázce své vlastní reformy Společenství stejně úspěšné nebylo. V 90. letech minulého století a na počátku 21. století sice byly přijaty některé úpravy rozhodovacího mechanismu, uspokojivý stav však nastolen nebyl.

Jaké novelizace Smlouvy o EU byly od jejího přijetí vytvořeny a schváleny?

Velkým zklamáním byla zejména diskuse o tzv. Evropské ústavě. Snaha opatřit EU jediným dokumentem, který by nahrazoval stávající mnohdy nepřehledný systém smluv, úprav a dodatků, narazila v první řadě na odpor vlád. Konvent, který během roku a půl dojednával podobu tzv. Evropské ústavy, sice dospěl k závěru, následné rokování Evropské rady v prosinci 2004 jej ale změnilo.

Co je tzv. **Evropská ústava**? V EU se od počátku 90. let minulého století diskutovalo o nutnosti zjednodušit a zpřehlednit právní rámec evropské integrace. V červenci 2003 předložil Konvent o budoucnosti Evropy návrh tzv. evropské ústavní smlouvy, která tento úkol měla splnit. Tzv. evropská ústavní smlouva kromě jiného odstranila pilířovou strukturu EU, upravila pozici některých institucí (například Evropský parlament získal významnější rozpočtové pravomoci) a třeba také zavedla symboly EU. Obsah smlouvy pak byl hlavním tématem mezivládní konference, kterou zahájilo italské předsednictví v říjnu 2003. Původně měla být smlouva schválena na prosincovém summitu EU, jednání však nevedla k úspěchu. Některé členské státy totiž považovaly text tzv. evropské ústavy za příliš nadnárodní. Kompromisní dohody se podařilo dosáhnout až o půl roku později. Ratifikační proces byl přerušen poté, co ústavní smlouvu v referendu v roce 2005 neschválily v referendech Francie a Holandsko.

Co byl **Konvent o budoucnosti EU**? Hlavním úkolem Konventu, který byl ustaven tzv. Laekenskou deklarací z roku 2001, bylo prodiskutovat další směřování EU. Konvent se skládal ze 105 členů, kteří byli vybráni podle následujícího schématu: 15 zástupců hlav států a vlád tehdejších členských zemí, 13 zástupců hlav a států z tehdejších kandidátských zemí, 30 zástupců národních parlamentů z tehdejších členských zemí, 26 zástupců parlamentů tehdejších kandidátských zemí, 16 členů EP a 2 zástupci Komise. Poradní orgány EU vyslaly své pozorovatele. Zástupci kandidátských zemí neměli stejný postavení jako delegáti z tehdejších členských zemí.

Hlavní ránu ale tzv. Evropské ústavě zasadili samotní občané EU. Bylo totiž jasné, že tak zásadní a symbolický dokument jako tzv. Evropská ústava, se neobejde bez ratifikačního procesu ve členských státech. Země EU zvolily různý způsob vyjádření souhlasu či nesouhlasu s jejím přijetím.

Jak měla být přijímána tzv. **Evropská ústava**. Členské státy EU volily buď ratifikaci parlamentem, nebo referendem. Některé země, mezi nimi také ČR, zatím o způsobu případné ratifikace nerozhodly, některé sáhly jak po ratifikaci parlamentem, tak po referendu. Výlučně lidovým hlasováním by měla být tzv. Evropská ústava schválena ve Francii, Nizozemí, Dánsku a Portugalsku. Výhradně parlamentní souhlas měl být udělen ve Finsku, na Kypru, v Rakousku, Švédsku, Estonsku, Německu, Řecku, Maďarsku, Itálii, Lotyšsku, Litvě, Maltě, Slovinsku a Slovensku. Zbylé země vypsaly jak referendum, tak plánovaly podrobit tzv. Evropskou ústavu parlamentnímu hlasování.

Francouzské a holandské „ne“ z prvního pololetí 2005 bylo studenou sprchou a tzv. Evropská ústava byla odložena k ledu. Integrační proces jejím odmítnutím v zemích, které stály u jeho samotného zrodu, utrpěl první vážný šrám. A to v době, kdy musí naléhavě čelit dalším závažným výzvám.

1.13.2 Výzvy současnosti

Většina výzev, kterým integrační proces čelí a bude čelit v příštích letech, nejsou až tak úplně nové. Některé problémy EU zdědila z minulosti, jiné se rozvinuly a na důležitosti nabyly nyní, přestože jejich počátky sahají do minulosti.

První výzvou, kterou EU bude muset řešit, je reforma institucí. Například Evropská komise jen stěží může v budoucnosti pracovat na základě principu, který přiznává každé členské zemi jednoho komisaře. Komise by totiž brzy svým počtem připomínala spíše parlament. Pro každého komisaře by navíc bylo obtížné nalézt odpovídající resort. Reformou bude muset projít také hlasování v Radě EU, které nadále počítá s používáním jednomyslnosti. V EU – mající 30 členů – ovšem bude obtížné či téměř nemyslitelné takové shody dosáhnout. Rovněž Evropský parlament bude muset podstoupit některé změny. Zeštíhlení počtu sídel je první z nich – stávající praxe je jednak drahá a za druhé málo efektivní. Otázky se vznášejí také nad úkoly poradních institucí. Suma sumárum, rozhodovací proces se reformě nevyhne a čím dříve k ní dojde, tím lépe.

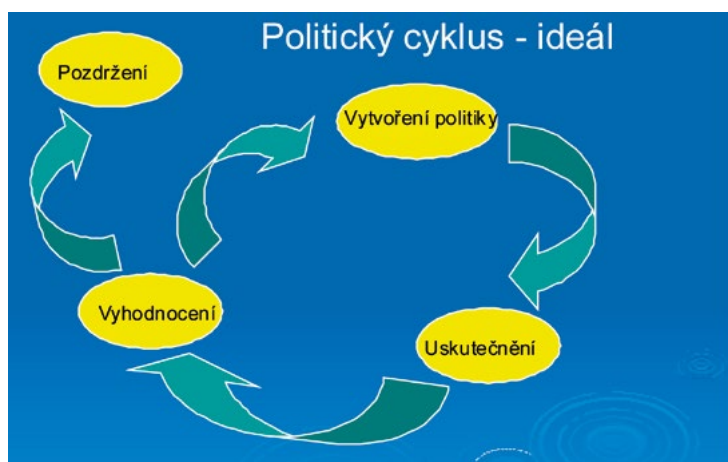
Reforma institucí, lépe řečeno její úspěšnost, úzce souvisí s debatou o tom, kam až má vlastně integrace zajít. Je možno pokračovat v jejím prohlubování bez skutečného vzniku takových těles, jako je evropský politický národ, evropské politické strany, evropské politické zájmy a jiné? Již delší dobu se v rámci EU diskutuje například o vzniku instituce stálého a individuálního předsedy Evropské rady, tedy jakéhosi evropského prezidenta. Má ovšem tato a jiné instituce, které v sobě nesou velký symbolický význam, smysl bez jejich reálné opory ve vůli Evropanů? Otázkou totiž je, zda se bez dostatečné opory v obyvatelích EU nezhroutí další integrace jako domeček z karet.

Problémy s podporou evropské integrace mezi občany EU částečně vysvětluje teorie tzv. politického cyklu. Podle ní má každé politické rozhodnutí, tedy

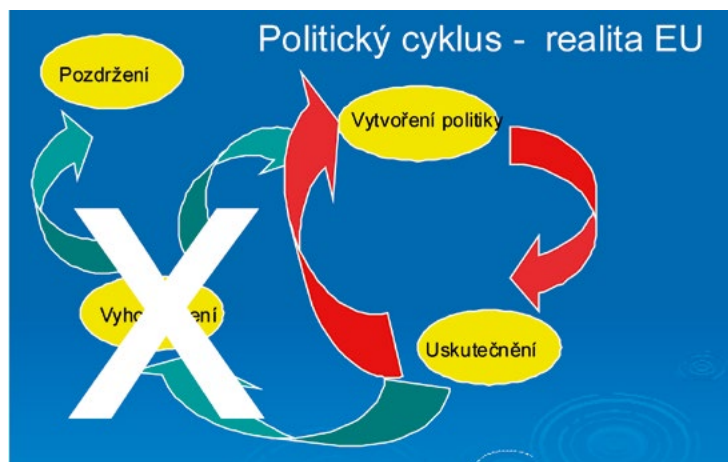
také v EU, své logické etapy, které nelze přeskočit, má-li být rozhodnutí úspěšně přijato. S trochou nadsázky lze říci, že teorii politického cyklu lze použít na libovolné rozhodnutí v lidském životě. Například kupujete-li dražší věc, také musíte zvážit své finanční možnosti a následky, které bude koupě této věci mít na váš životní standard.

V EU dochází v posledních obdobích k přeskokování některých důležitých fází politického cyklu a rozhodnutí, která vytvoří vrcholní představitelé, proto nejsou občany přijímána. Ideální stav zachycuje obrázek **Politický cyklus – ideál**. V něm dojde nejprve k vytvoření určitého cíle, poté k jeho uskutečnění. Následně

Graf 2: Politický cyklus – ideální stav

Graf 3: Politický cyklus – realita EU

jsou důsledky politiky vyhodnoceny a na základě tohoto vyhodnocení dochází buď k pozdržení politiky, či k její změně.

Situaci v EU ilustruje diagram **Politický cyklus – realita EU**. Vzorovou situací jsou nové a nové úpravy základního práva EU. V roce 1992 byla přijata Smlouva o EU, již v roce 1997 dochází k podepsání její úpravy Amsterodamskou smlouvou a v roce 1999 vzniká další novelizace, a to Smlouvou z Nice. Již v době, kdy vznikala Smlouva z Nice, začaly práce na tzv. Evropské ústavě. Je tedy zjevné, že politikové EU přeskočili fázi debaty (vyhodnocení) fungujících úprav a místo nich vytvářeli neustále nové a nové úpravy základního práva. Reakce voličů byla spíše zamítavá, což se projevilo například v souvislosti s odmítnutím tzv. Evropské ústavy ve Francii a v Nizozemí.

S debatou o prohlubování integrace úzce souvisí úvahy o dalším rozšiřování EU. Přijetí balkánských zemí je pravděpodobné a málokdo by přistoupení například Chorvatska či potenciálně Bosny a Hercegoviny oponoval. Problém ale nastává například v případě Turecka. Jeho příchodem do EU, který by znamenal završení dlouholeté snahy tureckých politiků vstoupit do ES/EU, by totiž Společenství poprvé přijalo kulturně a nábožensky odlišnou společnost. Současný charakter Turecka v sobě obsahuje mimo jiné odlišné pojetí lidských práv, jiný pohled na úlohu ženy ve společnosti či výraznou roli armády v politickém životě. Na druhou stranu Turecko řadu let bez problémů působí v NATO a pro EU je přitažlivé velikostí svého trhu.

Je otázkou, kde by se po případném přijetí Turecka, které lze z geografického pohledu stěží označit za evropskou zemi, vlastně zastavily hranice EU. Zájem o vstup by jistě projevily velké postsovětské republiky, jako je například Ukrajina, podle některých teorií by mohlo být členství nabídnuto také Izraeli a jiným státům, s nimiž má Evropa tradičně bohaté vztahy.

Velkou výzvu pro EU představuje debata o multikulturalismu, respektive o soužití odlišných kultur či náboženství. Přistěhovalci začali do různých evropských zemí proudit zhruba v polovině 20. století. Oproti původním optimistickým předpokladům se jejich velká část nezapojila do většinové společnosti a na konci 20. století začaly spory mezi jednotlivými skupinami narůstat. Problémy do značné míry způsobilo selhání sociální politiky většiny evropských zemí, které nedokázaly přistěhovalce přimět k aktivnímu zapojení do veřejného života. Přistěhovalci a jejich potomci se tak často soustředili do uzavřených čtvrtí s vysokou nezaměstnaností. Právě v nich se postupně hromadila frustrace těch, kteří byli mnohdy ne vlastní vinou vytěsněni na okraj. Tyto problémy přesahují hranice jednoho státu a netýkají se jen úzké skupiny zemí. Spolupráce v EU by je mohla poměrně úspěšně řešit.

Konečně posledním velkým tématem pro budoucí vývoj EU je problematika terorismu. Evropské země sice mají s politickým násilím proti svým obyvatelům značné zkušenosti (stačí vzpomenout na IRA ve Velké Británii či ETA ve Španěl-

sku), nicméně v míře, ve které hrozí jeho užití dnes (například v podobě útoků na hromadnou dopravu) mu dosud nečelily. Teroristické hrozbě napomáhá prudký rozvoj moderních technologií.

Sumář a souvislosti

- Evropská integrace čelila ve své historii několika výzvám, s většinou z nich si dokázala poradit a zvládla je.
- S narůstajícím počtem členských států problémů přibýlo a omezila se schopnost EU rychle a adekvátně reagovat.
- Největší problémy budoucího vývoje EU souvisí s dědictvím minulosti: rozšiřování EU, prohlubování integrace, vznik evropské společnosti.

Zamyšlení

- Který z výše uvedených problémů EU považujete za nejvážnější?
- Kam až by se měla EU rozšiřovat? Dovedete si představit v EU třeba Rusko?
- Lze EU zároveň prohlubovat a rozšiřovat?
- V jakých oblastech by měla evropská integrace postupovat? Mělo by podle vás v některých oblastech dojít k jejímu zbrždění?

1.14 Doplnující a rozšiřující zdroje ke studiu

- Bond, M. – Smith, J. – Wallace, W. (usp.) *Význační Evropané*. ELK, Praha 1998.
 - Čejka, M. – Mořkovská, L. (usp.) *Česká republika a Evropská unie*. Studijní materiály. MPÚ, Brno 2003.
 - *Evropská unie od A do Z*. Karolinum, Praha 1997.
 - Fiala, P. – Pitrová, M. *Evropská unie*. CDK, Brno 2003.
 - Gerbet, P. *Budování Evropy*. Karolinum, Praha 2004.
 - Goněč, V. *Evropská idea I*. MU, Brno 2000.
 - Goněč, V. *Evropská idea II*. MU, Brno 2001.
 - *Malá encyklopedie Evropské unie*. ÚMZ, Praha 1997.
 - Pečenka, M. *Encyklopedie moderní historie*. Libri, Praha 1999.
 - Veber, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. LN, Praha 2004.
 - Oficiální portál Europe Direct: www.europedirect.cz
 - Oficiální portál Euroskop: www.euroskop.cz
 - Oficiální portál Evropské unie: www.europa.eu
 - Oficiální portál Zastoupení Evropské unie v ČR: www.evropska-unie.cz
- Bezplatná informační linka: 800 200 200

2. INSTITUCE EU

2.1 Na cestě k institucím

Institucionální struktura EU odráží dynamický a proměnlivý aspekt evropské integrace, a proto vychází ze střetu dvou integračních paradigmat – supranacionálního a mezivládního.

Vysvětlete rozdíl mezi nadnárodním a mezivládním přístupem k evropské integraci

Důsledkem je zastoupení obou přístupů, v rozhodovacím mechanismu Unie můžeme nalézt oba typy institucí.

Druhé dělení institucí se nabízí podle jejich funkce v EU. Podíváme-li se na instituce EU z pohledu toho, jaké plní funkce, tedy co konkrétně vykonávají, můžeme nalézt několik druhů institucí.

Jak se dělí evropské instituce?

- a) **rozhodovací** (Evropský parlament, Rada EU, Evropská rada, Komise)
- b) **poradní** (Výbor regionů, Hospodářský a sociální výbor)
- c) **finanční** (Evropská centrální banka, Evropská investiční banka)
- d) **kontrolní** (Evropský soudní dvůr, Soud první instance, Účetní dvůr)

Základní tvar dnešních institucí byl vytvořen již institucemi ESUO (1951). Ty se vyznačovaly silně nadnárodním charakterem, což se týkalo zejména Vysokého úřadu jako hlavního orgánu Společenství a Poradního výboru, který měl zastupovat zájmy konzumentů, výrobců apod. Kromě těchto dvou těles rozhodovací rámec dotvářela Zvláštní rada ministrů a dvojice kontrolních orgánů – Soudní dvůr a Shromáždění.

Dalším milníkem konstrukce institucionálních mechanismů byly Římské smlouvy (1957), které zakládaly další dvě společenství. Vznikem EHS a EURATOM, dochází k potvrzení institucionálního kvarteta: Rada + Vysoký úřad x Shromáždění a Soudní dvůr. Nově byl zřízen Hospodářský a sociální výbor, který nahradil Poradní výbor. Poradní a kontrolní tělesa (Soud a Shromáždění) byla společná pro všechna společenství, Rady a Vysoké úřady fungovaly pro každé z nich zvláště. Tato „dvoukolejná trojjednota“ se změnila v roce 1967, kdy podpisem tzv. Slučovací smlouvy dochází ke sloučení tří Vysokých úřadů a Rad do jedné.

Tabulka 1: Základní přehled institucí EU

INSTITUCE	ZALOŽENÍ	PARADIGMA	ZÁKLADNÍ FUNKCE	ZASTUPUJE
Komise EU	1951 Vysoký úřad ESUO	Nadnárodní	Navrhuje legislativu, sestavuje a spravuje rozpočet, „hlídá“ integrační proces	Zájem EU
Rada EU	1951 Zvláštní rada ministrů ESUO	Mezivládní	Schvaluje legislativu a rozpočet, volí čelné představitel	Zájmy států
Evropská rada	1986	Mezivládní	Určuje směr integrace	Zájmy států
Evropský parlament	1951 Shromáždění ESUO	Nadnárodní	Schvaluje legislativu a rozpočet, schvaluje složení institucí	Zájmy občanů
Soudní dvůr	1951 Soud ESUO	Nadnárodní	Kontroluje uplatňová- ní evropského práva	Zájem EU
Soud první instance	1986	Nadnárodní	Kontroluje uplatňová- ní evropského práva	Zájem EU
Hospodářský a sociální výbor	1951 Poradní výbor	Nadnárodní	Artikuluje zájmy sociálních skupin v EU, radí ostatním institucím	Zájmy občanů
Výbor regionů	1992	Nadnárodní	Artikuluje zájmy regionálních útvarů v EU, radí ostatním institucím	Zájmy regionů
Účetní dvůr	1992	Nadnárodní	Kontroluje nakládání s finančními prostředky EU	Zájem EU
Evropská centrální banka	1998	Nadnárodní	Udržuje cenovou stabilitu v rámci Evropského měnového systému, řídí měnovou politiku EU atd.	Zájem EU

Zmíněný střet integračních paradigmat byl patrný zejména v 60. a 70. letech minulého století a odrazil se také v chování a v pravomocích institucí ES. V této době procházejí nadnárodní instituce krizí, kterou způsobilo přijetí tzv. Lucemburského kompromisu a přistoupení mezivládně orientovaných zemí jako Velká Británie či Dánsko.

Proč se Velká Británie a Dánsko neúčastnily první fáze evropské integrace? Které země v rámci prvního rozšíření přistoupily do ES?

Ve stínu celkového příklonu k mezivládnímu paradigmatu, tedy k rozhodování především v rámci dohod států, ale přesto došlo také k některým pozitivům. Především v 70. letech byly přijaty tzv. rozpočtové smlouvy, jež zajistily orgánům ES samostatné financování. V roce 1979 se uskutečnily první přímé volby do Evropského parlamentu, které jej posílily. V této době dochází také ke zvýšení vlivu Evropského soudního dvora.

Opětovné nastartování integračního procesu, k němuž došlo nástupem J. DeLorse do funkce předsedy Komise, se odrazilo také na institucích a jejich pravomocích. Jednotný evropský akt (1986) přinesl zásadní úpravu smluvního rámce Společenství.

Význam Jednotného evropského aktu pro instituce ES spočíval hlavně v:

- opětovném zavedení kvalifikované většiny do hlasování Rady EU
- zavedení spoluúčasti EP při přijímání legislativy
- legislativním ukotvení summitu (schůzka Evropské rady)
- zřízení Soudu první instance jako asistenčního soudu Evropského soudního dvora

Proces, který nastartoval Jednotný akt, dokončila Smlouva o EU (1992). Dokument, který proměnil ES na EU, měl také několik důležitých institucionálních důsledků. V prvé řadě došlo k legislativnímu zakotvení existence Účetního dvora, který funguje od roku 1975. Vzrůstající ambice a význam regionálních aktérů v zemích ES/EU se odrazil na vzniku Výboru regionů, který reprezentuje a hájí jejich zájmy. Důležitou změnu zaznamenalo také postavení EP, jehož pravomoci byly opět posíleny.

Od poloviny 90. let 20. století se EU začala připravovat na očekávané přistoupení postkomunistických zemí střední a východní Evropy. Státy bývalého východního bloku svůj zájem o zapojení do západoevropských politických a bezpečnostních struktur deklarovaly téměř bezprostředně po pádu tzv. železné opony. Pro Společenství, dosud přijímající země po malých skupinách, znamenala změna politického klimatu obrovskou výzvu.

Které země vstoupily v rámci poslední vlny rozšiřování do EU?

Očekávané rozšíření o cca desítku zemí ještě více zdůraznilo potřebu nové institucionální struktury. Schéma institucí ES/EU totiž postačovalo původní šestici členů ESÚO, při představě EU o více než dvaceti členech ale bylo nevyhovující. Během desetiletí vývoje evropské integrace se totiž ES/EU změnila z poměrně

soudržného tělesa na svazek různorodých zemí a politická kultura založená na dosažení konsenzu se ukázala jako neefektivní.

Odrážem debaty o změně institucí byly změny primárního práva v 90. letech minulého století, a to Smlouvou o EU (1992), Smlouvou z Amsterdamu (1996) a zejména Smlouvou z Nice (1999). Ta byla výrazem diskusí o nové podobě integrované Evropy, a to jak ve smyslu kvantitativních změn (zejména nové výpočty podílu hlasů pro jednotlivé země v institucích po rozšíření), tak ve smyslu kvalitativních úprav vztahů mezi institucemi a posuny v pravomocech jednotlivých institucí.

Kvalitativní a kvantitativní změny

Kvantitativní změnou se myslí hlavně úprava počtu hlasů pro jednotlivé země v institucích EU, které jsou na výpočtu hlasů založeny. Jedná se o EP, poradní orgány či v některých případech o Radu EU. Hlavním kritériem, které se při tzv. „vážení hlasů“ uplatňuje, je počet obyvatel daného státu. Proto mají lidnatější země například více poslanců EP. K „vážení hlasů“ dochází po každém rozšíření EU. Kvalitativní změny se týkají hlavně vzájemných vztahů mezi institucemi, zjednodušeně řečeno postihují sílu a moc, která je jednotlivým institucím přidělena.

Smlouva z Nice zavedla z hlediska institucí:

- posílení vlivu Komise
- posílení vlivu EP
- rozšíření oblastí, podle nichž probíhá v Radě EU hlasování kvalifikovanou většinou na úkor jednomyslnosti

Institucionální rozměr měl také Konvent o budoucnosti EU, jehož úkolem bylo vytvořit dokument, který by zjednodušoval a zpřehledňoval nynější rozhodovací strukturu. Konvent tzv. evropskou ústavu obsahující institucionální změny schválil. Jeho výstup byl ale následně změněn na jednání Evropské rady v prosinci 2004. Tzv. evropská ústava zatím schválena nebyla.

 ČR zatím v institucích EU příliš hlubokou stopu nezanechala, což je způsobeno hlavně krátkostí našeho členství v EU. Na zastoupení ČR v evropských institucích je možno a potřeba nahlížet ze dvou úhlů pohledu. První je kvantitativní, druhý pak kvalitativní.

Z kvantitativního hlediska je nyní pozice ČR velmi solidní. ČR má v evropských institucích z početního hlediska zastoupení na úrovni mnohem vlivnějších zemí, které se na integračním procesu podílejí déle než ČR. Za příklad lze uvést Belgie, Rakousko či Švédsko. V institucích, které jsou založeny na „vážení hlasů“, tak ČR v žádném případě nepatří k okrajovým aktérům. ČR má také vlastního komisaře, místopředsedu EP a je zastoupena ve všech dalších institucích.

Tabulka 2: Přehled zastoupení ČR v institucích EU podle Smlouvy z Nice

INSTITUCE	POZICE ČR
Komise	1 komisař
Rada EU	12 hlasů
Evropský parlament	24 mandátů
HSV a VR	Po 12 mandátech
Účetní dvůr	1 auditor
Evropský soudní dvůr	1 soudce

Tato situace se v budoucnosti pravděpodobně změní. Po očekávaném přistoupení dalších zemí, které jsou populačně silnější než ČR, již nebude nadále zvyšován počet mandátů v jednotlivých institucích. Na úrovni Komise dojde k opuštění principu zastoupení všech států, takže je pravděpodobné, že ČR svou pozici kvantitativně opustí.

Na druhou stranu ale vliv ČR v EU a jejích institucích vůbec nemusí poklesnout. Pro udržení české pozice a prosazování zájmů ČR je totiž mnohem důležitější kvalitativní hledisko. Ve stručnosti řečeno: v budoucnu a vlastně už nyní není ani tak podstatné, zda například v EP přijdeme o 1 či 2 mandáty, ale jaké osobnosti budou ČR v EU zastupovat. Viditelný je tento problém například u EP, kam ČR po vzoru vyspělých členských zemí rovněž často vysílá politiky, kteří jsou pro domácí politickou scénu buď „vysloužilí“, nebo „nepohodlní“. Řada kandidátů či zvolených poslanců tak „do Bruselu“ nemíří proto, že by českou politiku přerostla.

Ještě důležitější než volba politických stran, kdo za ně má do EP kandidovat (tento faktor může mimochodem výrazně ovlivnit atraktivitu voleb do EP), bude volba státní elity v souvislosti s českými zástupci v institucích, jako je Komise, ESD či ÚD. Všechny tyto instituce jsou totiž založeny na umění kompromisu, schopnosti uplatnit své možnosti a prosadit se v konkurenci osobností evropského formátu.

Sumář a souvislosti

- V EU nalezneme čtyři skupiny institucí: rozhodovací, kontrolní, finanční a poradní. Každá z nich plní v systému jinou funkci
- Podle důrazu na EU jako celek či na význam národních států můžeme instituce dělit na nadnárodní a mezivládní
- Je patrná snaha zjednodušit institucionální schéma a přizpůsobit fungování institucí potřebám „velké“ EU
- Existuje posun směrem k prosazování zájmů EU v institucích na úkor zájmů států
- Přes krátké působení ČR v evropských institucích má ČR velmi dobrou pozici

? Zamyšlení

- Proč jsou dnešní instituce EU předmětem častých reformních návrhů?
- Naleznete podle Tabulky 1 instituce v ČR, které by alespoň přibližně odpovídaly institucím EU. Dokážete najít podobnosti a odlišnosti, které jsou mezi institucemi národního státu a institucemi EU?
- Jaké byly hlavní momenty v historickém vývoji evropských institucí?

2.2 Evropská rada

Problém s radami

V denním tisku se lze setkat s několika radami. Ne všechny ale souvisejí s evropskou integrací. Nejstarší radou je Rada Evropy, která vznikla jako reakce na první snahy o sjednocení Evropy po druhé světové válce. Založení Rady Evropy iniciovala Francie, Rada vznikla v květnu 1949. S ES či EU nijak nesouvisí.

EU má dvě Rady. První z nich je Evropská rada, což jsou pravidelné schůzky nejvyšších státníků zemí EU. Rada EU, druhé těleso s názvem „rada“ v EU, se skládá z ministrů a schází se mnohem častěji než Evropská rada.

Evropská rada patří k nejmladším částem institucionální struktury EU, přestože je jejím vrcholem.

Co je Evropská rada?

Evropská rada je ve stručnosti schůzka vrcholných představitelů zemí EU. Nejčastěji se jedná o prezidenty či předsedy vlád. Jednání se účastní také předseda Evropské komise.

Kořeny setkávání vrcholných politiků ES/EU sahají do 60. let 20. století, kdy se uskutečnilo první jednání předsedů vlád a prezidentů tehdejší „Šestky“.

Které země stály u zrodu evropské integrace?

Do institucionální struktury ale byla Evropská rada, které se také říká summit, začleněna až v roce 1986 Jednotným evropským aktem. Do té doby se Rada scházela a jednala jen na základě politické dohody z roku 1974 a podle aktuální potřeby.

Proč se čekalo 12 let?

Začlenění Evropské rady do základního práva se bránily malé státy. Bály se totiž, že pravidelné schůzky nejnámějších politiků by postupně přebíraly stále více a více moci a že

by se na těchto jednáních dopřávalo více sluchu politikům z velkých zemí než z malých. Tato obava se ale ukázala jako neopodstatněná.

Evropská rada je jednoznačným projevem mezivládního přístupu k integraci. Její vznik v 60. letech nebyl náhodný a souvisel s tehdejšími zpomalením tempa integrace.

Co to byla „politika prázdných křesel“?

Především díky specifickému přístupu Francie došlo k zablokování chodu institucí. Nechtěla-li Společenství „zamrznout“, musela hledat nové nástroje dalšího vývoje. Schůzky nejvyšších představitelů členských zemí byly vítanou příležitostí a možností pro jeho ovlivnění.

Do evropského práva byla Evropská rada zakotvena v roce 1986 Jednotným evropským aktem, k přesnému ukotvení a vymezení došlo Smlouvou o EU (1992). Podle tohoto dokumentu má ER následující znaky a je obdařena těmito úkoly:

- poskytovat Unii nezbytné podněty pro její rozvoj a vymezovat její všeobecné politické směry
- scházet se alespoň 2x ročně, a to ve složení z hlav států a předsedů vlád členských zemí; jednání se účastní také předseda Komise EU
- předkládat EP zprávu po každém zasedání a jednou ročně zprávu o pokroku dosaženém v Unii.

Evropská rada se v těchto intencích, tedy v roli tvůrce nových nápadů a poskytovatele směru dalšího vývoje EU, pohybuje dodnes. K drobným úpravám jejího fungování došlo na jednání Evropské rady v Seville (2001), kde ER přijala nový jednací řád. Podle něj se Evropská rada nyní schází alespoň 4x ročně, přesněji jsou specifikovány body programu. Novinkou je také skutečnost, že

Jednání Evropské rady, zdroj: www.europa.eu

jednací program již neurčuje stát, v němž se jednání koná a který tudíž aktuálně předsedá Radě EU, ale celá Rada EU jako kolektivní orgán. Na fungování ER je tak vidět snaha posunout její fungování směrem od mezivládního k nadnárodnímu paradigmatu. Přesto je Evropská rada stále prostorem, kde vůdčí politikové členských států vyjadřují hlavně národní zájmy. Za základní funkce Evropské rady tak můžeme označit:

- funkce platformy pro dosažení konsenzu; Evropská rada by v tomto smyslu měla najít „nejnižší společný jmenovatel“, na kterém se státy shodnou; zároveň tak brání zablokování institucionální struktury a jejích mechanismů
- funkce určovatele linie a směru další integrace

🇨🇪 ČR zastupuje na jednáních Evropské rady především předseda vlády či ministr zahraničí. V českém ústavním pořádku totiž platí, že zahraniční politiku určuje vláda, nikoliv prezident republiky, jak je tomu třeba ve Francii.

2.3 Rada EU (Rada ministrů, Rada)

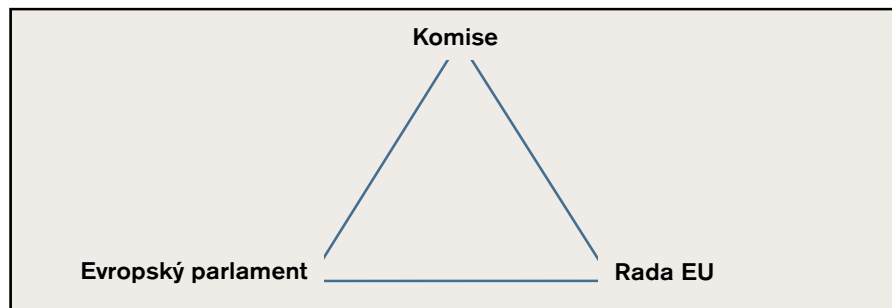
Společně s Komisí (Vysoký úřad) a Evropským parlamentem (Shromáždění) je Rada součástí původního institucionálního trojúhelníku.

Institucionální trojúhelník

Institucionální trojúhelník zachycuje vzájemnou závislost trojice nejdůležitějších institucí EU: Rady EU, Komise a Evropského parlamentu.

Hlavním úkolem Rady EU je artikulace každodenních zájmů členských zemí. Na unijní úrovni přijímá legislativní návrhy Komise a rozhoduje například o přijímání nových členů. Její funkce je proto klíčová, byť je prostor pro její jednání do značné míry definován závěry Evropské rady. Je přitom zajímavé, že v původní institucionální struktuře ESUO neměla Rada EU vůbec fungovat.

Graf 4: Institucionální trojúhelník

Které státy založily ESUO a proč?

Do institucionálního schématu ji prosadily malé země, které se obávaly toho, že budou v ostatních institucích ESUO „převálcovány“ velkými státy.

Činnost Rady je postavena na třech základních bodech:

- Prvním z nich je národní hledisko, kterým se rozumí rovné zastoupení všech států, a to bez ohledu na jejich velikost, vliv, ekonomickou sílu.
- Druhým výchozím principem je odbornost. Expertnost znamená, že projednávaná otázka je řešena kompetentními ministry. V praxi se odráží na faktu, že Rada se schází na sektorové bázi – jsou-li řešeny problémy týkající se zemědělství, schází se Rada ministrů zemědělství, týká-li se projednávaný návrh finanční politiky, sejde se Rada ministrů financí.
- Třetím důležitým principem činnosti Rady je princip politického mandátu, což znamená, že zástupci zemí mají od své vlády právo přijímat relevantní a závazná rozhodnutí. Tato povinnost vysílat na zasedání Rady zmocněné zástupce je zakotvena v základní legislativě EU.

Kolik je vlastně Rad?

Přestože Rada EU jedná většinou podle sektorů, každý její výstup je výstupem Rady. Hovoříme tak o různých konfiguracích Rady EU. Dnes jich je 9. Nejdůležitějšími jsou Všeobecná rada a rada pro vnější vztahy, Rada ministrů financí či Rada ministrů zemědělství.

De facto lze Radu EU „rozřezat“ na tři vrstvy. Vrcholnou strukturou „hlasu zemí“ je již zmíněná Evropská rada, která určuje priority a směr další integrace. Evropská rada tak poskytuje nižším složkám jakási vodítka pro jejich činnost.

Na druhém stupni jsou sektorové Rady EU, které se liší svým významem, četností zasedání a důležitostí. Třetí úroveň vytváří tzv. Výbor stálých zástupců (COREPER). Jeho úkolem je na úrovni ministerských úředníků rozdělit a předjednat legislativní návrhy. Nižším stupněm COREPER jsou specializované odborné výbory a expertní týmy. COREPER je vlastně zastřešuje.

Důležitou složkou, která připravuje jednání Rady EU, je Generální sekretariát. Jeho úkolem je připravovat jednání a zasedání Rady EU po technické stránce. V čele Generálního sekretariátu stojí Generální tajemník, který je od roku 1999 zároveň Vysokým představitelem pro Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Generální tajemník je volen Radou EU, v současnosti je jím Javier Solana.

Strukturu legislativní práce Rady ilustruje graf 5. Jednání Rady EU se standardně účastní ministři daného resortu a jejich doprovod. Rokování se dělí na neveřejná a veřejná. Veřejně musí Rada EU jednat vždy, pokud rozhoduje podle procedury spolurozhodování. Přípravu jednací agendy má na starosti sekretariát

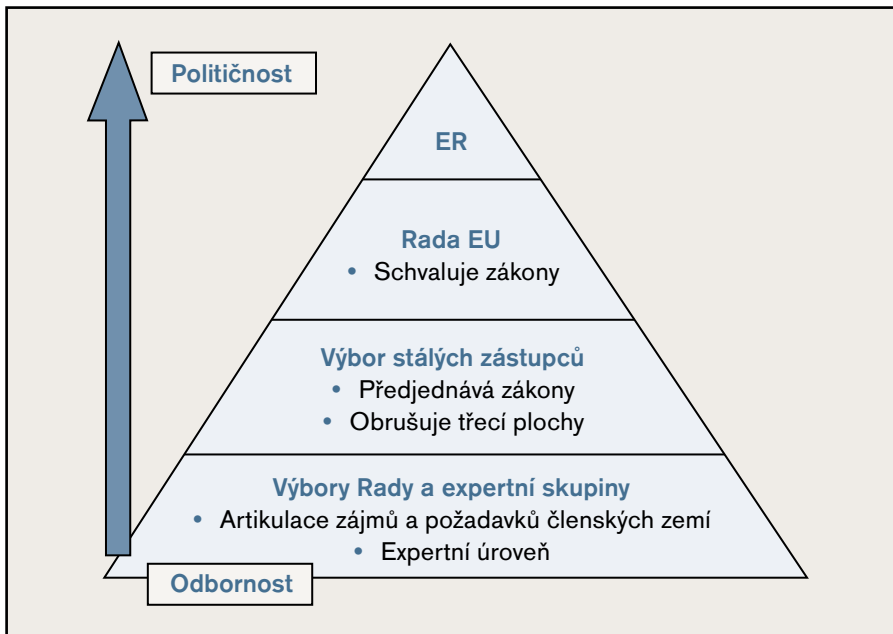
Komise a COREPER. V praxi probíhá jednání Rady EU na třech stupních (pomineme-li Evropskou radu, která určuje vodítka pro další vývoj integrace a do praktické politiky příliš nezasahuje).

V první fázi, kterou lze označit za „fázi výborů“, projednávají pracovní skupiny odborníků legislativní návrh Komise. Začleňují do něj například změny, které jsou nutné vzhledem k odlišnostem členských zemí. V téže fázi je návrh postoupen sektorovému výboru a následně COREPER. Výbor stálých zástupců rozdělí projednávané body na body A a body B. Značka A signalizuje, že žádná z členských zemí návrhu neoponuje a hlasování v Radě EU je spíše formalitou. Body B naopak značí, že nad návrhem je potřeba diskutovat také na úrovni ministrů.

Body A

Tzv. A bodový systém pochází z francouzského *points agréés*, tzn. souhlas. Úkolem COREPER je zajistit maximální počet bodů A. Na úrovni ministrů se tak rokuje již jen o bodech, ve kterých se nižším úředníkům nepodařilo dosáhnout shody

Graf 5: Práce a struktura Rady EU

Specifické mechanismy vyjednávání souvisí s faktem, že Rada EU je postavena na „umění kompromisu“. Cílem je dospět k dohodě, mnohdy za každou

cenu. Důležitou roli tak sehrávají neoficiální vyjednávací mechanismy, pomocí nichž Rada nachází kompromis.

Neoficiální vyjednávací mechanismy:

Jedná se například o kulatý stůl (nezávazné zveřejnění stanovisek všech zemí), indikační hlasování (hlasuje se „nanečisto“, hlasování není závazné a slouží jako náznak názorů členských států), přerušené jednání (cílem je poskytnout zástupcům zemí prostor pro konzultace se svou vládou), individuální výpověď (předseda Rady se schází individuálně k jednání se zástupcem členského státu), prodloužení zasedání (tento nástroj lze s trochou nadsázky popsat slovy: „dokud se nedohodneme, neskončíme“), balíkový princip (podle principu „něco za něco“ jsou projednávány návrhy dávány do balíků tak, aby každý stát měl na některém z dílků balíčku zájem, a proto hlasoval pro jeho přijetí). Neformálních mechanismů je samozřejmě více.

Nejdůležitější aktivitou Rady EU je hlasování o předložených dokumentech. Rada může hlasovat třemi způsoby: jednomyslností, kvalifikovanou většinou a konečně prostou většinou.

Hlasování jednomyslností je důležitým způsobem jednání Rady. Zároveň je ale mechanismus, který je založen na principu „jedna země – jeden rovný hlas – shoda všech“, na ústupu. Svou „zlatou éru“ si zažil v době tzv. Lucemburského kompromisu.

Co to byl tzv. Lucemburský kompromis?

Dnes se používá hlavně u otázek národních zájmů a důležitých změn základního práva.

Mnohem větší praktický význam má hlasování kvalifikovanou většinou, které je založeno na „vážení hlasů“. „Vážení hlasů“ znamená, že každý stát má jiný počet hlasů, které se odvozují především z jeho populační síly. Při hlasování stát nemůže své hlasy „dělit“. Při každém rozšíření se hlasy jednotlivých zemí přepočítávají. Princip „vážení hlasů“ je uplatňován také u dalších institucí EU.

Rozhodovací mechanismus Rady je založen na kompromisu, a tudíž ideálním stavem je, aby hlasování proběhlo jen formálně, tedy aby se zástupci zemí dohodli již na úrovni COREPER. Dojde-li ovšem k názorovému střetu, je uplatňován princip tzv. trojí většiny. Důležitým pojmem je hodnota kvalifikované většiny, která je nyní stanovena na 255 z celkových 345 hlasů. Má-li být předloha schválena, musí se pro vyslovit:

- nadpoloviční většina zemí, pokud se hlasuje o návrhu předloženém Komisí, a více než dvě třetiny zemí, pokud Rada EU hlasuje o jiném návrhu
- požadovaný počet hlasů (255)
- daný počet hlasů a počet států musí zastupovat země, v nichž žije alespoň 62 % celkové populace EU (na žádost, nepoužívá se automaticky)

Tabulka 3: Hlasy v Radě EU při hlasování kvalifikovanou většinou podle Smlouvy z Nice

ZEMĚ	POČET HLASŮ
Francie, Itálie, Německo, Velká Británie	29
Polsko, Španělsko	27
Rumunsko	14
Nizozemí	13
Belgie, Česká republika, Maďarsko, Portugalsko, Řecko	12
Rakousko, Švédsko, Bulharsko	10
Dánsko, Finsko, Irsko, Slovensko	7
Estonsko, Kypr, Lotyšsko, Lucembursko, Slovinsko	4
Malta	3
Celkem	345

Důležitým prvkem při hlasování kvalifikovanou většinou je tzv. blokační menšina, která indikuje, že v Radě je zformována vůči projednávanému návrhu poměrně silná skupina zemí, která s jeho zněním nesouhlasí. Význam blokační menšiny je hlavně politický. Její naplnění je výzvou pro další jednání a hledání přijatelnějšího řešení.

Posledním hlasovacím nástrojem je hlasování prostou většinou. Prostá většina je opět založena na principu „jeden stát – jeden hlas“, přičemž pro odsouhlasení návrhu postačuje souhlas většiny zemí. Hlasování prostou většinou se používá při hlasování o procedurálních otázkách.

Sumář a souvislosti

- Rada EU je reprezentant mezivládního přístupu a slouží k vyjádření názorů států
- Hlavním úkolem Rady EU je tedy artikulace a obhajoba zájmů členských států, z hlediska EU se pak Rada EU podílí na schvalování legislativy
- Základem je kultura kompromisu, tj. nalezení řešení, které je přijatelné pro všechny aktéry

Zamyšlení

- Měla by být zachována jednomyslnost při hlasování v Radě EU? Na které otázky by se měla vztahovat?
- Uveďte příklady konkrétních událostí a přiřaďte k nim druh hlasování v Radě EU
- Vysvětlete rozdíl mezi Evropskou radou, Radou EU a Radou Evropy

2.3.1 Předsednictví EU

S Evropskou radou a s Radou EU úzce souvisí institut tzv. Předsednictví Rady EU. Ve své původní podobě se jedná o nejvíce národně zabarvenou součást institucionálního mechanismu. Při výkonu Předsednictví má totiž každý stát šanci prosadit do politického života EU témata a priority, jež považuje za důležité. Na jednací pořad se tak dostávají často méně frekventovaná témata a okruhy, které nejsou důležité například pro velké země.

Jak se chovají předsedové?

Schopnost prosadit do politického života EU svá oblíbená témata je samozřejmě proměnlivá. Obecně platí, že větší země se chovají důrazněji a sobečtěji a spíše kladou důraz na problémy, které je zajímají. Menší státy, vědomy si své menší síly, volí kompromisnější a méně důrazný styl předsednictví.

Předsednická funkce obsahuje několik hlavních úkolů. Z hlediska EU je nejpodstatnější balík funkcí, které souvisejí s řízením činnosti Rady EU. Předsedající stát tak:

- připravuje podklady pro jednání Rady EU (zajišťuje technický servis, zázemí schůzek, přípravu podkladů atd.; v této souvislosti předsedající stát připravuje také schůzky Evropské rady)
- určuje politické priority (upřesňuje, o čem se během jeho šestiměsíčního mandátu bude jednat, respektive kterým tématům bude EU věnovat největší pozornost)
- vyjednává v rámci EU za Radu (jedná se o vztah Rady EU k ostatním institucím v EU)
- reprezentuje EU navenek (tato funkce je dnes upozaděna, přesto se předsedající stát čas od času dostává do role mluvčího EU ve vztahu k ostatním státům)

Předsednictví, úzce souvisící s Evropskou radou, patří k problémovým institucím ES/EU. V první řadě, je v právních textech ES/EU velmi široce ošetřeno. Přesně je určen jen rotační princip (členské země se při výkonu předsednictví střídají podle přesně daného pořádku) a délka mandátu (6 měsíců). Ostatní znaky a funkce předsednictví se vytvářely jeho praktickým výkonem.

Rotace předsednictví

Země původně rotovaly podle abecedy. S přistoupením nových zemí v roce 1995 dospěla ER ke stanovení pevně daného pořádku, který zohlednil fakt, aby například dvě „nové“ země nepředsedaly EU po sobě či aby dvakrát po sobě nepředsedaly země, které jsou neutrální. Po přistoupení zemí ze střední a východní Evropy byl tento systém upraven s ohledem na tyto státy.

Ve své historii tak bylo Předsednictví terčem řady reformních návrhů, které se zaměřovaly jak na jeho vágnost, tak na jeho národní zaměření. Stejně jako u ER, také u vývoje předsednictví můžeme pozorovat zřetelnou tendenci rozmělnit jeho výhodnost pro národní státy a zdůraznit jeho unijní rozměr.

Význam předsednictví pro národní stát

Předsednictví bývá tradičně pro danou zemi významnou událostí, byť je dnes jeho národní rozměr zatlačován. Kromě toho, že jí dává určité schopnosti ovlivnit podobu EU, může se také představit okolnímu světu. Řada schůzek a jednání se totiž koná na půdě předsedající země. Od závěru 90. let minulého století vzniká ke každému předsednictví internetový portál, na němž mohou zájemci sledovat průběh předsednictví den po dni. Každé předsednictví má také své logo.

V současnosti tak platí, že dochází k velkému upozadění reprezentativní funkce předsedajícího státu a k omezení jeho manévrovacích schopností při tvorbě programu. Na každý rok totiž vytvářejí dva státy, které mají předsedat Radě EU, společný program. Dalším krokem, který podporuje supranacionalizaci Předsednictví, je rámcový program. Sestavuje jej vždy šesticí zemí: například pro periodu 2004–2006 se jednalo o Irsko, Nizozemí, Lucembursko, Velkou Británii, Rakousko a Finsko. Roční program tak vychází z tříletého strategického programu.

 ČR bude funkci předsedajícího státu vykonávat s Francií a Švédskem, a to od ledna do července 2009. Roční program tedy budeme vytvářet ve spolupráci se Švédskem, které již Radě EU jednou předsedalo v prvním pololetí 2001. Pro českou státní správu představuje předsednictví obrovský úkol, na který se musí kvalitně připravit. Důležitá je především jazyková vybavenost, podrobná znalost předpisů EU a schopnost dobře naplánovat a řídit schůzky ministerských úředníků. V průběhu českého předsednictví se očekává například vstup Chorvatska do EU.

Sumář a souvislosti

- Předsednictví a Evropská rada jsou vlajkové lodi národních zájmů, státy tedy mají možnost těmito institucemi prosazovat své představy a návrhy, které jsou pro ně výhodné
- Moderní úpravy evropského práva se snaží jak předsednictví, tak ER posunout směrem, který by národní rozměr zatlačil do pozadí.
- ČR své první předsednictví vykoná v první polovině roku 2009

Zamyšlení

- Má předsednická funkce pro EU nějaký význam? Neměly by o všem rozhodovat na státech nezávislé orgány EU?
- Rozdělte třídu do dvou skupin. Šesticí studentů bude zastupovat vždy odlišnou zemi EU: například Německo, Polsko, Itálii, Dánsko, Slovensko a Velkou Británii. Zástupci

zemí se pokusí během 10 minut vytvořit strategický tříletý program pro období let 2012–2015. Při tvorbě programu budou reagovat na následující hypotetické výzvy: možnost rozšíření EU o Izrael a Rusko, vytvoření stálé výzkumné stanice na Měsíci, vznik společné evropské armády. Poté svůj program představí ostatním spolužákům – plénu EP. EP mezitím zformuluje postoj EP k daným výzvám a poté bude o strategickém programu diskutovat se zástupci států. Hru zakončete hlasováním.

- Se kterou zemí by bylo pro ČR výhodné vytvářet jednoroční program a proč? Svou odpověď se pokuste zdůvodnit.

2.4 Evropská komise

Evropská komise je ukázkovým reprezentantem nadnárodního paradigmatu, což znamená, že jejím hlavním úkolem je hájení zájmů celé Unie. Konkrétní aktivity Komise jsou stanoveny primárním právem. Ve stručnosti lze uvést, že Komise plní roli politického a odborného vůdce EU. S trochou nadsázky by šla přirovnat, což se zvláště v publicistice děje, k vládě. Zároveň ale Komise slouží jako správce administrativního servisu pro členské státy.

Historický vývoj Komise je zajímavý. Právě na proměnách její pozice lze totiž nejlépe ilustrovat proměnlivost integračního procesu. Výchozí myšlenka Vysokého úřadu ESUO, tedy předchůdce dnešní Komise, byla, že se má jednat o silný nadnárodní orgán, který bude nezávislý na dílčích zájmech členských států. Historie Komise je tak konstantním bojem o míru závislosti či nezávislosti. Například Komise EHS měla závislejší postavení na členských státech, protože nedisponovala svými příjmy a nemohla tak provádět úplně autonomní politiku pro blaho ES, ale musela brát v potaz zájmy členských zemí.

Charakter Komise či dříve Vysokého úřadu vždy souvisel s osobou jeho předsedy. Po poměrně defenzivních předsedech 60. a 70. let tak byla její sláva a moc obnovena s nástupem Jacquese Delorse (1986) do jejího čela.

Co víte o Jacquesi Delorovi?

Komise se pod jeho vedením vrátila k pojetí „tahouna“ integrace. V této souvislosti lze poukázat hlavně na plán realizovat společný trh. Delorova Komise se zaměřila také na přípravu Smlouvy o EU a na kontakt se zeměmi bývalého východního bloku. Delorova Komise patřila k nejaktivnějším a z hlediska evropské integrace k nejprospěšnějším v historii ES/EU.

Struktura Komise je složena z již zmíněného předsedy, kolegia komisařů a aparátu komise. Při sestavování Komise je prvním krokem volba předsedy. Předsedu navrhuje ER, přičemž dodržuje princip rotace malých a velkých zemí.

Předsedou by měl být konsenzuální politik, protože jeho výběr je dílem dohody všech států a následně musí být schválen EP. Mandát předsedy je 5 let. Jeho hlavním úkolem je naplňovat roli „politického vůdce Komise“. Je nasnadě, že tato role se nejlépe uplatňuje na základě jeho osobní autority.

Tabulka 4: Přehled předsedů Komise (do Slučovací smlouvy Komise EHS)

PERIODA	PŘESEDÁ	ZAJÍMAVOST
2004–2009	José Manuel Barosso	První Portugalec nastoupil do úřadu přímo z funkce premiéra
1999–2004	Romano Prodi	Bývalý italský premiér se i po konci mandátu stal jedním z hlavních aktérů domácí politiky
3/1999–9/1999	Manuel Marín	Úřadující předseda, jen prozatímní
1995–1999	Jacques Santer	Jeho Komise byla poškozena korupčním skandálem. Aby se Santerova Komise vyhnula hlasování o nedůvěře v EP, v březnu 1999 rezignovala
1985–1995	Jacques Delors	Jeden z nejlivnějších předsedů, vedl celkem 3 Komise
1981–1985	Gaston Thorn	Bývá považován za slabého předsedu, na druhou stranu za jeho předsednictví začíná docházet k ožívování Komise
1977–1981	Roy Jenkins	Bývalý labouristický ministr vnitra dal postu předsedy Komise přednost před bojem o funkci lídra labouristů
1973–1977	Francois Ortoli	Po odchodu z Komise se vrátil do světa obchodu a průmyslu a stal se špičkovým manažerem
1972–1972	Sicco Mansholt	Předsedou Komise jen 7 měsíců, členem nepřetržitě od roku 1958 do roku 1973
1970–1972	Franco Malfatti	Rezignoval, aby se mohl vrátit do italské politiky
1967–1970	Jean Rey	Za jeho předsednictví byl dokončen vnitřní trh
1958–1967	Walter Hallstein	Silný předseda, zastánce federální Evropy a oponent Charlese de Gaulla

Předsedovi Komise je nápomocno 5 místopředsedů. Mnohem důležitější je ale kolegium komisařů. V současnosti se skládá z 24 členů, přičemž každý pochází z jedné členské země. Po dalším plánovaném rozšíření ovšem bude tento systém změněn, počet komisařů bude snížen. Existuje totiž riziko, že téměř třicetiletá Komise by již nemohla fungovat. Obsazení jednotlivých postů tak bude rotovat mezi státy, a to podle přesně daných pravidel.

Kdo jsou komisaři?

Členové Evropské komise jsou většinou bývalí úspěšní politikové či vysocí státní úředníci. Česká republika manifestuje oba případy. První český eurokomisař Pavel Telička byl před nástupem do funkce vysokým státním úředníkem, který vedl vyjednávání o přistoupení ČR do EU. Teličkův nástupce Vladimír Špidla byl ministrem a posléze předsedou české vlády.

Tabulka 5: Složení Evropské komise pro období 2004–2009

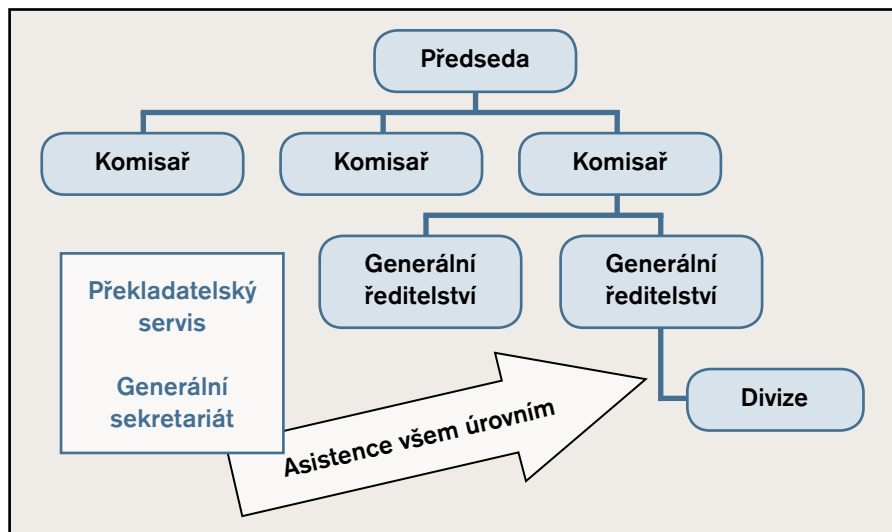
JMÉNO	FUNKCE A RESORT	STÁT
José Manuel Barosso	Předseda	Portugalsko
Margot Wallströmová	Místopředsedkyně, institucionální záležitosti, komunikační strategie	Švédsko
Günter Verheugen	Místopředseda, podnikání a průmysl	Německo
Jacques Barrot	Místopředseda, doprava	Francie
Siim Kallas	Místopředseda, administrativa, audit	Estonsko
Franco Frattini	Místopředseda, justice, vnitro a bezpečnost	Itálie
Viviane Redingová	Člen, informační společnost a média	Lucembursko
Stavros Dimas	Člen, životní prostředí	Řecko
Joaquín Almunia	Člen, hospodářské a měnové záležitosti	Španělsko
Danuta Hübnerová	Člen, regionální politika	Polsko
Joe Borg	Člen, rybolov	Malta
Dalia Grybauskaitėová	Člen, finanční programy a rozpočet	Litva
Ján Figel'	Člen, vzdělanost a kultura	Slovensko
Markos Kyprianou	Člen, zdraví a ochrana spotřebitele	Kypr
Janez Potočnik	Člen, věda a výzkum	Slovinsko
Olli Rehn	Člen, rozšiřování	Finsko
Louis Michel	Člen, rozvoj a humanitární pomoc	Belgie
Lászlo Kovács	Člen, daně a volný pohyb	Maďarsko
Neelie Kroesová	Člen, soutěž	Nizozemí
Marianne Fischer-Boelová	Člen, zemědělství	Dánsko
Benita Ferrero-Waldnerová	Člen, vnější vztahy	Rakousko
Charlie McCreevy	Člen, vnitřní trh a služby	Irsko
Vladimír Špidla	Člen, sociální záležitosti	Česká republika
Peter Mandelson	Člen, obchod	Velká Británie
Andris Piebalgs	Člen, energetika	Lotyšsko
Leonard Orban	Člen, koordinace jazyků	Rumunsko
Meglena Kunevová	Člen, ochrana spotřebitele	Bulharsko

Komisaři nicméně nejsou obhájci svého státu či bojovníci za jeho zájmy. Svou funkci, jejímž obsahem je správa konkrétního resortu, musí vykonávat k prospěchu celé EU. V přísaze, kterou před zahájením funkce skládají, proto zní, že komisař nesmí přijímat instrukce od vlády svého státu atd.

Hlavní náplní práce komisařů je správa konkrétního resortu. Portfolio přiděluje členům Komise předseda, který má rovněž právo komisaře přesouvat. Každý komisař má svůj kabinet, který plní funkci osobního politického servisu.

Aparát Komise se neskládá jen z kolegia. Faktická práce, tedy příprava legislativních textů a dalších dokumentů, se odehrává na nižší úrovni. Jejím základem jsou generální ředitelství (DG), která pokrývají působnost Komise. Jejich strukturu a počet určuje předseda Komise, nyní jich je 37. Generální ředitelství spravují komisaři, takže někteří komisaři, jejichž resorty jsou náročnější a pokrývají širší spektrum politik, spravují více než 1 DG. DG se dále dělí na ředitelství, a ta se větví na divize. Stejně jako u Rady EU tak platí, že struktura Komise vytváří pyramidu: čím vyšší stupeň, tím nižší specializace a tím vyšší politický rozměr. Komisaři totiž nejsou odborníci na daný resort, vesměs se jedná o bývalé přední politiky členských států.

Graf 6: Struktura Komise

Administrativní chod Komise zajišťuje její Generální sekretariát a Překladačský servis. V současnosti tak ve službách Komise působí na všech úrovních 24 000 osob.

Komise je sestavována poměrně složitým mechanismem. Prvním krokem je volba předsedy. Předsedu vybírá ER a poté absolutní většinou všech zvolených

poslanců volí EP. Zvolený předseda následně sestaví tým komisařů, který je jako celek schvalován opět absolutní většinou EP. Parlament tak nemá možnost vyslovit nesouhlas s jmenováním jednotlivého komisaře. Jednotlivé komisaře nemůže EP ani odvolat. Odvolat může jen celou Komisi, a to hlasováním 2/3 přítomných poslanců, kteří ale musí tvořit absolutní většinu všech zvolených poslanců.

Prodiho Komise, zdroj: www.europa.eu

Komise je obdařena několika funkcemi. Hlavním posláním Komise je:

- hájit zájmy EU, a to proti dílčím zájmům členských zemí
- zastupovat ve spolupráci s předsedou Rady EU a Vysokým představitelem pro SBZP EU navenek
- být prostředníkem mezi členskými státy a EU
- působit jako „hlídač“ práva EU (Komise iniciuje žaloby proti porušení primárního práva u Evropského soudního dvora)
- vykonávat svěřené výkonné pravomoci (zejména ve sféře společného trhu)
- vytvářet legislativu
- spravovat rozpočet

Role Komise v přípravě zákonů EU je nejdůležitější a probíhá v několika fázích. Komise připravuje návrh, jehož osud začíná v příslušném DG (a jeho divizích). Následně je zpracován kabinetem odpovědného komisaře a poté je o něm hlasováno v rámci celého kolegia. Vysloví-li se pro většina komisařů, je text schválen a předán dalším institucím.

 ČR dosud měla v historii svého působení v EU dva komisaře. Prvním z nich byl Pavel Telička, který měl s EU bohaté zkušenosti jako hlavní vyjednávač našeho vstupu. Pavel Telička byl ale brzy odvolán, protože jeho jmenování bylo důsledkem našeho vstupu do EU a Telička byl jmenován do Komise Romana Prodiho. Na podzim 2004, když vznikala nová Komise, nominovala vláda ČR Vladimíra Špidlu. V Komisi, která by měla „vládnout“ do roku 2009, dostal Špidla na starost sociální politiku EU.

Mít svého komisaře není pro členský stát jen otázkou prestiže. Komisař sice musí být nezávislý na své vládě, v praxi je ale často důležitým informačním kanálem, jehož prostřednictvím se může členský stát dozvědět řadu důležitých věcí. Vzhledem k plánovanému omezení velikosti Komise je ale pravděpodobné, že ČR svého komisaře ztratí.

Sumář a souvislosti

- Komise je reprezentantem celé EU a hájí její zájmy
- Nejpodstatnější rolí Komise je role „motoru“ integrace (ve smyslu strážce evropského práva a startéra legislativy EU)
- S trochou nadsázky by šla Komise přirovnat k evropské „vládě“, a to hlavně proto, že spravuje rozpočet

Zamyšlení

- Které resorty by podle vás měla mít „zúžená“ Evropská komise?
- Jak by měl podle vás vypadat ideální evropský komisař či komisařka?
- Co odlišuje Evropskou komisi od klasické vlády, tak jak ji známe z národní politiky?

2.5 Evropský parlament

Evropský parlament je stejně jako Komise reprezentantem nadnárodního paradigmatu a hájí zájmy EU. Název „parlament“ je přitom trochu zavádějící. Evropský parlament totiž neplní roli a klasické úkoly, jež jsou připisovány a přiznávány zákonodárným sborům v zemích EU.

Jak se liší parlament v EU a parlament ve členských státech?

Rozdílů a odlišností je celá řada. EP a jeho poslanci nemají například právo navrhnout zákony, protože tato pravomoc přísluší v EU jen Komisi. Výsledky voleb do EP nemají přímý vliv na složení Komise tak, jak je tomu v případě národních voleb a národní vlády, což znamená, že strany, které vyhrají evropské volby, nesestavují Komisi. EP také není oproti parlamentům některých členských států rozpustitelný.

V počátcích evropské integrace přitom panovala představa, že Shromáždění (původní název EP) bude plnit funkce klasického parlamentu. Tyto ambice se ale nepodařilo naplnit a Shromáždění tak dlouhá desetiletí spíše živořilo. Nemělo zásadní pravomoci a nebylo přímo volené.

Jak se vytvářel Evropský parlament v minulosti?

Rada politiků neměla EP a jeho předchůdce příliš ráda. Například francouzský prezident Charles de Gaulle se o něm vyjádřil jako o „shromáždění cizáků“. Do přímých voleb, které poprvé proběhly v roce 1979, byli poslanci delegováni národními parlamenty, a to v zásadě podle dohody daného národního parlamentu. Již v 50. letech se zástupci názorově blízkých stran – třeba křesťanští demokraté – začali sdružovat do frakcí a začali bojovat za zavedení přímých voleb.

Jeho jedinou významnou pravomocí bylo dohlížet na činnost Vysokého úřadu a později Komise. V legislativním procesu mohlo být konzultováno, jeho názor ale nemusel být brán v potaz.

Zásadní změna se uskutečnila v 70. letech. Shromáždění, které si v roce 1962 změnilo politickou dohodou název na Evropský parlament, se konečně dočkalo zavedení přímých voleb. Důležitost jasného a neodvozeného mandátu je přitom zjevná, protože přímá legitimita od voličů posilovala boj Evropského parlamentu za větší pravomoci a za dodržování stávajících. V 80. a 90. letech minulého století dochází k nárůstu snahy Evropského parlamentu získat vlivnější a zásadnější místo mezi evropskými institucemi. Za klíčové historické milníky můžeme označit:

- 1986 – Jednotný evropský akt (zavedení názvu Evropský parlament do evropského práva, zavedení procedury spolupráce: jejím jádrem je možnost Evropského parlamentu zasílat Radě EU vlastní pozměňovací návrhy k projednávanému návrhu a vznik tzv. souhlasného řízení)
- 1992 – Smlouva o EU (zavedení procedury spolurozhodování: ve vybraných položkách může EP Radu EU vetovat a zabránit přijetí legislativy. Evropský parlament také získal právo být konzultován při výběru předsedy Komise)
- 1997 – Amsterodamská smlouva (procedura spolupráce de facto ustupuje ve prospěch spolurozhodování, Evropský parlament je zapojen do procesu přímého schvalování předsedy Komise)

Již jen z těchto tří bodů je zřejmé, že Evropský parlament posiluje svou pozici a je velmi ofenzivním tělesem. Z historického hlediska se jedná o instituci, která se proměnila zdaleka nejvíce. Z původně toliko poradního sboru se stal rovnocenný partner Komise a Rady EU, bez jehož názoru a schválení nelze uskutečnit žádný zásadní posun v evropské integraci.

Tabulka 6: Rozdělení mandátů v EP mezi členské státy podle Smlouvy z Nice

ZEMĚ	POČET HLASŮ
Německo	99
Francie, Itálie, Velká Británie	78
Polsko, Španělsko	54
Rumunsko	35
Nizozemí	27
Belgie, Česká republika, Maďarsko, Portugalsko, Řecko	24
Švédsko	19
Rakousko, Bulharsko	18
Dánsko, Finsko, Slovensko	14
Irsko, Litva	13
Lotyšsko	9
Slovinsko	7
Estonsko, Kypr, Lucembursko	6
Malta	5
CELKEM	785

Již bylo zmíněno, že po celá 60. a 70. léta minulého století Evropský parlament bojoval za zavedení přímých voleb. V roce 1979 byla tato snaha naplněna, i když jen dílčím způsobem. Evropský parlament totiž bojoval za zavedení voleb, které by se uskutečnily podle jednotného volebního systému. Tohoto cíle nebylo dosud dosaženo, přestože v základních parametrech (například volební systém) se volby v jednotlivých zemích již příliš neliší. V případě voleb do Evropského parlamentu je opět uplatňován princip „vážení hlasů“, na jehož základě je členským zemím přiznán takový počet mandátů, který odpovídá jejich populační síle. Malé státy jsou zvýhodněny. Na distribuci mandátů pro volby do EP je „vážení hlasů“ uplatňováno nejméně a rozdíly mezi jednotlivými státy jsou největší. První „evropské volby“ se uskutečnily v roce 1979 a konají se každých 5 let. Jejich hlavním problémem je klesající účast voličů, což ukazuje tabulka 7.

Význam přímých voleb do EP je nyní spíše záporný. Kritici evropské integrace totiž kromě klesající účasti voličů poukazují na fakt, že volby jsou v jednotlivých státech hlasováním především o národních tématech a že voliči spíše vyjadřují svůj souhlas či nesouhlas se stávající vládou. Druhým důvodem je, že ve volbách kandidují často méně známí politikové či osoby, kterých se jejich strany chtějí „zbavit“. Druhořadí aktéři nedokáží „prodat“ složitá témata evropské integrace zajímavým způsobem.

Tabulka 7: Přehled volební účasti v evropských volbách

ROK	PRŮMĚRNÁ ÚČAST V ES/EU (%)
1979	63
1984	61
1989	58,5
1994	56,8
1999	49,8
2004	45,6

Kdy se v České republice konaly první volby do Evropského parlamentu?

Složení EP lze provést dvojí „řez“. První poukazuje na stranické skupiny, které fungují na podobné bázi jako stranické frakce v české Poslanecké sněmovně. Základní rozdíl spočívá ve faktu, že frakce v Evropském parlamentu sdružují poslance řady národních stran, které vyznávají stejnou či příbuznou ideologii. V některých případech jsou frakce Evropského parlamentu napojeny na celoevropské politické strany. Frakce v Evropském parlamentu je ale nutno od těchto nadnárodních stran, jejichž ambicí je přeměnit se do podoby skutečných evropských

Tabulka 8: Přehled stranických frakcí v EP pro období 2004–2009

NÁZEV FRAKCE	IDEOVÝ PROFIL
Skupina Evropské lidové strany a Evropských demokratů (EPP-ED)	Konzervativní a křesťansko demokratické strany, z českých ODS a KDU-ČSL
Socialistická skupina v EP (PES)	Socialistické strany, z českých ČSSD
Skupina Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE)	Liberální strany, žádná česká strana
Skupina Zelených – Evropská radikální aliance (Verts/ALE)	Strany zelených
Skupina konfederace Evropské sjednocené levice/Severská zelená levice (GUE/NGL)	Levicové strany, komunistické subjekty či nástupci komunistických stran, z českých KSČM
Skupina Nezávislí/Demokracie (IND/DEM)	Euroskeptické strany
Skupina Unie pro Evropu národů (UEN)	Pravicové strany, kterým nevyhovuje nadnárodní zaměření frakce EPP-ED
Nezařazení poslanci (NI)	Většinou poslanci extrémistických stran, kteří nejsou přijatelní pro žádnou jinou frakci

stran s celoevropským dopadem, striktně oddělovat. Například frakce EPP-ED totiž sdružuje jak poslance stran, které spolupracují v rámci federalistické Evropské lidové strany (EPP), tak spíše mezivládně zaměřené Evropské demokraty. Při založení frakce v Evropském parlamentu, z čehož pro její členy plynou různé výhody, platí, že frakci nesmí zformovat poslanci jedné národnosti. Naopak – čím větší počet zemí je ve frakci zastoupen, tím menší počet poslanců musí frakce obsahovat. Minimální nutný počet zastoupených zemí je 5, poslanců musí být pro přiznání statutu frakce alespoň 19.

Druhým způsobem strukturace Evropského parlamentu je jeho funkční členění. V tomto smyslu se Evropský parlament člení na podobná organizační tělesa jako národní parlamenty.

První skupinu orgánů tvoří politické orgány. V jejich čele, a vůbec v čele EP, stojí předseda, který je volen na 2,5 roku. Jeho úkolem je zastupovat EP navenek, řídit práci EP a podepisovat veškerá legislativní rozhodnutí. Předsedovi je nápomocno 14 místopředsedů, jejichž mandát trvá po stejnou dobu.

Důležitým politickým tělesem je Konference předsedů, která se skládá z předsedy a z předsedů frakcí. Jejím úkolem je sestavit složení parlamentních výborů a sestavovat plán činnosti EP. Konference je důležitá také pro komunikaci mezi jednotlivými politickými skupinami.

Posledním politickým orgánem je Předsednictvo. Skládá se z předsedy, místopředsedů a 5 kvestorů, kteří mají na starost finanční a administrativní chod parlamentu. Hlavní náplní Předsednictva je zajištění harmonického chodu parlamentu po administrativní stránce.

Druhou skupinu orgánů Evropského parlamentu tvoří tělesa, v jejichž rámci poslanci pracují. Tyto orgány se dělí na výbory a delegace. Parlamentních výborů je nyní 20, jejich hlavním úkolem je vytváření legislativních návrhů, úprav a vytváření vlastních textů. Delegace jsou tělesa, jejichž prostřednictvím udržují poslanci Evropského parlamentu kontakt s parlamenty zemí, jež nejsou členy EU. Nyní se v EP nachází 35 delegací.

Sídla EP

Evropský parlament má v současnosti 3 sídla. Jednání pléna, tedy celého EP, se koná vždy 1x za měsíc ve Štrasburku. Výbory jednají v Bruselu, kde se také konají mimořádné schůze. Generální sekretariát EP sídlí v Lucemburku. Tato trojedinost, která má své počátky v kořenech evropské integrace, je sice neekonomická a neefektivní, z politických důvodů se jí ale nikdo nesnaží změnit.

EP plní řadu funkcí. Nejstarší z nich je kontrolní funkce, kterou EP vykonává především vůči Komisi. Nejdůležitějším nástrojem je možnost EP ovlivnit složení Komise a případně ji z úřadu odvolat. Komise může být odvolána na základě hlasování 2/3 přítomných poslanců. Tato většina ale musí zároveň představovat

nejméně nadpoloviční většinu všech zvolených poslanců. Dalším kontrolním nástrojem, jímž EP vůči Komisi disponuje, je interpelační právo, povinnost Komise předkládat zprávy (např. o fungování EU atd.).

EP může kontrolovat také Radu EU, a to především možností žalovat Radu EU za nečinnost u Evropského soudního dvora.

Další významnou pravomocí je vliv EP na rozpočet EU. Rozpočet EP se dělí na povinné výdaje, což jsou výdaje vyplývající z evropského práva, a nepovinné výdaje. EP může připomínkovat strukturu povinných výdajů a přímo měnit složení nepovinných výdajů. Zároveň má právo odmítnout rozpočet jako celek, a to stejnou většinou jako v případě odvolání Komise.

Nejobsáhlejší skupinu pravomocí EP představují legislativní kompetence. Pozice EP se v tomto směru změnila. V dnešní době je EP při schvalování legislativy rovnocenným partnerem Rady EU.

 První přímo volení poslanci EP z ČR usedli do lavic Evropského parlamentu po volbách v červnu 2004. ČR se bohužel zařadila po bok ostatních zemí EU. Politické strany nedokázaly voliče evropskou tematikou oslovit, a tak se voleb účastnilo velice málo voličů (cca 30%). Spíše než hlasováním o EU volby pojednávaly o tehdejší domácí politické situaci. Nejspíše hlavním důsledkem voleb bylo následné odstoupení předsedy vlády Vladimíra Špidly z funkce a jeho nahrazení Stanislavem Grosse. První „evropské“ volby v ČR vyhrála tehdejší opozice (ODS a KSČM).

Českými poslanci EP se přitom stalo několik známých osobností. Do EP byl zvolen bývalý ředitel TV Nova Vladimír Železný, moderátorka stejné televize Jana Bobošíková, kosmonaut Vladimír Remek nebo sexuolog Jaroslav Zvěřina.

Sumář a souvislosti

- EP je nejdynamičtější z rozhodovacích institucí v EU
- Parlament je jedinou evropskou institucí s přímou legitimitou, to znamená, že svou moc odvozuje přímo od občanů
- V dnešní době má EP vliv na všechny oblasti EU (pravomoci v oblasti rozpočtu, tvorby legislativy a kontroly dalších institucí)

Zamyšlení

- Bylo by prospěšné, kdyby existovaly celoevropské politické strany, které by kandidovaly v evropských volbách?
- Jaká témata by vás jako voliče oslovila v evropských volbách? Sestavte za domácí úkol program fiktivní strany pro volby do EP, a to s ohledem na charakter strany (liberální, socialistická, zelená atd.).
- Jaké poslance EP z jiných zemí než z ČR znáte?
- Které volby (národní, komunální, evropské) považujete za nejdůležitější a proč?

2.6 Rozhodovací proces v EU: součinnost institucí

Na vzniku evropské legislativy a přijímání rozhodnutí se podílí 3 instituce: Komise, Rada EU a Evropský parlament. Součinností těchto tří těles vznikají či jsou upravovány jak základní, tak dílčí normy integračního procesu. Do tvorby legislativy jsou zapojeny také poradní (mohou ovlivnit formulaci předloh) a kontrolní (kontrolují provedení schválených opatření) orgány. Na výslednou podobu ale nemají tak zásadní vliv.

Konzultace a kooperace

Nejstarší rozhodovací procedura, která se nyní prakticky příliš nepoužívá, je konzultační procedura. Na jejím počátku je návrh Komise, který schvaluje, či odmítá Rada EU. EP (Shromáždění) musel být v některých přesně definovaných případech konzultován, jeho názor ale nemusel být brán Radou EU v potaz. EP tak mohl přijetí legislativy jen pozdržet. První podíl na rozhodování získal EP v souvislosti s přijetím Jednotného evropského aktu v roce 1986. Jednotný akt zavádí tzv. proceduru spolupráce. V této proceduře již získal EP právo alespoň trochu ovlivnit podobu evropské legislativy. Nesouhlasil-li totiž s návrhem Rady EU, musela Rada svůj souhlas potvrdit jednomyslným hlasováním.

Rozhodovací procedurou, která je v současnosti nejpoužívanější, je procedura spolurozhodování. Po revizi Smlouvy o EU Amsterodamskou smlouvou se skládá ze dvou čtení.

V prvním čtení Komise předkládá návrh jak EP, tak Radě EU. Rada hlasuje kvalifikovanou většinou o stanovisku EP k návrhu Komise.

Co je to hlasování kvalifikovanou většinou? Vysvětlete jeho mechanismus.

Rada toto stanovisko buď schválí a předloha je přijata, nebo přijme společný postoj, který se od textu EP liší. Společný postoj Rady EU poté posuzuje EP: buď jej schválí, nebo odmítne polovinou všech zvolených poslanců, nebo vydá pozměňovací návrhy.

Vydá-li EP pozměňovací návrhy, začíná druhé čtení. To je kratší: Rada EU pozměňovací návrhy EP buď schválí, nebo je odmítne. V případě odmítnutí přichází na řadu tzv. dohadovací řízení.

V dohadovacím řízení jsou zástupci jak Rady EU, tak EP. Svě zástupce, jakési „rozhodčí sporu“, má ve výboru také Komise. Dospěje-li dohadovací řízení k závěru, schvaluje výsledný text nezávisle EP a Rada EU.

Legislativní proces se na první pohled může zdát příliš složitý a zdoluhavý. Jednotlivé instituce ale mají jasně časově omezené lhůty, v nichž musí zaujmout svůj postoj. Druhou věcí je, že politická kultura EU je založena na kompromisu.

Náročností procedury tak jsou zapojené instituce nuceny postupovat uvážlivě a realisticky. Zamítnutí projednávané předlohy je totiž vzhledem k vynaloženému úsilí neúspěchem všech.

Zvláštním druhem součinnosti EP a Rady EU je tzv. souhlasné řízení. Pro přijetí návrhu je nutný souhlas jak Rady EU, tak EP. Ani jedna z institucí nemůže v této fázi vydávat pozměňovací návrhy či úpravy.

Sumář a souvislosti

- V historickém vývoji se v ES/EU objevily tři rozhodovací procedury. Dnes se používá především procedura spolurozhodování, která přiznává rovnou moc jak Radě EU, tak EP.
- Zapojení všech tří rozhodovacích institucí, mezi nimiž existuje propracovaný systém kontrol a možností opravy.
- Poměrně rovnovážné postavení všech rozhodovacích center.

Zamyšlení

- Je správné, že EP nemá právo navrhnout zákony a že je toto právo svěženo jen Komisi? Kdo má právo legislativní iniciativy v politickém systému ČR?
- Nalezněte okruhy, ke kterým se vztahuje souhlasné řízení, a ilustруйте na konkrétním příkladě.

2.7 Kontrolní orgány

2.7.1 Evropský soudní dvůr, Soud první instance

Soudní kontrola je v EU vykonávána dvojicí těles. Evropský soudní dvůr (ESD) dbá na dodržování evropského práva, u čehož mu asistuje Soud první instance (SPI). Soustavu soudů EU dotvářejí soudy členských států, které s ESD spolupracují při výkladu a uplatňování evropského práva. V listopadu 2004 byl zřízen tzv. Soud pro veřejnou službu, který je nápomocen SPI ve věcech veřejné služby EU.

Soudy v Evropě

Soudů, které ve svém názvu mají slovo „evropský“, je více. Nejznámějším je Evropský soud pro lidská práva, který sídlí ve Štrasburku. Tento soud zřídila Rada Evropy a jeho práce nesouvisí s EU. Evropský soud pro lidská práva se totiž neopírá o právo EU, ale vychází z jiných právních textů – vykládá Úmluvu o lidských právech. Všechny soudy EU sídlí v Lucemburku.

Evropské právo je členitý a strukturovaný systém, který lze dělit několika způsoby. Jedním z nich je dělení na formální právo (soubor aktů, jež upravují struktury EU a jejich vztahy) a na materiální právo (soubor právních aktů, jež souvisí s cíli EU a s uskutečňováním společných politik). Vžitý a běžnější způsob členění evropské právo na:

- primární právo (což je vlastně formální právo nebo někdy též „ústavní právo“ EU)
- sekundární právo (vychází z primárního práva, upravuje cíle Společenství, jedná se o konkrétní zákony)

Zatímco primární právo je poměrně přehledné a skládá se ze základních smluv (například Smlouva o EU, Římské smlouvy, přístupové smlouvy atd.), sekundární právo se dále dělí podle míry své závaznosti a důležitosti na:

- **nařízení** (nejsilnější forma sekundárního práva, platí automaticky a nemusí být přijato národními parlamenty do národního právního systému)
- **směrnice** (musí být přijata národními právními systémy, parlamenty členských států o něm tedy musí hlasovat jako o běžném domácím zákonu; směrnice je závazná ve svém cíli, nikoliv v prostředcích naplnění)
- **rozhodnutí** (platí u něj princip přímé závaznosti stejně jako u nařízení, od nějž se liší tím, že nemusí platit pro všechny, ale pro konkrétního adresáta)
- **doporučení a stanovisko** (právně není závazné, vyjadřuje vůli orgánů EU)

Potíž s nařízeními a směrnicemi

„EU zavinila, že se v českých restauracích nesmí ohřívát na druhý den guláš. EU zavinila, že kvůli povinnosti koupit si nové mrazicí boxy zkrachoval v naší ulici řezník.“ Tyto a podobné věty se často objevují nejen ve sdělovacích prostředcích. Většinou jde ale o omyl, který vzniká ze záměny nařízení a směrnice. Právě například v hygienických záležitostech používá EU směrnice. Členské státy tak musí do určité doby zajistit stejnou kvalitu například zpracování masa. Způsob, kterým tohoto cíle dosáhnou, je ale věcí jejich volby.

Veškeré evropské právo je založeno na dvou základních principech. Jednak jde o nadřazenost evropského práva nad národním právem (evropské právo má větší „váhu“ než národní práva, tj. národní právo mu nesmí odporovat), za druhé se jedná o princip přímého účinku evropského práva (evropské právo platí bez nutnosti zvláštního převzetí národními právními systémy).

Základním úkolem obou evropských soudů je dbát na uplatňování, dodržování a jednotný výklad zmíněných legislativních aktů. Případná sporná řízení si ale mezi sebou dělí, ostatně SPI vznikl právě proto, že ESD již nestačil řešit narůstající počet případů. ESD řeší spory mezi evropskými orgány (Komise, Rada EU apod.) a národními státy. Jedná se o tzv. privilegované aktéry. ESD zároveň poskytuje výklad evropského práva ve sporech, jež spadají do pravomoci národ-

ních soudů (spory fyzických a právnických osob, spory fyzických a právnických osob versus stát). V těchto případech slouží ESD jako rádce národním soudům, obracejí se na něj proto také české soudy. ESD slouží i jako odvolací soud ve vztahu k SPI.

SPI oproti tomu řeší problematiku pracovního práva, politiku volné soutěže, požadavky o náhradu škody a žaloby neprivilegovaných aktérů, tedy občanů EU.

ESD a SPI se neliší jen typem žalob, jež projednávají, ale jak ukazuje tabulka 9 také strukturou a možnostmi odvolání se proti rozsudku.

Tabulka 9: Srovnání ESD a SPI v roce 2005

	EVROPSKÝ SOUDNÍ DVŮR	SOUD PRVNÍ INSTANCE
Počet soudců	27	27
Generální advokáti	Ano – 8	Ne
Kabinet soudce	Ano	Ne
Typ aktérů	Privilegovaní	Neprivilegovaní
Odvolací instance	Není	Evropský soudní dvůr

V čele obou soudů stojí předseda, jehož volí kolegium soudců vždy na tři roky. Oba soudy rozhodují v plénech, soudcům asistují jejich kabinety. Základní strukturální odlišnost spočívá v přítomnosti generálních advokátů u ESD. Úkolem generálních advokátů je plnit roli zpravodaje k jednotlivým případům. Generální advokáti podrobně zkoumají projednávané případy a předkládají soudcům odborná stanoviska. S trochou nadsázky lze říci, že plní roli jakéhosi „COREPER“ ESD. Oba soudy o případech rozhodují buď v plénu (u složitých a zásadních kauz), nebo v senátech. Velikost senátu určuje předseda daného soudu.

Jak soudci ESD, tak SPI jsou jmenováni Radou EU, a to jednomyslným souhlasem. Každou zemi reprezentuje v každé instituci 1 soudce, soudce ovšem musí svou funkci vykonávat nezávisle na přání svého státu. Jeho mandát je šestiletý, každé 3 roky dochází k obměně poloviny sboru.

Nejmladším evropským soudem je Soud pro veřejnou službu, který funguje jako pomocník SPI ve věcech veřejné služby v EU. Skládá se ze 7 soudců. V čele soudu stojí předseda.

Kdo jsou soudci evropských soudů?

Soudci ESD či SPI, byť jsou nominováni členskými státy EU, musí být naprosto nezávislí. Mělo by se jednat o vynikající a výjimečné právní odborníky, kteří ve své zemi požívají respektu a autority. ČR tak v současnosti v ESD reprezentuje bývalý soudce Ústavního soudu Jiří Malenovský.

Spory před ESD či SPI jsou obvykle poslední variantou řešení problému. Přes unijní preferenci konsenzuálního jednání a hledání kompromisu k nim ovšem dochází, a to zvláště u neprivilegovaných aktérů. Jak pro ně, tak pro spory privilegiovaných aktérů existují 4 typy soudních pří:

- sporná řízení (jedná se o spory mezi institucemi EU a spory mezi orgány Společenství a národními státy)
- žaloba za neplnění povinností (podnět podává Komise či národní stát, obsahem žaloby je neplnění opatření uložených primárním právem EU)
- žaloba za neplatnost (cílem žaloby je zrušení právního aktu EU, ESD funguje jako ústavní soud)
- žaloba za nečinnost (podnět je motivován nevydáním legislativy, protiprávní je tedy samotná pasivita)

Rozsudky Evropského soudního dvora

Rozsudky Evropského soudního dvora měly zvláště v 70. a 80. letech minulého století zásadní vliv na tempo evropské integrace. Jedním z nejznámějších případů je kauza Cassis de Dijon (120/78 Sb. SD) o dovozu francouzského likéru Cassis de Dijon do Německa. Německé úřady pod záminkou ochrany spotřebitele znemožnily likéru vstup na trh, protože nesplňoval podmínku minimálního obsahu alkoholu, což bylo 25 %. Cassis de Dijon obsahoval jen 15 % alkoholu. Německé úřady argumentovaly tvrzením, že nápoje s nízkým obsahem alkoholu jsou návykovější a tudíž nebezpečnější. Dovozece podal žalobu k ESD a ten argumentaci německé strany odmítl s tvrzením, že na trhu je řada likérů, které by mohly u spotřebitele způsobit návyk. Nízký obsah alkoholu tak nemůže být překážkou pro jeho dovoz.

Podobných judikátů vydal Soudní dvůr řadu. V oblasti volného pohybu osob se jednalo například o kauzu Van Duyn (41/74 Sb. SD), v otázce rovnosti pohlaví pak šlo o rozsudek Defrenne (80/70 Sb. SD).

Zvláštním typem soudního jednání jsou předběžná řízení, kdy ESD poskytuje stanoviska k národním soudním sporům, která se týkají evropské integrace, a posudky. Obsahem posudku je prozkoumání slučitelnosti mezinárodních smluv a legislativy EU.

Sumář a souvislosti

- Moc ESD pramení z faktu, že evropské právo je nadřazené právu členských zemí a ESD dohlíží na jeho naplňování
- ESD funguje jako „ústavní“ soud EU, běžné soudní případy řeší SPI

Zamyšlení

- Souhlasíte s principy evropského práva? Neměla by být všechna právní opatření EU zapojována do právního řádu ČR souhlasem Poslanecké sněmovny?
- Naleznete v denním tisku libovolnou zmínku o směrnicí EU a pokuste se dohledat na portálu EU její plné právní znění.

2.7.2 Finanční kontrola: Účetní dvůr

Kromě soudní kontroly existuje v EU také instituce, která kontroluje hospodářské instituce a dohlíží na správnost finančních toků. Je jí Účetní dvůr (ÚD).

Co je Účetní dvůr?

Účetní dvůr by šlo s velkou mírou zjednodušení přirovnat ke smyslu fungování Nejvyššího kontrolního úřadu. Účetní dvůr sídlí v Lucemburku.

ÚD byl založen v roce 1975 politickou dohodou. Plnoprávnou součástí institucionálního rámce se stal zněním Smlouvy o EU. Jeho vznik souvisí s faktem, že počátkem 70. let minulého století získalo ES své vlastní příjmy. Úkolem ÚD bylo dohlížet na transparentnost jejich používání. Proto je ÚD stejně jako ESD či SPI zcela nezávislý. Podobný je také mechanismus jeho sestavování. Každou zemi zastupuje v ÚD 1 člen, jehož mandát je 6 let. Členové ÚD mají rozděleny kompetence podle politik a oblastí činnosti EU. V této oblasti provádí dílčí šetření – ÚD může například samostatně či na něčí podnět kontrolovat nakládání s penězi EU, které čerpají různé instituce ve členských státech.

Hlavním výstupem ÚD je sestavení Výroční zprávy. Výroční zpráva shrnuje a hodnotí veškeré příjmy a vydání v EU za účetní rok. Vzhledem k tomu, že správcem unijního rozpočtu je Komise, je kladné hodnocení Výroční zprávy důležité především pro ni. Nesouhlas EP, jemuž ÚD Výroční zprávu předkládá, totiž obvykle znamená obrovské nepříjemnosti pro Komisi. Ostatně právě vyšetřování ÚD stálo na počátku pádu Komise J. Santera.

Kdy a proč odstoupila Komise J. Santera?

Z této události je patrné, že i poměrně nenápadný ÚD může sehrát v integračním procesu zásadní roli.

Sumář a souvislosti

- Soudní a finanční kontrolu vykonává soustava soudů a Účetní dvůr.
- Všechny kontrolní instituce jsou založeny na rovném zastoupení států, jednají ale nezávisle na jejich vůli a přání.
- Sekundární politický vliv kontrolních institucí (pád Komise J. Santera, vliv rozsudků ESD na evropskou integraci).

2.8 Poradní orgány EU

Hlavním úkolem poradních orgánů je poskytovat institucím zapojeným do legislativního procesu informace a zajistit reprezentaci veřejných, profesních a obchodních zájmů občanů a organizací na území společného trhu. Po Smlouvě o EU se rozsah poradních orgánů rozšířil ještě o hájení regionálních zájmů.

Soustavu poradních orgánů tvoří dvě tělesa, která se skládají z identického počtu členů. Jak Hospodářský a sociální výbor (HSV), tak Výbor regionů (VR) mají 317 členů. Stejně jako u EP a při rozdělení hlasů v Radě EU, také v těchto institucích je distribuce mandátů založena na populační síle členského státu. Opět se tak setkáváme s principem „vážení hlasů“.

Hospodářský a sociální výbor má bohatší historii než VR. Jeho předchůdcem byl Poradní výbor ESUO, který se skládal z 30–51 členů. Ti reprezentovali zaměstnance, výrobce a spotřebitele v rámci společného trhu s uhlím a ocelí. Mandát Poradního výboru byl dvouletý. Po vzoru Poradního výboru ESUO vznikl v souvislosti se založením dalších Společenství Vědecko-technický výbor při EURATOM a Hospodářský a sociální výbor EHS. Po Slučovací smlouvě došlo ke spojení všech tří těles do jednoho HSV.

Kdy byla přijata Slučovací smlouva?

Dnes má HSV 344 členů, kteří jsou jednomyslně jmenováni Radou EU. Nominální listiny kandidátů předkládají členské státy, cílem by mělo být přiměřené zastoupení profesních a zájmových skupin v rámci EU. Z tohoto předpokladu vyplývají základní funkce HSV, jimiž je poskytování odborných stanovisek rozhodovacím institucím (Radě EU, EP a Komisi) a funkce formálního kanálu pro prezentaci zájmových a profesních skupin. Stanoviska HSV jsou nezávazná, což je jejich slabinou. Rozhodovací instituce je totiž nemusí brát v potaz.

Složení HSV a VR

Členové HSV jsou rozděleni do tří skupin: zaměstnavatelé jako 1. skupina, zaměstnanci jako 2. skupina a další organizace občanské společnosti jako 3. skupina. HSV se dělí také na tematické sekce, kterých je 6.

Výbor regionů funguje trochu jinak. Jeho členy jsou regionální politikové, takže také v něm nalezneme stranické frakce. VR má vůbec blízko parlamentu: jeho členové se totiž dále dělí na výbory či pracovní skupiny. Všichni členové VR musí mít ve své zemi volební mandát od nějakého regionálního tělesa.

Podobné funkce se zaměřením na regionální problematiku má Výbor regionů. Jeho předchůdcem bylo Shromáždění regionů Evropy z roku 1998, které reprezentovalo snahu o decentralizaci a zdůraznění principu subsidiarity.

Co je to subsidiarita?

Zásada subsidiarity je zakotvena ve Smlouvě o EU a ve stručnosti znamená, že rozhodnutí by mělo být přijímáno těmi orgány, které stojí nejbližší občanovi a na co nejnižší úrovni. Subsidiarita tak zabraňuje zbytečně vzdálenému a centralizovanému rozhodování.

Aktivita Shromáždění se odrazila ve Smlouvě o EU, která ho zapojila do institucionálního rámce. VR tak dnes zastupuje regionální a místní autority ve členských zemích. Jeho složení je založeno na hlasování Rady EU kvalifikovanou většinou, mandát 317 zástupců je čtyřletý. Základní pravomocí je konzultační pravomoc (například ve věcech přeshraniční spolupráce, v záležitostech kulturních aspektů EU atd.).

Kdo může být členem poradních orgánů?

Členy obou poradních těles jmenuje Rada EU hlasováním kvalifikovanou většinou ze seznamů, které předloží vlády členských států. V případě Výboru regionů musí mít jeho člen mandát od dané regionální jednotky, například musí být krajským zastupitelem či hejtmanem. V Hospodářském a sociálním výboru by měli být nominováni zástupci různých složek občanské společnosti.

Tabulka 10: Složení HSV a VR podle Smlouvy z Nice

ZEMĚ	POČET HLASŮ
Francie, Itálie, Německo, Velká Británie	24
Polsko, Španělsko	21
Rumunsko	15
Belgie, Česká republika, Maďarsko, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Švédsko, Bulharsko	12
Dánsko, Finsko, Irsko, Litva, Slovensko	9
Estonsko, Lotyšsko, Slovinsko	7
Kypr, Lucembursko	6
Malta	5
	344

Oba poradní orgány mají v porovnání s dalšími institucemi EU menší pravomoci a nižší možnost ovlivnit přijímaná rozhodnutí. Jejich vliv ale nelze podceňovat. Jsou totiž odrazem jiné než politické či stranické struktury evropských společností, a proto nabízejí cenné reflexe a postřehy.

 Delegace ČR ve Výboru regionů sestává z 12 členů a jejich náhradníků. Členové zastupují dvě organizace, které sdružují regionální aktéry: Asociaci krajů ČR (7 členů) a Svaz měst a obcí ČR (5 členů). Ve VR tak jsou zastoupeny hlavní roviny regionálního členění ČR. Seznam 12 kandidátů schvaluje vláda na doporučení ministerstva pro místní rozvoj. V úvahu jsou brána hlediska jak politická (zástupci by měli reprezentovat různé politické strany podle jejich síly), tak geografická (zastoupeny by měly být všechny regiony).

Zástupci ČR v HSV jsou opět vybíráni vládou, a to po konzultaci s různými složkami občanské společnosti. ČR má v HSV stejný počet reprezentantů jako ve VR, kteří jsou rovnoměrně rozmístěni ve výše uvedených skupinách.

Sumář a souvislosti

- Poradní orgány nerozhodují, ale jsou nápomocny ostatním institucím. Zatímco Výbor regionů je politickou organizací, Hospodářský a sociální výbor je apolitický
- Kromě poradní funkce je jejich dalším úkolem reprezentovat sociální a regionální rozložení obyvatelstva EU.

Zamyšlení

- Měly by poradní orgány získat větší moc? V jakých oblastech?
- Pokuste se zjistit aktuální složení české delegace v HSV. Jaké složky společnosti jsou v něm zastoupeny?
- Znáte zástupce vašeho regionu ve VR?

2.9 Finanční tělesa

Vznik institucí, jež pečují o evropské peníze a případně je rozdělují, souvisí s pokrokem v budování HMU. Zavedení jednotné měny znamenalo vznik Evropské centrální banky (ECB), která evropskou měnu spravuje.

Kdy byla zavedena jednotná měna? Které státy stály u jejího zrodu?

Hlavním úkolem ECB je udržovat cenovou stabilitu v Evropském měnovém systému a podporovat všeobecnou hospodářskou politiku EU. Dalšími úkoly ECB jsou vedení a určení měnové politiky EU, řízení devizových obchodů, správa devizových rezerv států zapojených do eurozóny atd. Banka má samozřejmě výlučné právo vydávat eurobankovky.

Bankovní sídla

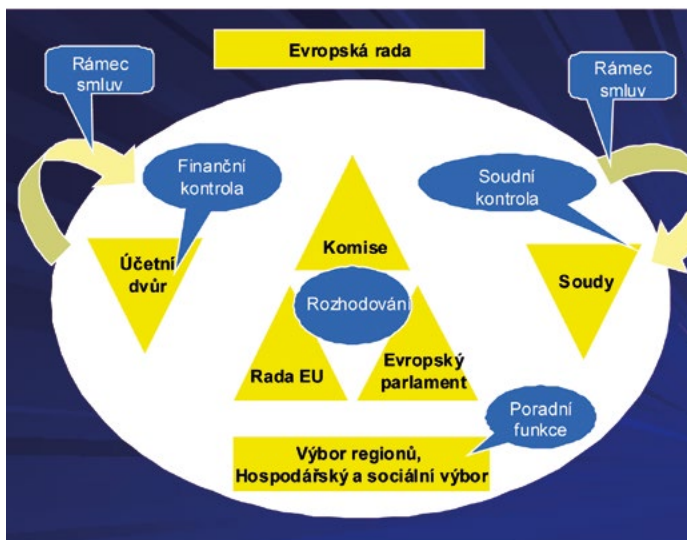
ECB sídlí v budově Eurotower ve Frankfurtu nad Mohanem, EIB pak v Lucemburku.

V čele ECB stojí prezident, hlavním řídicím tělesem je Řídící rada. Tu tvoří guvernéři národních bank států eurozóny, viceprezident a 4 členové. Funkční období Rady je 8 let, jmenuje ji Rada EU, a to jednomyslným hlasováním. EP konzultuje výběr kandidátů.

Druhým finančním tělesem je Evropská investiční banka (EIB). Banka existuje od roku 1958 a její dopad na běžnou politiku je méně viditelný než v případě mladší ECB. Hlavním úkolem EIB je dlouhodobé a střednědobé financování aktivit, jež podporují rozvoj EU. EIB rovněž financuje pomoc EU rozvojovým zemím. Banka je tedy nezisková, nefunguje na běžné komerční bázi. Základní kapitál poskytly bance členské státy, dnes jej získává kapitálovými investicemi.

ČR dosud svého zástupce v ECB nemá, protože není součástí eurozóny. Naopak, v EIB ČR svého reprezentanta má, a to v osobě bývalého ministra financí Ivana Pilipa.

Graf 7: Zjednodušené schéma institucí EU

Sumář a souvislosti

- ECB je centrální bankou pro země eurozóny, což znamená, že například pro Českou republiku nemá zatím takový význam jako pro státy, kde se platí €
- Méně je viditelná EIB. Její vliv je nicméně velký, protože rozděljuje peníze například na aktivity EU

Zamyšlení

- Pokuste se nalézt projekt, který byl v ČR financován pomocí EIB

2.10 Doplnující a rozšiřující zdroje ke studiu

- Čejka, M. – Mořkovská, L. (usp.) *Česká republika a Evropská unie*. Studijní materiály. MPÚ, Brno 2003.
- *Evropská unie od A do Z*. Karolinum, Praha 1997.
- Fiala, P. – Pitrová, M. *Evropská unie*. CDK, Brno 2003.
- Oficiální portál Europe Direct: www.europedirect.cz
- Oficiální portál Euroskop: www.euroskop.cz
- Oficiální portál Evropské unie: www.europa.eu
- Oficiální portál Zastoupení Evropské unie v ČR: www.evropska-unie.cz

- Bezplatná informační linka: 800 200 200

3. POLITIKY EU

3.1 Úvod

Politiky EU je možno členit nejen dle sektoru, kterého se týkají, jako např. u politik států, ale je možno je dělit i dle rozdělení kompetencí mezi Brusel a národní státy. Dnes již klasické členění politik vymezuje politiky na **společné** a **koordinované**. Společné politiky upravují oblasti, které byly z hlediska celkového vytváření předány do výhradní působnosti orgánů Unie, na něž členské státy přenesly v dané oblasti svoji pravomoc.

Mezi společné politiky patří např. vnější obchodní politika, zemědělská politika, dopravní politika, měnová politika a politika hospodářské soutěže.

Koordinované politiky jsou ty, které členské státy svěřily EU pouze částečně. Tyto politiky mohou být více koordinované (jako např. regionální politika), nebo koordinované méně (např. sociální politika).

Toto klasické členění více rozvinula Evropská komise a posléze i návrh Smlouvy o ústavě pro Evropu. Politiky jsou dle toho děleny na **výlučné, sdílené, doplňující** a na ty, které jsou ponechány **v kompetenci členských států**. U výlučných politik platí, že Unie přijímá a určuje pravidla a členské státy zasahují jen s jejím svolením. Sem lze zařadit např. vnější obchodní politiku (vůči třetím zemím), společný celní sazebník (vůči třetím zemím), měnovou politiku či společný trh. Sdílené politiky jsou charakteristické tím, že členské státy vydávají legislativu pouze za předpokladu, že tak neučinila Unie. Mimo jiné lze jmenovat např. otázky spjaté s občanstvím, zemědělstvím a rybolov, čtyři svobody, vízová, přistěhovalecká a azylová politika, doprava, hospodářská soutěž, daně, sociální politika, životní prostředí, ochrana spotřebitele a v neposlední řadě hospodářská a sociální soudržnost. V rámci doplňujících politik se aktivita Evropské unie omezuje pouze na podporu členských států. Jedná se především o politiku zaměstnanosti, vzdělávání, kulturu, zdravotnictví či o vědu a výzkum.

V kompetenci členských států zůstává samozřejmě vnitřní organizace státní správy, národní identita, organizace ozbrojených sil, veřejný pořádek a bezpečnost, organizace justice, mzdy, organizace zdravotnických služeb, lékařská péče atd.

V současné době hrají nejdůležitější roli tyto politiky: vnitřní trh, hospodářská a měnová unie, společná zahraniční a bezpečnostní politika, společná zemědělská politika, politika hospodářské a sociální soudržnosti (nebo též regionální

politika), sociální politika, justice a vnitro a stranou nemůže stát ani oblast financování politik a rozpočet EU. Z tohoto důvodu je tato část publikace věnována převážně jim.

Sumář a souvislosti

- Politiky EU je možno dělit dle sektoru, kterého se týkají, nebo též dle dělby pravomocí mezi EU a členskými státy.
- Je možno vymezit politiky společné a politiky koordinované, resp. politiky výlučné, sdílené, doplňující a ty, které jsou ponechány v kompetenci členských států.

Zamyšlení

- Jaké jiné politiky byste chtěli svěřit Evropské unii?

3.2 Vnitřní trh a ochrana spotřebitele

Vytvoření společného trhu je považováno za jeden z největších úspěchů evropské integrace a jak řekl J. Delors: „Nelze se nezamilovat do vnitřního trhu.“

Kdo byl J. Delors? Jaký byl jeho přínos evropské integraci?

Za cíl ES jej stanovily již Římské smlouvy v roce 1957 a dokončen měl být ve třech etapách v roce 1970.

Vyjmenujte etapy společného trhu.

Z politických důvodů však cíl splněn nebyl, byť se zastavil těsně před branami. Evropská společenství totiž postoupila až do poslední fáze, která ale zvláště pro odpor Francie nebyla završena.

Kdy a proč Francie blokovala završení společného trhu? Za kterého prezidenta se Francie stáhla z pozice tahouna evropské integrace?

EU považuje vnitřní trh za jádro své existence a svého fungování. Vnitřní trh totiž není v případě EU chápán jen ve smyslu odstranění obchodních překážek, ale má dalekosáhlý symbolický význam. Jeho završením se totiž naplnily základní svobody (svoboda pohybu osob, svoboda pohybu kapitálu, svoboda pohybu služeb a svoboda pohybu zboží), na nichž stojí myšlenka evropské integrace.

Tarifní a netarifní bariéry

Naplnění čtyř svobod bránily bariéry, které jsou viditelné a zjevné, jako jsou například cla či množstevní omezení. Jedná se o tzv. tarifní překážky. Mnohem nenápadnější, účinnější a tudíž hůře odstranitelné byly tzv. netarifní překážky. Jednalo se například o daňové znevýhodnění určitého výrobku, státní dotace či často používané zvláštní technické normy.

Ekonomické bariéry, které po dlouhá staletí dělily Evropu, navíc v žádném případě nepředstavovaly pouhý ekonomický nástroj. Jejich užívání bylo větší-
nou motivováno politicky a sloužilo k politickým účelům. Otevřenost ekonomik a obchodu států EU znamená, že tyto země jsou sobě navzájem otevřeny také politicky, kulturně či sociálně.

Znovuoživení kompletace jednotného trhu začala v roce 1985, a to opět pod taktovkou J. Delorse. V roce 1985 vznikla Bílá kniha, která identifikovala tři skupiny překážek, které stály v cestě jeho plnému rozvinutí. Během následujících 7 let došlo k odstranění stovky administrativních, technických, právních a ochranných bariér, jež zabraňovaly završení společného trhu. Důležitým milníkem byl také Jednotný evropský akt, který rozhodování o společném trhu vyňal z jednomyslného hlasování a přenesl jej do hlasování kvalifikovanou většinou.

Porovnejte kvalifikovanou většinu a hlasování jednomyslností.

Tato změna byla důležitá zejména pro odstranění často politicky motivovaných ochranných opatření.

Vnitřní trh, tedy prostředí bez bariér a překážek, má zásadní vliv na občany EU, protože přispívá k větší konkurenci. Firmy jsou nuceny na jedné straně dbát o kvalitu nabízeného zboží a na druhé straně musí snižovat ceny. Občan-spotřebitel profituje i z odstranění nákladných a zdoluhavých celních procedur, jejichž cena se v konečném důsledku přenášela na jeho bedra.

Co jsou čtyři svobody?

Svobodou pohybu osob se myslí právo obyvatel EU volně cestovat po zemích EU, volně pracovat, žít či studovat. Svobodou pohybu kapitálu se má na mysli zejména volný tok financí. Svobodou pohybu služeb pak právo podnikatelů nabízet své služby v libovolné zemi EU. Svoboda pohybu zboží je zaměřena na neblokovaný pohyb zboží v EU.

Vliv na občany nemá jen volný pohyb zboží či kapitálů, ale také naplnění třetí svobody, kterou je od tzv. Římských smluv volný pohyb osob. Také v této sféře mělo být úplné volnosti dosaženo již v roce 1968. Z podobných důvodů jako u zbylých dvou svobod se tak nestalo. „Úředně“ sice k liberalizaci došlo a občané

členských zemí ES si již v 70. letech teoreticky mohli hledat práci v libovolné zemi Společenství, překážkou ale byla řada povinností a úředních nařízení.

Jak se „budovaly“ svobody

Jako příklad lze uvést vzájemné uznávání vysokoškolských diplomů, které bylo v minulosti předmětem zdlouhavých procedur. Bez tohoto kroku nemohli svá povolání vykonávat například právníci či lékaři. Druhou oblastí, která byla dlouhá dvě desetiletí „pastí“ pro volný pohyb osob, byly odlišné nároky a požadavky jednotlivých zemí pro výkon některých profesí. K odstranění bariér začalo docházet v polovině 80. let.

S politikou vnitřního trhu úzce souvisí společná politika ochrany spotřebitele. Je totiž zjevné, že tlačení cen výrobků a služeb v sobě nese riziko snížené kvality. Firmy se v ostrém konkurenčním boji zaměřují na dosažení co nejnižší ceny, čas od času na úkor spotřebitele. Konzumenti proto musí být chráněni, a to celoevropsky.

Zdroj: www.europa.eu

Rozvoj politiky ochrany spotřebitele souvisel s budováním společného trhu. Nejedná se tedy o klasickou a základní politiku EU. Do primární legislativy se termín „spotřebitel“ dostal až Jednotným evropským aktem v roce 1986. Ten se stal motorem této politiky. Smlouva o EU již ochranu spotřebitele považuje za plnohodnotnou komunitární politiku, a to definováním článku 153. Politika ochrany spotřebitele vychází ze zásady subsidiarity.

Co je to subsidiarita? Proč je důležitá pro politiku ochrany spotřebitele?

Pro zákazníky je tato minimální rovina důležitá, protože jim zajišťuje nárok například na stejné délky záručních lhůt atd.

Desatero spotřebitele

V roce 2004 uveřejnila Evropská komise dokument 10 pravidel ochrany spotřebitele v Evropské unii. Ta jsou základními vodítky pro každého spotřebitele v libovolné zemi EU. Podle „desatera“ Komise tak má spotřebitel právo 1. nakupovat co chce, kde chce, 2. vrátit zboží, je-li vadné, 3. nárok na vysoké standardy v oblasti bezpečnosti potravin a dalšího spotřebního zboží, 4. informovat se o tom, co jí, 5. právo na férové smlouvy, 6. změnit své rozhodnutí, 7. spotřebitel nesmí dostávat zavádějící informace, 8. zjednodušeně porovnávat ceny, 9. být ochráněn během dovolené, 10. účinně urovnávat přeshraniční spory.

Pro spotřebitele je velmi důležitá i politika hospodářské soutěže, která je ve stručnosti zaměřena proti nekontrolovatelné moci velkých korporací, státnímu ochranářství a slučování firem. Hospodářská soutěž by měla umožnit, aby na trhu fungovaly konkurenční zákony a aby velké firmy nezneužívaly svého dominantního postavení na trhu. Velmi aktuální je v současnosti problematika fúzí. Firmy, aby obstály v konkurenci, se často slučují. Mnohdy tak ovšem vznikají obří kolosy, jež mohou zásadně změnit situaci na trhu a v konečném důsledku ohrozit zákazníky.

Fúze povoluje Komise. Na počátku roku 2006 nabídla firma Mittal Steel, největší světový producent oceli, svému konkurentovi firmě Arcelor převzetí. Cena, kterou měl Mittal Steel zaplatit, se vyšplhala na 26 miliard dolarů. Mittal Steel, který vlastně v Česku podnik Nová huť Ostrava, by se tak stal zdaleka největším hráčem na trhu. Evropská komise převzetí schválila, Mittal Steel ovšem musel prodat některé provozovny Arceloru v Německu a Itálii.

Členské státy EU sice představují jen 7% procent světové populace, její podíl na světovém obchodu je více než 20%. Tohoto úspěchu a efektivity je dosaženo tím, že země EU prostřednictvím Komise jednájí ve vztahu k dalším stranám jako jeden aktér. Společná obchodní politika byla jednou z prvních integrovaných oblastí, tedy oblastí, v nichž se členské státy vzdaly suverenity.

Společná obchodní politika probíhá na dvou rovinách. První z nich je multilaterální (vícestranná) a vztahuje se k pravidlům, které dohodly členské státy Světové obchodní organizace (WTO). Členských států je přes 140, EU hraje ve WTO klíčovou roli.

Druhou rovinou je regionální či dvoustranný vztah, což znamená obchod mezi EU a jednotlivými partnery či skupinami partnerů. Příkladem je například dohoda o volném obchodu mezi EU a Chile či mezi EU a Mexikem. Prostřednictvím

společné obchodní politiky může EU efektivně pomáhat tzv. rozvojovým zemím. Výhledovým cílem je, aby nejzaostalejší státy mohly do EU vyvážet své zboží bez omezení.

 ČR se na zapojení do jednotného trhu musela připravovat. Plánované hospodářství, které bylo charakteristické pro socialistické Československo, totiž nebylo slučitelné s tržními ekonomikami států ES. Stručně řečeno, příprava se odehrávala hlavně pomocí tzv. Evropské dohody, která uvolňovala vzájemný obchod mezi ČR a EU. České firmy si tak postupně zvykaly například na pravidla hospodářské soutěže, která kopírovala pravidla Římských smluv. Dále se musel přeměrovat například zahraniční obchod ČR atd.

Co to byly Římské smlouvy?

 ČR zatím nemůže plně využívat všech výhod jednotného trhu, a to proto, že není plně zapojena do volného pohybu osob. Vstup ČR do EU sice s sebou přinesl okamžité naplnění pravidel volného pohybu osob. Volný pohyb pracovních sil ale představuje důležitou výjimku. Původní členské státy si totiž vymohly přechodná opatření, jimiž mohou chránit svůj pracovní trh.

Podnikání v EU

Podnikat v jiné zemi EU je snem řady českých živnostníků, ale nejen jejich. Pobočku v Dánsku by si ráda založila také třeba polská firma. Atraktivní bylo, že podle původní tzv. Bolkensteinovy směrnice by v případě vzniku takové pobočky byl její chod ošetřen podle polských pravidel. Firma by totiž sídlila v Polsku.

Bolkensteinova směrnice vzbudila velké pozdvižení a dosud nebyla přijata. Řada zemí totiž brojila právě proti pravidlu původu, protože se obávaly, že naruší jejich sociální model. Směrnice tak je nadále projednávána.

Na ČR měla a má evropská politika ochrany spotřebitele zásadní vliv. V době přechodu k tržnímu hospodářství heslo „spokojený zákazník náš pán“ zcela neplatilo. Nedůslednou a nekvalitní legislativu, která určovala práva spotřebitelů velmi vágně, navíc využívali či spíše zneužívali někteří z výrobců. Spotřebitelé byli navíc o svých právech nedostatečně informováni a jejich schopnost bránit se tak nedosahovala valně úrovně.

ČR a svobody

Vyjednávání o společném trhu bylo složité a ve všech čtyřech svobodách došlo k uzavření různých závěrů. Víte například, že ČR se podařilo ze všech kandidátských zemí jako první uzavřít kapitolu volný pohyb zboží? V souvislosti s volným pohybem osob uplatnila výše popsanou výjimku EU, v oblasti volného pohybu kapitálu získala dvě výjimky ČR. První se týká sedmiletého omezení nákupu zemědělské půdy a druhá pak pětiletého nákupu nemovitostí určených k vedlejšímu bydlení. Obě výjimky platí pro cizince-občany EU.

Vstup ČR do EU znamenal jak konkrétní a hmatatelné dopady na spotřebitele, tak úpravu legislativního rámce. Čeští konzumenti požívají stejných práv a výhod jako jiní občané zemí EU. Mezi konkrétní změny lze přiřadit prodloužení záruční lhůty na 2 roky, možnost do 14 dnů odstoupit od smlouvy uzavřené na dálku (např. v souvislosti s teleshoppingem), podrobnější informace o materiálech použitých v hlavních částech obuvi, ochrana před nevyžádanou elektronickou korespondencí (tzv. spam) atd.

Sumář a souvislosti

- Vnitřní trh je základ evropské integrace, protože kromě ekonomických výhod má také silný politický rozměr.
- Vnitřní trh má pozitivní dopad na spotřebitele.
- Souvislost vnitřního trhu se schengenským systémem, ČR proto zatím nemůže využívat všechny výhody společného trhu.
- Ochrana spotřebitele zajišťuje minimální úroveň ochrany spotřebitele ve všech členských zemích EU.

Zamyšlení

- Uvažujete o práci v některé ze zemí EU? Co si od takové zkušenosti slibujete?
- Kterou ze svobod společného trhu považujete za nejdůležitější a proč?
- Znáte ze svého okolí konkrétní příklad, kdy někomu prospěly přísnější normy na ochranu spotřebitele?

3.3 Hospodářská a měnová unie (HMU)

Rok 2002 přinesl do fungování EU nový a významný prohlubující integrační prvek – společnou měnu euro. Částečně se tak završil proces, který byl velmi opatrně nastartován při samotném počátku integrace. Smlouva o EHS se o projektu jednotné měny zmiňovala stručně, a to ve smyslu měnové koordinace. Konjunkturní politika a měnové kurzy byly považovány za otázky společného zájmu (články 103 a 107). Měla být koordinována hospodářská politika (články 105 a 1545). ES však v této době neměla žádné nástroje, které by koordinace umožňovaly. Rada EU musela o měnových záležitostech hlasovat jednomyslně, a jak ukázala praxe, vlády se byly schopny shodnout jen na jediné věci, totiž že půjdou svojí vlastní cestou. Je zjevné, že případný vznik společné měny měl v sobě velký politický potenciál, jehož se řada tehdejších státníků obávala. Vznik HMU tak byl dlouhou dobu spíše námětem debat než reálných politických opatření. Byla-li uskutečňována nějaká spolupráce, odehrávala se především v rovině mezivládní kooperace.

Ke změně došlo s nástupem Komise J. Delorse, která projekt HMU považovala za jeden z hlavních cílů. Svou roli sehrála také Francie, která si přála posílit strukturu Společenství tak, aby si poradily s růstem ekonomické síly Německa. Federalisticky orientována byla i velká část EP. Projekt měnové a hospodářské integrace tak podporovala široká koalice evropských institucí a některých národních států.

Vznik HMU

Vznik HMU se uskutečnil ve 3 etapách:

- první etapa (od července 1990; jejím obsahem je odstranění všech překážek pohybu kapitálu mezi členskými státy)
- druhá etapa (od počátku roku 1994; jejím obsahem je vznik Evropského měnového institutu, jehož úkolem bylo zintenzivnění spolupráce mezi centrálními bankami členských států)
- třetí etapa (od ledna 1999; přechod ke společné měně a implementace Paktu stability a růstu)

Jednotná měna byla jako virtuální měna představena k 1. lednu 1999, kdy se do ní zapojilo 11 zemí EU (Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko, Španělsko). Řecko se do virtuálního systému zapojilo o dva roky později. K 1. 1. 2007 přijalo euro také Slovinsko.

Řecký podvůdek

V roce 2004 vyšlo najevo, že Řecko se do EMU dostalo díky statistickým podvodům. Skutečné deficity řeckého rozpočtu totiž přesahovaly hranici 3%.

Všechny země pak přešly na „fyzické“ používání euroměny od 1. ledna 2002. Národní měny těchto zemí tak odešly do historie. Důležitým aktérem eura je nezávislá ECB, která nejenže vydává bankovky, ale provádí také opatření spojená s jednotnou měnou. ECB tak funguje jako jakási „centrální“ banka EU.

Jak vypadá euro?

Série eurobankovek sestává ze sedmi různých nominálních hodnot: 5 €, 10 €, 20 €, 50 €, 100 €, 200 € a 500 €. Tyto bankovky jsou zákonným platidlem v celé eurozóně. **Jednotlivé hodnoty eurobankovek znázorňují vždy jeden evropský architektonický sluh:** antiku, románský sluh, gotiku, renesanci, baroko a rokoko, věk skla a oceli a moderní architekturu 20. století. Sada euromincí obsahuje mince v osmi různých nominálních hodnotách: 1, 2, 5, 10, 20 a 50 centů a 1 a 2 €. Všechny mince mají společnou evropskou stranu a liší se stranou národní. Podle národní strany lze určit, ve které zemi byla mince vydána. Mince všech osmi hodnot z kterékoli země platí v každém z 12 států eurozóny.

Mimo „eurozónu“ stojí tři „staré“ členské země, a to Dánsko, Švédsko a Velká Británie. Všechny tři stojí mimo především z vnitropolitických důvodů a otázka jejich zapojení je spíše dlouhodobou záležitostí. Druhou skupinu zemí, jež dosud své národní měny eurem nenahradily, jsou nové členské země. V jejich případě je důvodem nedostatečná připravenost národních ekonomik. Přestože není vytvořen přesný „jízdni řád“, všechny by se do eurozóny měly zapojit kolem roku 2010.

Noví členové EU a společná měna

Kolem roku 2010 chtějí společnou měnu přijmout všechny středoevropské země.

Zapojení do eurozóny předpokládá splnění povinných ekonomických kritérií. Mezi ně patří:

- kritérium cenové stability (stát musí dosahovat dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a míra jeho roční inflace může být vyšší jen o 1,5 % bodu, než činí průměr v nejlepších třech zemích)
- kritérium dlouhodobých úrokových sazeb (v průběhu jednoho roku může být průměrná úroková míra v kandidátské zemi vyšší maximálně o 2 % body nad průměrnou úrokovou mírou nejlepších tří členských zemí)
- kritérium veřejného deficitu (deficit veškerých veřejných financí nesmí překročit 3 % HDP)
- kritérium hrubého veřejného dluhu (podíl dluhu veškerých veřejných financí nesmí překročit více než 60 % HDP)
- kritérium stability kurzu měny a účasti v Evropském měnovém systému (stát aspirující na zapojení do systému musí během dvou let dodržovat rozpětí stanovené EMS)

 Rok 2010 se týká také ČR. Vláda ČR na svém zasedání 5. září 2005 rozhodla, že právě 1. leden 2010 by byl optimálním dnem zahájení participace ČR v eurozóně. V současnosti má ČR hlavní problém s kritériem deficitu veřejných financí. Na potřebná 3 % by se měl dostat zhruba v roce 2008. ČR také dosud není členem EMS, o vstupu uvažuje v roce 2008.

Za nejviditelnější plusy jednotné měny lze z hlediska občanů zapojených zemí, tedy také pro české občany, označit:

- nová měna znamená pokrok v evropské integraci a posílení její politické dimenze
- euro napomáhá sjednocení daňových systémů, zejména v oblasti daní z přidané hodnoty
- zavedení jednotné měny přináší transparentnost a srovnatelnost cen
- euro přináší více přeshraničních obchodů a investic, a to především díky zrychlení a zjednodušení přeshraničních plateb

- používání nové měny znamená také výrazné snížení řady transakčních nákladů (například poplatky za vedení účtu v různých měnách, poplatky a náklady za převody z jedné měny do druhé)

Je potřeba také zmínit rizika a nevýhody spojené se zavedením jednotné měny pro ČR:

- neomezený pohyb kapitálu může přinést nebezpečí přelévání zdrojů z oblastí s nižší produktivitou do oblastí, kde je produktivita vyšší
- směnný kurs nelze používat jako nástroj obchodní politiky; vlády tak ztratí možnost zvyšovat svoji konkurenceschopnost pomocí devalvace měny
- přechod na euro přináší pro každý podnik i nové náklady spojené s adaptací na euro, včetně nákladů na přípravu managementu a zaměstnanců, informovanost klientů, informační materiály, zpracování dat atd.

Společná měna není jediným obsahem HMU. Důležitým nástrojem, který má zajišťovat finanční a ekonomickou stabilitu v EU, je tzv. Pakt stability a růstu. Jeho cílem je zabezpečit, aby členské země prováděly takovou hospodářskou politiku, která nebude na úkor jiných členských zemí.

Klíčovým principem Paktu je střednědobá idea konstrukce vyvážených či přebytkových rozpočtů členských států. Z dlouhodobé perspektivy by výsledek rozpočtu neměl vytvořit schodek větší než 3 % HDP. Druhým pilířem Paktu je stanovení maximální míry deficitu veřejných financí na 60 % HDP.

Pakt stability a růstu je závazný také pro státy, které se dosud nepodílejí na poslední fázi HMU. Jako takový se stal velmi kontroverzním a v březnu 2005 byl upraven. Pro vlády členských zemí se příliš svazující stalo pravidlo o schodku státního rozpočtu. V březnu 2005 tak došlo k určitému rozvolnění, které připouští vyšší schodek, jsou-li výdaje určeny na strukturální a investiční změny v ekonomikách. Tento krok naznačuje, že dodržování Paktu bude v budoucnosti složité a do jisté míry závislé na vůli národních vlád.

Sumář a souvislosti

- HMU má zásadní politický rozměr, nejedná se jen o ekonomický nástroj.
- Tři etapy realizace, poslední z nich je společná měna euro.
- Pevná kritéria pro vstup do eurozóny.
- Horizont pro vstup ČR: 2010.

Zamyšlení

- Která z výhod či nevýhod přijetí eura je podle vás nejdůležitější?
- Pokuste se navrhnout podobu českých eurobankovek a euromincí.
- Shromážděte obrázky všech euromincí různých států zemí EU a pokuste se vysvětlit spolužákům, co jednotlivé symboly znamenají?

3.4 Zemědělská politika

Společná zemědělská politika (SZP) patří k nejnákladnějším a též i k nejdiskutovanějším oblastem působení Evropské unie. Vznik SZP byl spojen s nutným kompromisem mezi agrární Francií a průmyslovým Německem. Do jisté míry se jednalo o „politický obchod“ v kontextu budování společného trhu. Politikum celé záležitosti spočívalo v přesvědčení, obzvláště francouzských představitelů, že zemědělský sektor nelze nechat na pospas tržním mechanismům volného trhu, naopak že je nutno tuto citlivou oblast chránit pomocí subvencí či jiných opatření.

Subvence nebo též dotace je finanční podpora poskytovaná z veřejných zdrojů. S Evropskou unií, potažmo evropským rozpočtem je spojena celá řada různých subvencí a dotačních titulů. Na poskytování subvencí se vztahují přísná pravidla, kterým musí příjemce dotace dostát.

Pragmaticky ekonomickému názoru – proč financovat nákladné evropské zemědělství, když můžeme dovážet levné produkty rozvojových zemí – bylo oponováno tím, že zemědělství nemá pouze ekonomický rozměr. V zemědělství spatřovali jeho zastánci významný faktor spojený s kultivací krajiny, uchovávání místních kultur a tradic. V neposlední řadě bylo též argumentováno, že zemědělství může pomoci proti vysídlování venkova. Navíc v období po druhé světové válce byla pádným důvodem, proč regulovat evropské zemědělství, i nutnost zvýšit výrobu potravin, resp. zajistit potravinovou soběstačnost západoevropských zemí.

V roce 1962 byl založen **Evropský zemědělský orientační a záruční fond (EAGGF)**. Jednalo se o nástroj, který měl napomoci realizovat cíle SZP. Hlavním cílem bylo především zajistit pro agrární země Společenství, jako např. pro Francii či Nizozemí, odbytu pro své „drahé“ zemědělské produkty a navíc zamezit dovozu levných produktů ze zahraničí. Dosažení tohoto nákladného záměru bylo dosahováno pomocí několika metod. První z nich byly tzv. **variabilní přírážky**, další metodou byla tzv. **dohoda o cenách**.

Variabilní přírážky sloužily k ochraně vnějších hranic Společenství, a to dvěma způsoby. V případě importu zemědělských produktů do Společenství měly variabilní přírážky podobu cel, které pak importérům zvyšovaly dovozní cenu. Naopak v případě vývozu byly exportérům ze Společenství drahé zemědělské produkty dotovány, a to až do výše rozdílu se světovými cenami. Dohoda o cenách byl naopak nástroj, který zaručoval zemědělským producentům minimální výkupní ceny za konkrétní komodity.

Zakotvení pevných výkupních cen pro zemědělce (přirozeně vyšších, než jaké byly světové ceny) neznamenal nic jiného než vyšší motivaci pro zemědělce uvnitř Společenství produkovat výrobky. Stanovení minimálních výkupních cen

znamenal pro zemědělce zajištění stabilní a celkem vysoké životní úrovně. Přestože bylo vyjednávání ohledně cen značně obtížné, agrární země s Francií v čele si dohodu vždy prosadily. Často jsou tyto formy subvence označovány jako **přímé platby**.

System přímých plateb je založen na vyplácení dávek dle kritéria produkce či plochy zemědělské půdy (v hektarech).

Postupem času se však takto nastavená SZP dostala do komplikací. Zemědělci měli zajištěn odbyt svých přebytků, které byly odkupovány v rámci SZP a ještě k tomu za vyšší než světové ceny. To vedlo k tomu, že se rozvířaly cenové nůžky mezi světovými cenami a cenami v rámci Společenství, navíc se začaly hromadit přebytky, jelikož zemědělci začali přirozeně upřednostňovat kvantitu nad kvalitou. Je jasné, že takto subvencované zemědělství bylo pro Společenství nesmírnou finanční zátěží a podíl SZP na rozpočtu činil až 70%. Pro zachování funkčnosti a dlouhodobé udržitelnosti SZP se tak reforma zdála být zcela neodkladná.

V 70. letech byla Evropskou komisí iniciována řada návrhů, jak reformovat SZP. Naprostá většina z nich však kvůli silnému tlaku agrárních zemí a zemědělských zájmových skupin neprošla. Zemědělci si rychle zvykli na nadstandardní řešení zemědělské otázky a veškeré snahy o systémovou reformu byly vetovány. V roce 1972 bylo alespoň stanoveno, že bylo zastaveno zvyšování finančních prostředků na SZP. Až rok 1984 přinesl přímou redukcí výdajů v rámci SZP.

Redukce výdajů SZP v první polovině 80. let 20. století vyplynula z přijetí (resp. plánovaného přijetí) nových agrárních zemí (Řecko, Španělsko a Portugalsko). V případě, že by i nové jižní země požívaly takto nadstandardní subvence, mohla by se SZP, ale i celý rozpočet Společenství zhroutit.

Ani tato reforma se však záhy neukázala jako dostatečná. Pokles světových cen zemědělských produktů totiž znamenal nutnost vyšších subvencí pro dorovnání rozdílů mezi pevnými cenami Společenství a cenami světovými. Na tuto skutečnost se snažilo reagovat předsednictví J. Delorse.

Kdo byl J. Delors a jaké evropské instituci předsedal?

Přelom 80. a 90. let se nese v duchu razantnějších reforem. Podařilo se snížit výdaje na SZP o 5% a byly stanoveny kvóty na produkci určitých komodit. Navíc byla snížena cla pro import zemědělských produktů do Společenství, což vyvolalo tlak na evropské zemědělce produkovat levněji, ekologičtěji a kvalitněji. Razantně byly také sníženy garantované minimální ceny, a to u některých komodit až o 35%.

Společná zemědělská politika, zdroj: www.europa.eu

Zemědělcům však byly tyto kroky kompenzovány zavedením dalších podpůrných programů. V rámci nich se již nejednalo o podporu produkce, naopak. Jednalo se o dávky, které byly účelově vázány na to, zdali byl zemědělec šetrný k životnímu prostředí, uplatňoval modernější technologie do výroby či přijímal opatření, která by jeho výrobky učinila konkurenceschopnější.

Konkurenceschopnost zemědělských výrobků a ekologický rozměr výroby byly v druhé polovině 90. let hlavními body diskuse o SZP. Finanční podpora v rámci SZP neměla být pokud možno plošně poskytována, ale měla být určena primárně těm výrobcům, kteří přispějí ke kultivaci venkovského prostředí, ať už šetrným obhospodařováním půdy, nebo zaměřením na kvalitu či propojením výroby s agroturistikou. Tato koncepce se sice jeví jako přijatelná a zcela logická, nicméně pro zemědělské zájmové skupiny to byl výrazný krok zpět. Zavádění tohoto realistického konceptu do praxe se však ukázalo jako zcela neoddálitelné, obzvláště v kontextu rozšíření o deset států ze střední a východní Evropy (hlavně o silně agrární Polsko).

Co to byla Agenda 2000, co upravovala?

V dokumentu **Agenda 2000** byly definovány nové principy SZP a původní zastaralé dotační mechanismy byly oslabeny ve prospěch nových podpůrných programů. Přímé platby byly však zachovány, ovšem nebyly rovnoměrně rozděleny mezi původní členské státy a nově vstupující desítku členů. Původní členové byli ve výši přímých plateb oproti novým členům zvýhodněni, a to s odůvodněním, že

novým členským státům není nutno kompenzovat dřívější výdobytky SZP. Tento status byl stvrzen přístupovými smlouvami, což v současné době vyvolává v nových členských státech řadu rozporuplných nálad spojených s pocity diskriminace.

V souvislosti s plánováním nové finanční perspektivy na léta 2007–2013 se však ustavuje nový fond, a to Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD), který by měl tento rozdíl mezi starými a novými členy zmírnit.

 Postoj České republiky vůči evropským institucím nemá v otázce reformy SZP významné postavení (jako např. pozice Polska). Vyšší vyjednávací potenciál se však Česká republika snaží dosáhnout pomocí společných strategií např. v rámci **Visegradské skupiny (někdy též Visegradské čtyřky, V4)**.

Visegradská skupina je pojmenovaná po setkání vrcholných politických představitelů Československa (k rozpadu Československa došlo až v roce 1993), Maďarska a Polska na zámku Visegrád u Budapešti v roce 1991. Cílem vzájemné spolupráce České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska se stalo posilování nadstandardních vnitřních vztahů, dále i dosahování společných zahraničněpolitických priorit.

Byť nejsou agrární záležitosti pro Českou republiku prioritou číslo jedna, určité „bolístky“ je možno spatřovat v nízké míře přímých plateb či v některých zákazech (např. vysazování vinic apod.).

Česká republika může v současnosti získat dotace na zemědělství pro podporu trhu (individuální dotace pro zemědělce, který pěstuje regulovanou komoditu – např. řepu cukrovku, nebo pro zemědělce, který zvažuje změnu svého výrobního zaměření ve prospěch konkurenceschopnějších produktů – např. dobrovolné vykloučení vinice). Dále se jedná o podporu projektů zaměřených na konkurenceschopnost a ekologičnost zemědělských výrobků. Konečně se jedná i o přímé platby, které jsou ovšem vypláceny s ročním zpožděním a dosahují nižší úrovně než u původních členských států.

Právě nastavení přímých plateb pro české zemědělce vyvolává největší diskuzi. Přímé platby, které vyplývají ze závazků stanovených ve Smlouvě o přistoupení, získává ČR (stejně jako ostatní nové členské státy) pouze ve výši 25 % částky, na niž mají nárok starší členské státy. Přímé platby však budou postupně navyšovány (první částku získala ČR v roce 2005). Do roku 2007 bude výše přímých plateb každoročně navyšována, a to o 5 procentních bodů. Poté dokonce o 10 procentních bodů. Plnou výši přímých plateb z evropského rozpočtu bude moci ČR nárokovat až od roku 2013. Tehdy teprve dojde k rovnoprávnému stavu mezi starými a novými členskými státy z hlediska nastavení SZP.

Sumář a souvislosti

- SZP byla budována v souvislosti s budováním vnitřního trhu mezi státy Společenství.
- SZP byla kompromisem mezi průmyslovými a agrárními zeměmi Společenství.
- Financování SZP se stalo složitou politickou otázkou, která není dodnes vyřešena.
- ČR (obdobně jako i ostatní nové členské státy) je v určitých ohledech znevýhodněna oproti starým členským státům.

Zamyšlení

- Myslíte si, že je správné dotovat nákladné evropské zemědělství, když se mohou dovážet levné produkty z rozvojových zemí?

3.5 Regionální politika

Pokud o Společné zemědělské politice platí, že je nejnákladnější a nejkontroverznější evropskou politikou, pak o regionální politice to platí přiměřeně. Regionální politika, lépe politika hospodářské a sociální soudržnosti, zaujímá po SZP druhé místo co do výše vyhrazených financí z evropského rozpočtu. Přesto je smysl existence regionální politiky EU často podrobován kritice ze strany liberálně orientovaných politiků.

Hlavní cíl evropské regionální politiky spočívá ve snižování rozdílů mezi regiony. Odstranění propastných schodků mezi ekonomickou úrovní jednotlivých evropských regionů je považováno za nezbytný předpoklad harmonického soužití členských států v EU. Také z tohoto důvodu je pochopitelné, že je otázka regionálního rozvoje koordinována na evropské úrovni a že snižování regionální nerovnosti je Evropskou komisí považováno za dlouhodobou prioritu.

Regionální disparita neboli regionální nerovnost je ústřední termín evropské regionální politiky. Většinou je vyjadřována výší HDP na obyvatele daného regionu. Pro účely měření regionálních disparit byl vytvořen systém přiměřeně stejných a tedy i porovnatelných územních celků – tzv. regiony NUTS.

Systém NUTS (odvozeno od francouzského Nomenclature des unités territoriales statistiques) spočívá v rozčlenění regionů do šesti administrativních skupin, a to dle velikosti: NUTS 0 odpovídá úrovni státu, NUTS 1 pak zemím, NUTS 2 sdruženým krajům (tzv. regionům soudržnosti), NUTS 3 krajům, NUTS 4 okresům a konečně NUTS 5 jednotlivým obcím.

Počátky politiky hospodářské a sociální soudržnosti jsou spjaty již s některými obecnými ustanoveními Smlouvy o ESUO či Smlouvy o EHS. Byl zde deklarován cíl Společenství omezit či přímo eliminovat zvyšování rozdílů mezi regiony v jednotlivých členských státech. Významný předěl přinesl vznik Evropského regionálního rozvojového fondu (ERDF) v roce 1975. Obdobně jako EAGGF i ERDF byl nástrojem, jehož prostřednictvím byla zajišťována finanční podpora postiženým regionům.

Původně, což je paradoxní, se však jednalo především o pomoc Velké Británii, která si ERDF vydobyla jako kompenzaci za nevýhodné podmínky členství ve Společenství. Postupem času se však ERDF přeměnil na nástroj, který napomáhá koncepčně řešit problematiku regionálního rozvoje v Evropské unii.

Co to je EAGGF?

ERDF patří do obecného systému strukturálních fondů. Strukturální fondy se dnes staly často zmiňovaným fenoménem, kterému se přikládá téměř až magická moc. Tento pohled je samozřejmě zjednodušený, strukturální fondy sice pro členské státy a jejich občany představují nezanedbatelné finanční možnosti, nicméně jejich využití je v konkrétních projektech svázáno s řadou přísných norem. Mimo ERDF patří mezi strukturální fondy i výše uvedený EAGGF, dále Finanční nástroj pro řízení rybolovu (FIFG), Evropský sociální fond (ESF) a někdy se k této trojici připočítává i Fond soudržnosti (často též Kohezní fond, KF).

ERDF i ostatní strukturální fondy mají vždy vyhrazený určitý obnos financí na předem definované oblasti. Tyto oblasti podpory definuje Evropská komise vždy pro specifické finanční období. Finanční období na léta 2000–2006, které bylo vymezeno v dokumentu Agenda 2000, stanovovalo tři hlavní cíle regionální politiky EU.

Mimo linii tří hlavních cílů vyčlenila Evropská komise pro období 2000–2006 čtyři tzv. iniciativy Společenství, což jsou jakési podpůrné programy. Jedná se o iniciativu Interreg, která je financována z ERDF a podporuje regionální spolupráci. Dále iniciativa Leader, financovaná z EAGGF, se zaměřuje na podporu venkova a iniciativa Equal pak doplňuje agendu rozvoje lidských zdrojů. Konečně iniciativa Urban financuje projekty zvyšující kvalitu městského života. V současné době je však mnohem důležitější období 2007–2013.

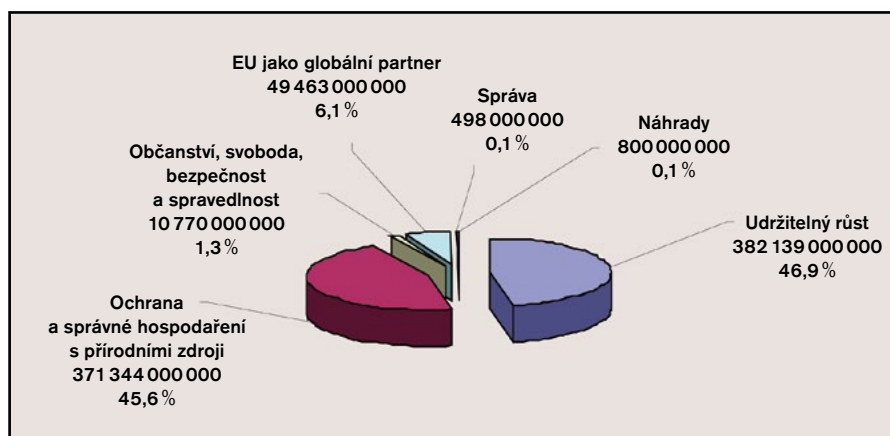
V rámci finančního období 2007–2013 jsou ponechány tři cíle podpory, nicméně došlo k jejich změně. Dohoda členských států EU o tomto finančním období nebyla vůbec jednoduchá. Byla podmíněna přijetím evropského rozpočtového výhledu na tato léta, který by stvrdil přesné rozložení výdajů evropského rozpočtu a potvrdil by předpokládanou částku na politiku hospodářské a sociální sou-

Investice do regionů, zdroj: www.europa.eu

držnosti. O podobě rozpočtového rámce na léta 2007–2013 se však vedly ostré spory a tato politická otázka se stala součástí široké diskuse o celkové koncepci směřování EU, včetně reforem jednotlivých politik EU, např. SZP.

Graf 8: Finanční perspektiva 2007–2013: 815 014 000 000 €

Zdroj: Evropská komise

Nové finanční období (též finanční perspektiva) je stanoveno na léta 2007–2013. Evropská komise vymezila tři hlavní cíle podpory: I. konvergence: podpora růstu a tvorby pracovních míst v nejméně rozvinutých členských zemích a oblastech; II. regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost; III. evropská územní spolupráce: podpora harmonického a vyváženého rozvoje na území Unie.

 Česká republika, ještě než vstoupila do Evropské unie, mohla čerpat nemalé finanční prostředky na rozvoj svých regionů (v rámci tzv. předvstupní pomoci).

Mezi předvstupní pomoc patřily programy PHARE, ISPA a SAPARD. V rámci nich mohla ČR získat finance na projekty variující od výstavby infrastruktury přes vybudování obecní kanalizace až po zavádění ekologičtějších a modernějších postupů do zemědělství.

Vstupem do EU pak ČR získala možnost čerpat dotace přímo, a to na projekty podané v souladu se stanovenými cíli regionální politiky. Vzhledem k tomu, že je regionální politika politikou koordinovanou, nastavila Evropská komise pouze jakýsi rámec a ČR si s ní mohla dál vyjednat již vlastní způsoby realizace. Nejprve došlo k dohodě o vytvoření regionů NUTS.

V ČR odpovídá dělení regionů NUTS následovně: úroveň NUTS 0 a NUTS 1 je určena pro celou Českou republiku. Regiony NUTS 2, které jsou pro statistické srovnávání a realizaci regionální politiky zdaleka nejdůležitější, jsou tyto: Střední Čechy, Jihozápad, Severozápad, Severovýchod, Jihovýchod, Střední Morava, Moravskoslezsko a NUTS 2 Praha. V rámci těchto uměle vytvořených regionů jsou pak sdruženy kraje ČR, které samy o sobě odpovídají úrovni NUTS 3. Úroveň NUTS 4 náleží bývalým okresům a NUTS 5 obcím.

Na základě regionů NUTS byla ČR podřazena pod jednotlivé cíle regionální politiky a bylo stanoveno, že nízká ekonomická úroveň českých regionů opravňuje čerpat prostředky v rámci finančně nejobjemnějšího a nejvelkorysejšího cíle, tedy cíle I. Pouze jeden region není v ČR způsobilý pro podporu v rámci cíle I., a to region NUTS 2 Praha.

Naprostá většina podpory z regionální politiky EU tak směřuje mimo Prahu a je soustředěna do několika tzv. operačních programů. Ty se dělí dle svého zaměření, což mohou ilustrovat tyto příklady: např. pro projekty s cílem modernizace dopravních cest je závazný OP Infrastruktura, pro projekty usilující o zvýšení prestiže a konkurenceschopnosti firem pak OP Průmysl a podnikání, pro projekty zaměřené na začlenění znevýhodněných skupin či na odstranění diskriminace ve společnosti pak OP Rozvoj lidských zdrojů, pro projekty orientované na modernizaci zemědělství pak OP Multifunkční zemědělství a rozvoj venkova či pro projekty s významným lokálním dopa-

dem Společný regionální operační program. V těchto operačních programech mohou koneční žadatelé nalézt vodítko pro své projektové záměry a mohou se u příslušného řídicího orgánu dozvědět, jak v dané věci postupovat.

Graf 9: Členění podle krajů

Zdroj: MMR

Česká republika vstoupila do EU v roce 2004, tedy ke konci finančního období 2000–2006. Mnohem více tak čekala na nové finanční období. V rámci let 2007–2013 totiž může čerpat podporu po dobu více jak dvojnásobnou ve výši téměř 100 mld. Kč ročně. Tato léta jsou tedy pro ČR z hlediska regionální pomoci zcela zásadní.

Sumář a souvislosti

- Regionální politika patří co do výše určených financí mezi druhou nejvýznamnější politiku EU a existuje předpoklad, že se její důležitost v dohledné době ještě zvýší.
- Jedná se o koordinovanou politiku. Evropská komise stanovuje rámec, obsah si s Evropskou komisí dojednává členský stát.
- V ČR je naprostá většina pomoci soustředěna mimo Prahu a je realizována prostřednictvím tzv. operačních programů.
- Zajímavým portálem je pro zájemce o dotace v České republice www.strukturalni-fondy.cz.

Zamyšlení

- Pokuste si vzpomenout, zdali nestojí ve vaší obci informační tabule se symboly EU a textem, že byl daný projekt (např. kanalizace či silnice) podpořen z prostředků EU. Pokud ano, čeho se projekt týkal a v rámci jakých konkrétních programů byl hrazen?
- Do jakého regionu NUTS 2 a NUTS 3 patří obec, kde bydlíte?

3.6 Sociální politika

Pro sociální politiku EU je ze všeho nejvíce typická určitá dvojkolejnost. Stejně tak jako jsou zcela odlišné sociální systémy jednotlivých členských států (např. rozdíl mezi řešením sociálních otázek ve Velké Británii a např. v Německu či Švédsku), tak jsou odlišné i návrhy na fungování evropské sociální politiky. Je jasné, že za takových podmínek je téměř nemožné ustavit na evropské úrovni společnou sociální politiku a podřídit jí i sociální systémy členských států.

Míra státem garantovaných sociálních jistot se v evropských zemích významně odlišuje. Typickým příkladem silného sociálního systému – tzv. welfare state (stát blahobytu) – jsou skandinávské země (hlavně Švédsko a Norsko). Tyto státy se vyznačují vysokou mírou zdanění obyvatelstva. Příjmy z daní jsou pak z velké většiny přerozdělovány ve formě sociálních dávek, sociálního zabezpečení, podpory nezaměstnaným apod. Naopak země s tradičně slabším sociálním systémem je např. Velká Británie. Ta sice za vlády Tonyho Blaira a jeho Labour party zaznamenala významný posun směrem k sociálnějším státu, stále ji však nelze srovnat se silnými sociálními systémy Švédska, Norska či Německa.

Vzhledem k nepřekonatelným rozdílům v jednotlivých státech Unie tak může sociální politika EU v současné době existovat pouze v rovině obecných cílů. Z tohoto také přirozeně vyplývá, že sociální politika EU je politikou koordinovanou, kdy Evropská komise stanovuje pouze rámec a členské státy si samy utvářejí, dle svých uvážení a potřeb, závazný obsah.

Kořeny evropské sociální politiky leží již v zakládacích smlouvách ESUO a EHS. Důvod, proč byla sociální politika v této době zakomponována do oblastí působnosti Společenství, byl obecný konsenzus o nutnosti přijmout určité nástroje, které by kompenzovaly negativní sociální dopady budování společného trhu (obzvláště byl kladen důraz na ochranu práv pracovníků). Jako nástroj pro realizaci sociálních cílů byl v roce 1958 zřízen Evropský sociální fond (ESF).

Jaké jiné strukturální fondy znáte?

ESF je jedním ze strukturálních fondů a již od počátku své existence byl zaměřen na podporu nezaměstnaných pracovníků, ať už pomocí rekvalifikace či stimulací zaměstnanecké mobility (tzv. „stěhování za prací“). Důležitý důraz byl dále kladen na rovné zacházení s muži a ženami, stejně jako na rovné odměny mužů a žen za stejnou práci.

Významným dokumentem ve vývoji sociální politiky se stala Charta základních sociálních práv pracovníků Společenství z roku 1989 (v české literatuře se objevují pojmy Sociální charta nebo Komunitární charta).

Přijetí Charty základních sociálních práv pracovníků předcházelo zasedání Evropské rady v Hannoveru ve dnech 27. a 28. 6. 1988. Na základě závěru hannoverského zasedání předložil dne 7. 9. 1988 komisař pro sociální otázky Manuel Marín studii, která měla reagovat na divergenci mezi dokončováním vnitřního trhu a růstem nezaměstnanosti, resp. sociálních nerovností. Průměrná nezaměstnanost ES sice nedosahovala takových vysokých hodnot jako v letech 1985 a 1986, nicméně se stále pohybovala okolo 10 %.

Charta základních sociálních práv pracovníků Společenství deklarovala určité základní principy, jako např. právo na spravedlivou mzdu, zkvalitňování pracovních podmínek, stimulace vzdělávání pracovníků apod.

Velice důležité je však neplést si tuto Sociální chartu Evropské komise, která byla potvrzena Evropskou radou ve Štrasburku v roce 1989, se Sociální chartou, kterou taktéž ve Štrasburku přijala Rada Evropy, a to v roce 1961. Zatímco první dokument z provenience Evropské komise měl nezávazný, doporučující charakter a byl pomyslnou platformou, v rámci které bylo možno podobu evropské sociální politiky rozvíjet, evropská Sociální charta přijatá Radou Evropy má podobu mezinárodní smlouvy, která je závazná pro všechny státy, které ji ratifikují. Česká republika Sociální chartu Rady Evropy ratifikovala

po sérii bouřlivých politických diskusí v roce 1999. Obě dvě „sociální charty“ se v mnohých ohledech tematicky prolínaly, rozdíl však spočíval v právní závaznosti těchto dokumentů. Tento nešvar byl odstraněn až přijetím Amsterodamské smlouvy, která v textu zahrnuje i obsah Sociální charty.

Poradním orgánem ve věcech sociální politiky je Hospodářský a sociální výbor.

Jaké jsou funkce Hospodářského a sociálního výboru, kolik má členů?

Hospodářský a sociální výbor hraje roli jakéhosi pracovního tělesa ve věci sociálního dialogu mezi institucemi EU a sociálními aktéry (odborníky, zaměstnavatelé apod.). Sociální dialog, který slouží jako pomyslná evropská tripartita, má v rámci sociální politiky EU zcela zásadní pozici.

Tripartita je vyjednávání mezi zástupci vlády, zaměstnavatelů a zaměstnanců o nejdůležitějších sociálních otázkách, jako např. o výši mezd, pracovních podmínkách apod. Intenzita tripartity je často odvislá od politické orientace vlády. Silná tripartita většinou souvisí s levicovými vládami.

Vzhledem k tomu, že Evropská komise může formálně stanovovat pouze obecné cíle, napomáhá tripartita k budování neformálních kanálů, které pak mohou být případně využity i pro nátlak na ty členské státy, které se staví vůči evropské sociální politice kriticky. Přesto je stále patrné, že oficiálně se může Evropská komise vyjadřovat pouze ve velmi obecných heslech a frázích a nemá aktuálně téměř žádné možnosti, jak tato obecná tvrzení naplnit v jednotlivých členských státech.

Tato určitá bezmocnost Evropské komise je v současné době patrná i na tzv. Sociální agendě 2005–2010, která byla Evropskou komisí přijata v únoru roku 2005. Nosným mottem agendy je: „Sociální Evropa ve světovém hospodářství: pracovní místa a příležitosti pro všechny.“ Agenda se snaží rozvíjet principy, které byly již stanoveny tzv. Lisabonskou strategií.

Na jaře 2000 přijalo patnáct členských zemí Evropské unie nový strategický cíl Lisabonská strategie – nazvaný podle místa zasedání Evropské rady, kde byl schválen. Desetiletá komplexní strategie má zajistit, aby se Evropská unie do roku 2010 stala nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější znalostní ekonomikou, schopnou udržitelného hospodářského růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností.

Aby bylo možné tohoto cíle dosáhnout, bylo nutné zaměřit se na následující úkoly:

- připravit přechod k ekonomice a společnosti založené na znalostech, a to zejména pomocí lepších politik výzkumu, vývoje a technologického rozvoje, a zároveň urychlit proces strukturálních reforem, posílit konkurenceschopnost a dokončit vnitřní trh;
- modernizovat evropský sociální model a bojovat proti sociální exkluzi;
- udržet zdravou ekonomickou perspektivu a růst kombinací vhodnějších makroekonomických politik.

Evropská unie by měla být dle Sociální agendy založena na „vyváženém hospodářském růstu, cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku, vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí“. Tyto cíle jsou však již na první pohled značně ambiciózní a stejně tak jako se ne zcela realistickou ukázala Lisabonská strategie, ani Sociální agenda evidentně nepatří k návrhům snadno uskutečnitelným.

Přes veškerá úskalí evropské sociální politiky je možno konstatovat, že jejím efektivním nástrojem je financování rozvoje lidských zdrojů prostřednictvím již zmíněného ESF.

Podpora z ESF je však, paradoxně, připočítávána k politice hospodářské a sociální soudržnosti, v rámci které jsou z ESF podporovány projekty od rekvalifikace nezaměstnaných přes stimulační projekty zaměstnanosti absolventů škol po projekty zaměřené na začleňování znevýhodněných skupin do společnosti. Účinná složka sociální politiky EU je tak spojena s politikou hospodářské a sociální soudržnosti jako i se systémem strukturálních fondů. Tento trend se však projevuje i u jiných politik, kdy možnosti strukturální pomoci a strukturálních fondů se ukazují jako řešení jiných problémů, např. se společnou zemědělskou politikou či politikou životního prostředí. Výhodou této cesty je zřejmě to, že řešení politik přes strukturální fondy napomáhá alespoň částečně odpolitizovat agendu jednotlivých politik. Z roviny často kontroverzních politických koncepcí se tak může sestoupit na úroveň „technokratického“ a hodnotově neutrálního rozhodování.

 Pro ČR je jednou z nejožehavějších otázek spjatých s evropskou sociální politikou volný pohyb pracovníků. Z obavy před levnou pracovní silou nových členských států (tedy včetně ČR) byla zavedena přechodná období, v rámci kterých mohou původní členové pohyb pracovníků omezit, a to maximálně na sedm let. Tuto možnost již od počátku odmítlo využít několik států (např. Velká Británie, Irsko či Švédsko) a svůj pracovní trh plně novým členským státům otevřely. Záhy se přidaly i ostatní státy (jedná se o Španělsko, Portugalsko, Finsko, Řecko a Itálii).

Zrušení omezení volného pohybu pracovníků má pro ČR významný dopad. Pokud dojde k plnému otevření pracovního trhu, může jakýkoliv občan volně a legálně pracovat v libovolném členském státě. Pro prázdninové brigády v zahraničí je však zatím lepší zvolit zemi, která omezení pro české pracovníky nemá.

Další zajímavou záležitostí z oblasti sociální politiky je způsob plateb a vyplácení sociálního zabezpečení. Pokud se český občan rozhodne pracovat v některém členském státě, začne tam i odvádět sociální pojištění. Způsob odvodů podléhá výhradně právním předpisům tohoto členského státu. Obdobně od státu, ve kterém bude pojištěn, bude také pobírat i sociální dávky.

V neposlední řadě je dobré i zmínit nastavení zdravotního pojištění. Pokud se český občan nachází v jiném členském státě, má nárok na minimální zdravotní péči. Její úroveň se však v členských státech liší a s českým občanem se bude nakládat jako s občanem dotčeného státu. V mnoha zemích EU je obvyklé spolufinancování lékařských zákroků, a tak za zákrok např. v ČR bezplatný by musel český občan jinde zaplatit třeba i nemalou částku. Pro účely zahraniční cesty, obzvláště do těch členských států, kde je lékařská péče obvykle spoluhrazena pacientem, je tak dobré se připojistit.

Sumář a souvislosti

- Sociální politika EU naráží na různorodost sociálních systémů členských zemí.
- Nástrojem sociální politiky je Evropský sociální fond.
- Pracovním a konzultativním tělesem je Hospodářský a sociální výbor.
- Aktuální politickou prioritou je pro ČR úplné otevření trhu s pracovními silami.

Zamyšlení

- Plánujete pracovat v jiném členském státě EU (například přes prázdniny)? Víte, jaké máte jako zaměstnanec práva a povinnosti?

3.7 Justice a vnitro

Spolupráce v oblastech justice a vnitřních věcí je poměrně novou politikou EU. Její „vlastovkou“ byla **skupina TREVI** v 70. letech minulého století, která utvořila první předpoklady pro spolupráci policejních sil. V 70. a 80. letech minulého století však ve Společenství valná chuť budovat společnou policejní či justiční politiku nebyla. O spolupráci policíí a soudů se poprvé významně zmiňuje až Smlouva o EU, která ji řadí mezi klíčové oblasti evropské spolupráce. Pozdější amsterodamská revize Smlouvy o EU pak definuje EU jako prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, což je důležitý předpoklad pro další integraci této politiky.

Základním cílem vnitřní politiky justice a spravedlnosti je naplnit a uskutečnit tuto představu. Občané EU by měli mít ve všech zemích Unie zajištěna stejná základní práva a svobody, například v přístupu k právním službám. Nedílnou součástí této politiky je také ochrana EU před terorismem, která získala na důležitosti po útocích na Světové obchodní centrum v září 2001. „Nový impuls“ pak protiteroristické politice poskytly také útoky na evropském území, například odpálení sebevražedných náloží v londýnském metru v létě 2005.

Politika justice a vnitra je součástí třetího pilíře tzv. Maastrichtského chrámu.

Co je obsahem jednotlivých pilířů Maastrichtského chrámu?

Stejně jako u SZBP se jedná o mezivládní spolupráci, takže z institucionálního hlediska hlavní břímě rozhodování leží na Radě EU, která hájí zájmy států. Důvod je prostý – policie a právní řád (systém soudů, právní systém) se v každé zemi nadále liší a je hodně odvislý od místních tradic. Ne všechny země jsou navíc zapojeny do tzv. schengenského systému.

Co je schengenský systém? Zjednodušeně řečeno, schengenský systém, tedy soubor dohod a nařízení umožňujících volný pohyb občanů zemí EU v rámci EU, byl vytvořen v letech 1986 a 1990. V praxi znamená hlavně odstranění hraničních kontrol mezi zeměmi EU a zvýšenou spoluprací mezi policejními sbory. Vznikl tak například schengenský informační systém, který policiím umožňuje sdílet třeba databázi odcizených objektů. Všechny státy EU se na něm ale dosud nepodílejí. Schengenská zóna zatím nezahrnuje nové členské státy a také ostrovní členy EU – Velkou Británii a Irsko. Tyto země tak nadále provádějí hraniční kontroly.

Pojetí politiky obsahuje a pokrývá témata základních práv občanů, občanství EU, pohybu osob, azylových záležitostí, vízové problematiky, ochrany hranic EU a spolupráce policejních a soudních úřadů. Základní hodnotou, ze které politika justice a vnitra vychází, je respekt všech států EU k lidským právům, demokratickým institucím a právnímu státu. Dokumentem, jenž politiku upravuje v aktuálním znění, je tzv. Haagský program přijatý na zasedání Evropské rady v listopadu 2004. Vymezuje okruhy politiky na příštích pět let.

Doplňkem Haagského programu je jeho **Akční plán**, který rozvíjí hlavní priority politiky vnitřní bezpečnosti na:

- základní práva, svobody a problematiku občanství
- boj proti terorismu
- zvládání migračních toků
- vnitřní a vnější hranice, problematiku vízové politiky
- společnou azylovou politiku

- integraci imigrantů do zemí EU
- soukromí a bezpečí při sdílení informací
- boj proti organizovanému zločinu
- občanské a trestní právo
- financování programu na základě sdílené solidarity

Úspěšnost programu bude vyhodnocena v roce 2010. Nástroji, jimiž je politika v oblasti justice a vnitra uplatňována, jsou především spolupráce policejních, justičních a celních orgánů členských zemí. Důsledkem snahy o větší vzájemné přiblížení a koordinaci této politiky je vznik agentur Europol a Eurojust.

Co je to Europol a Eurojust?

Europol, jehož vznik ošetřuje Smlouva o EU, zatím spíše bojuje o své „místo na slunci“. Zjednodušeně řečeno se jedná o organizaci, která má napomáhat rozvíjení policejní spolupráce v EU zejména v oblastech boje proti vážným formám mezinárodního zločinu. Europol začal fungovat s omezenými pravomocemi až v roce 1994, kdy vznikla jeho protidrogová jednotka. Plné kompetence začal Europol vykonávat v roce 1999. K dalšímu rozšíření jeho sfér působnosti pak došlo od roku 2002, a to jako reakce na vzrůstající hrozbu terorismu. Europol by ale v žádném případě neměl fungovat jako evropská FBI, takže by se v dohledné době neměl stát výkonnou operativní složkou.

Reakcí na skutečnost, že volného pohybu osob mohou zneužívat také zločinci, bylo založení Eurojustu. Eurojust, který svou práci zahájil v dubnu 2003, lze ve stručnosti popsat jako soubor žalobců a právníků ze všech zemí EU. Jeho úkolem je usnadnit práci vyšetřovatelům a žalobcům a napomáhat práci Europolu.

Poměrně aktuální novinkou politiky justice a vnitra je vznik evropského zatykače. EU jej zavedla jako nástroj pro boj s terorismem. Na jeho základě může být pachatel zatčen a okamžitě vydán zemi, v níž spáchal trestný čin. Vztahuje se na výslovně stanovené trestné činy a má především urychlit předávání osob mezi orgány členských zemí EU. Rada EU jeho vznik přijala již v roce 2002, do konce roku 2003, kdy měl platit ve všech zemích EU, jej přijalo za svůj jen osm členských zemí.

Problémy s eurozatykačem

Ne všechny země se vznikem eurozatykače souhlasí, což jen dokládá, že spolupráce v policejních a justičních věcech je obtížná. Například Německo, jeden z tradičních pilířů integračního procesu, jeho zavedení do svého právního řádu odmítlo na základě nálezů Ústavního soudu. Kontroverze vzbuzoval eurozatykač také v ČR, kde s jeho schválením nesouhlasil například prezident Václav Klaus.

 Z českého hlediska nepředstavuje politika spolupráce ve sférách justice a vnitra zásadní problém. Na druhou stranu před ČR, která dosud není součástí schengenského systému, leží řada výzev. Jedná se třeba o ochranu vnější hranice. Pokud by totiž do schengenského systému současně nepřistoupilo Polsko či Slovensko, stane se daná státní hranice zároveň hranicí schengenského prostoru. ČR ji musí být schopna ochránit a zajistit. Schopnost této ochrany se prokazuje po dobu 2 let.

První „vlaštovka“ zapojení ČR do schengenského systému

ČR se po svém přistoupení do EU zapojila do tzv. schengenského informačního systému. V únoru 2005 tak mohla být poprvé do jiné země EU předána stíhaná osoba. Stalo se tak 4. února 2005, kdy česká policie předala do Německa Ukrajince, který v lednu 2005 zabil v německém Straubingu svou ženu. Vrah byl zatčen den po činu na Znojemsku, od zadržení do vydání tedy neuplynul ani měsíc.

Některé součásti schengenského systému již v ČR fungují. Hlavním je Národní centrála SIRENE (název je akronym anglického spojení „žádost o doplňující informace k národnímu záznamu“), jejímž úkolem je zprostředkovávat doplňující informace k velmi stručným záznamům schengenského informačního systému.

Sumář a souvislosti

- Cítilivý obsah mezivládní politiky podmiňuje tempo její integrace. Problematika trestního stíhání je totiž v řadě zemí kulturně a historicky podmíněná.
- K nárůstu významu spolupráce na poli justice a vnitra dochází zejména po vlně teroristických útoků na počátku 21. století.

Zamyšlení

- Souhlasíte se zavedením evropského zatykače? Přáli byste si být souzeni v jiné zemi než v ČR?
- Pokuste se zamyslet nad argumentací odpůrců schválení evropského zatykačích rozkazů. Co jim mohlo nejvíce vadit?
- Pokuste se zdůvodnit příčiny obtížnosti, s níž je vykonávána spolupráce v oblastech justice a vnitra.
- Přáli byste si vznik jednotných evropských trestních zákonů, jednotné evropské policie či jednotných evropských soudů?
- Jak se liší agentury Europol a Interpol?

3.8 Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP)

Evropská integrace se ve svých počátcích zaměřovala především na ekonomiku. Prvních čtyřicet let integračního procesu tak myšlenka o společné zahraniční a bezpečnostní politice neměla místo v právu ES. Spolupráce na poli zahraničních vztahů se řešila výhradně mezivládně, a to v rámci Evropské politické spolupráce (EPS). Její mezivládní charakter přetrval od založení v říjnu 1970 až do 90. let minulého století, do evropského práva byla začleněna Jednotným evropským aktem v roce 1986.

Co to byla Evropská politická spolupráce?

Její obsahem byly konzultace mezi členskými státy v oblasti zahraniční politiky. Členské státy braly v potaz názory Evropského parlamentu a kdykoliv to bylo možné, přijímaly v mezinárodních organizacích společná stanoviska. EPS byla nahrazena SZBP.

Po přijetí Smlouvy o EU, která formalizovala postavení SZBP, se charakter „vnějšího hlasu“, v němž měla dřívější spolupráce ve sféře zahraniční politiky ústít, začíná pozvolna měnit. Odpověď na otázku „proč“ je jednoduchá – EU se stala po postupném přijetí dalších států globálním aktérem, od něhož se očekávala pomoc či řešení mezinárodněpolitických problémů. Přesto je formálně SZBP nadále považována za mezivládní politiku, v tzv. Maastrichtském chrámu je obsahem II. pilíře.

Citelným zklamáním a velkou lekcí pro EU byla občanská válka v bývalé Jugoslávii. EU se pokoušela zastavit konflikt mírovou cestou, diplomatické pokusy se ale ukázaly jako neúspěšné. Bez vlastních vojenských kapacit totiž EU krizi řešit nemohla.

Současná podoba SZBP je upravena Smlouvou z Nice. V praxi se „nadanárodnost“ SZBP projevuje výrazným množstvím oblastí SZBP, o kterých Rada EU hlasuje nikoliv jednomyslně, ale pomocí kvalifikované většiny. Jednomyslné hlasování stále sehrává důležitou roli, a to zvláště u vojenských akcí EU; SZBP je ale nyní efektivnější a účinnější.

Hlavní cíle SZBP nejsou nijak objevené a původní. Politika má dvojitý rozměr – vnitřní (směrem do EU) a vnější (vně EU). V rámci EU je cílem SZBP posílení bezpečnosti EU a prosazování hodnot, na nichž je EU založena. Směrem „ven“ je politika zacílena na prosazování mezinárodní bezpečnosti a míru, podporu mezinárodní spolupráce a podporu demokracie a lidských práv. Hlavním dokumentem, z něhož tyto hodnoty vycházejí, je Charta OSN.

Jak již název napovídá, SZBP je politikou, která se skládá ze zahraniční a z bezpečnostní politiky, součástí je také humanitární pomoc a pomoc rozvojevému světu. Charakter klíčové bezpečnostní politiky je definován Evropskou

bezpečnostní strategií, která byla přijata v roce 2003. Obsahem strategie jsou tři základní body:

- boj proti terorismu
- strategie pro Blízký východ
- politika pro Bosnu a Hercegovinu

Strategie zároveň definuje možnosti, kdy mohou být použity vojenské síly EU. Většina z nich je zaměřena na řešení konfliktů či jejich předcházení. Patří k nim například krizový management, humanitární a záchranné mise, udržování míru či prosazování míru. K naplnění těchto misí slouží síly rychlé reakce, jejichž kapacita bude dokončena v roce 2012. Druhým rozměrem bezpečnostní strategie je vznik policejních sil EU, které mají být používány na civilní řešení krizových situací.

Další rozměry SZBP

Zahraniční politika EU se neodehrává jen v podobě tradiční diplomacie. Důležitou součástí je pomoc prostřednictvím asistenčních projektů, jež jsou určeny především rozvojovým zemím. Tyto projekty nejsou zaměřeny jen na ekonomickou pomoc, ale také na podporu budování demokracie či ochranu lidských práv. Každý rok vydá EU na tyto projekty 6 miliard €.

Hlavními diplomatickými partnery EU jsou pochopitelně klíčoví hráči světové politiky – USA, Japonsko, Čína a Rusko. Tradiční vztahy ale udržuje EU také například se zeměmi Středozevní Afriky či rozvojovými zeměmi v Africe. Speciální a důležitou pozici pak mají vztahy se zeměmi, které pomýšlejí na vstup do EU.

Nástroje, pomocí nichž je SZBP uskutečňována, lze rozdělit do čtyř skupin:

- společná strategie (schvaluje ji Evropská rada, formuluje základní rámec pro Radu EU v důležitých zahraničněpolitických otázkách; je tedy dlouhodobá)
- společný postoj (obsahuje stanovisko EU ke konkrétním a aktuálním tématům)
- společná akce (konkrétní způsob řešení problému)
- mezinárodní dohoda

Zosobněním SZBP je Vysoký představitel pro SZBP, kterým je Javier Solana, bývalý generální tajemník NATO.

Trojediná společná zahraniční a bezpečnostní politika

Vysoký zmocněnec není jediným zahraničněpolitickým představitelem EU. Ne nevýznamnou roli sehrává komisař EU pro vnější vztahy a stát, který předsedá Radě EU. Sdílení kompetencí a určitá nečitelnost je prvním vážným problémem SZBP. EU, přestože má velké mezinárodně politické ambice, nemá jednu „tvář“ a jeden „hlas“. Kromě důležitého symbolického rozměru je na místě také problém obsahový či komunikační.

SZBP je pro svou citlivost pro členské státy poměrně problematickou politikou. Řada národních vlád má totiž mocenské ambice, členské státy také mají odlišnou tradici. Problémem tak je již zmíněné používání jednomyslného hlasování u některých zvláště citlivých záležitostech. Stávající úprava SZBP umožňuje státu nehlasovat a nenarušit tak vůli ostatních k akci. Jednomyslnost je ale stále vyžadována u všech aktivit SZBP, které mají vojenský či obranný rozměr. Při dnešním počtu států tak EU nebyla například schopna zaujmout jednotný názor na válku v Iráku atd.

SZBP a NATO

Potenciálním problémem SZBP je skutečnost, že v budování zvláštních ozbrojených sil EU vidí řada politiků konkurenci NATO. Vliv NATO na SZBP spočívá také ve faktu, že řada zemí je členem obou organizací. Jsou-li zájmy či postoje obou těles odlišné, ovlivňuje to chování zemí, které působí v obou strukturách. Zájmy NATO a EU mohou být odlišné. Členem NATO jsou totiž USA či Kanada, jejichž zájmy se mohou od evropských zájmů lišit.

 Z pohledu České republiky není SZBP politikou problémovou. Tento fakt je dán tím, že ČR většinou sdílí většinu cílů SZBP. Při jejich uplatňování si navíc ČR získala dobré jméno, a to především zapojením do humanitárních a mírových operací. ČR se tak připojila ke skupině zemí malého a středního významu, které spíše než aktivní formulací SZBP přispívají k jejímu naplňování. Inicicé a aktivita se od ČR na poli SZBP ani nečeká.

V některých oblastech má ale ČR poněkud odlišný názor než zbytek EU. Jedná se hlavně o problematiku porušování lidských práv. Konflikt mezi ČR a EU nastal v roce 2005, kdy EU neprodoužila sankce proti Kubě a spokojila se jen s komuniké, v němž vyzvala Kubu k dodržování lidských práv. ČR se změkčením politiky EU vůči Kubě nesouhlasila, pro odpor Španělska ale svůj postoj neprosadila.

Češi a ozbrojené síly EU

V listopadu 2005 se český a slovenský ministr obrany dohodli na vzniku společné česko-slovenské jednotky, která se stane součástí sil rychlé reakce EU. Jednotku bude tvořit přibližně 1500 vojáků, z nichž asi pětinu, tedy jednu rotu praporu, by měli tvořit Slováci. Tato bojová jednotka by měla být k dispozici nejpozději ve druhé polovině roku 2009. Jednotka se bude skládat především z chemiků a ženistů.

Sumář a souvislosti

- U mezivládní politiky dochází k pozvolné supranacionalizaci (jen stěžejí se ale SZBP změnit úplně).
- Tematicky mnohovrstevná politika (vnější vztahy, bezpečnost, humanitární pomoc).

? Zamyšlení

- Potřebuje EU společnou zahraniční politiku? Pokud ano, jaké by měly být její základní cíle?
- Měla by být SZBP přesunuta z jednomyslného hlasování do hlasování kvalifikovanou většinou?

3.9 Financování politik a rozpočet

S jistou nadsázkou platí, že podoba evropského rozpočtu odráží charakter celé Evropské unie. Těžko lze rozpočet Unie přirovnat k státním rozpočtům, nicméně nelze jej ani připodobnit k rozpočtům klasických mezinárodních organizací. Evropský rozpočet se od státních liší tím, že zdaleka nepočítá s tak pestrou paletou oblastí. Např. agendy zdravotnictví či obrany, bez kterých si lze těžko státní rozpočet představit, nehrají u rozpočtu EU žádnou roli. Naopak, od mezivládních organizací se evropský rozpočet odlišuje tím, že je jeho konstrukce založena i na vlastních příjmech, které tvoří pouze členské příspěvky, ale i příjmy ze společného trhu.

Rozpočet EU je konstruován vždy na **jeden kalendářní rok**, a to pro rozpočtové období od 1. 1. do 31. 12. Existují ale i střednědobé finanční výhledy, které rámcově nastiňují rozpočtový vývoj vždy pro 5–7 let. Finanční perspektivy usnadňují finanční plánování a udržitelnost rozpočtů.

Finanční perspektivy (někdy též finanční výhled či programovací období) se stanovují ve víceletých intervalech. Je to proto, aby se otázka rozložení financí (hlavně výdajů) řešila v déleodobějším horizontu. Schválení finanční perspektivy pak usnadňuje i přijímání každoročních evropských rozpočtů a zlepšuje dosahování dlouhodobějších cílů. Lze uvést finanční perspektivy 1993–1999, 2000–2006 či 2007–2013.

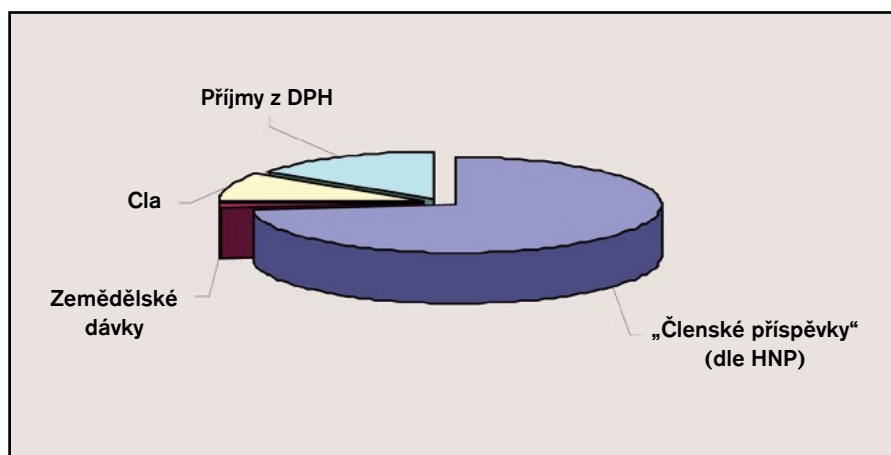
Důležitou podmínkou pro evropský rozpočet je **vyrovnanost** příjmů a výdajů. V žádném případě nemůže být rozpočet deficitní (ve ztrátě), případný přebytek se převádí do následujícího rozpočtu. Stejně tak musí rozpočet zahrnovat veškeré příjmy a výdaje (nesmí existovat žádné skryté fondy).

Struktura rozpočtu je tvořena, obdobně jak u státních rozpočtů, příjmy a výdaji. Příjmovou stránku rozpočtu tvoří jednak daňové výnosy, dále se jedná o dávky uvalené na zemědělské produkty dovážené do EU. Třetím příjmovým zdrojem je příspěvek založený na příjmech z DPH ve všech členských státech (jedná se o výnosy na DPH z prodeje zboží v rámci společného trhu) a čtvrtý

zdroj odpovídá proměnlivým „členskými příspěvkům, které se vypočítávají dle hrubého národního produktu (HNP) členských států“.

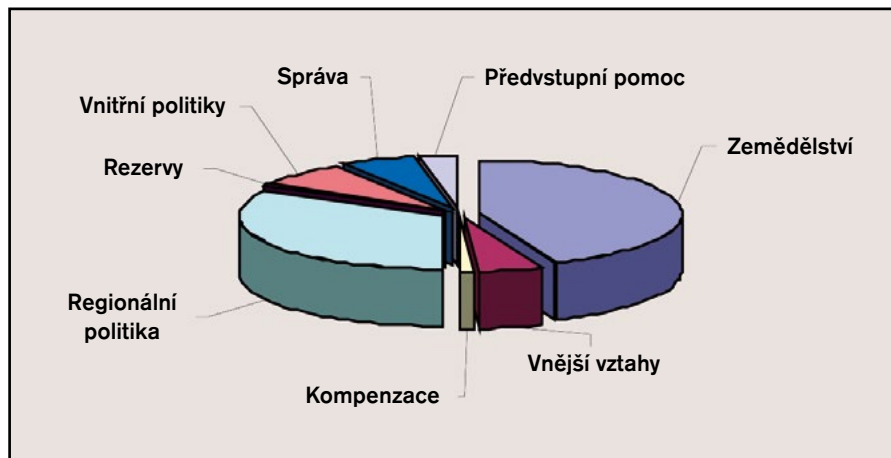
V souvislosti se stále vzrůstajícími výdaji EU uvažovala Evropská komise zavést nové příjmové kapitoly, jako např. nějakou „evropskou daň“.

Graf 10: Příjmy evropského rozpočtu

Výdaje jsou též obdobně členěny, a to dle jednotlivých evropských politik. Nejvýznamnější položkou jsou již tradičně výdaje na Společnou zemědělskou politiku. Ta v současnosti dosahuje přes 40% výdajů rozpočtu. Druhou nejobjemnější politikou je politika hospodářské a sociální soudržnosti (někdy jednoduše označována jako regionální politika). Její podíl na rozpočtu neustále vzrůstá a do budoucna je pravděpodobné, že co do výdajů předčí i zatím dominantní SZP. Zbývající položky jsou ve srovnání se SZP či regionální politikou již spíše komplementární. Zajímavý je nicméně podíl výdajů na vnější vztahy (určeno hlavně na rozvojovou pomoc), který činí přes 5% všech výdajů. V absolutních částkách je i 5% značná suma, čímž se EU zařazuje mezi pětici nejvýznamnějších donátorských zemí.

Celkový obnos příjmů, resp. výdajů se nazývá finanční strop. Výše rozpočtového stropu je vždy ožehavou politickou otázkou. Čím vyšší bude finanční strop, tím více musí členové EU do evropského rozpočtu přispívat.

Graf 11: Výdaje evropského rozpočtu

Výdaje se dále dělí na tzv. **povinné** a **nepovinné**. Povinné vyplývají přímo ze smluv a jedná se především o zemědělskou politiku. Všechny ostatní výdaje, které dohromady tvoří asi polovinu rozpočtu, jsou tzv. nepovinnými výdaji. Patří sem hlavně regionální politika, vnější vztahy apod. Dělení rozpočtu na nepovinné a povinné výdaje je důležité z toho důvodu, že se při stanovování jejich výše uplatňují odlišné rozpočtové procedury.

Rozpočtová procedura je poměrně komplikovaná. Návrh rozpočtu vždy předkládá Evropská komise a je většinou schvalován ve dvou čteních v Radě EU a v Evropském parlamentu. Evropský parlament má však ve vztahu k povinným výdajům pouze omezené rozhodovací pravomoci. V případě, že návrh není ani v jednom ze čtení schválen, nastává rozpočtové provizorium a Komise musí zpracovat nový návrh.

Kontrola rozpočtu je zajištěna hned několika institucemi. Primárně se samozřejmě jedná o Účetní dvůr, dále však i Parlament a jako správce rozpočtu může vykonávat kontrolní činnost i Evropská komise, a to prostřednictvím svých orgánů UCLAF – Koordinační jednotka pro boj proti podvodům a OLAF – Evropský úřad pro boj proti podvodům. Úkolem kontroly je efektivita a správné zacílení prostředků. Zdali se tak děje, vydává Účetní dvůr každoroční zprávu o finanční situaci a analyzuje předchozí rozpočet.

Co to je Účetní dvůr?

Antikorupční agentura OLAF, zdroj: www.europa.eu

Sumář a souvislosti

- Rozpočet EU je něco mezi státními rozpočty a rozpočty mezinárodních organizací.
- Musí být vždy vyrovnaný a přijímá se na každý rok.
- Součástí finančního plánování jsou i tzv. finanční perspektivy, resp. finanční výhledy. Ty se stanovují pro období 5–7 let a vymezují rámec budoucích rozpočtů.
- Největší výdaje jsou vynakládány na Společnou zemědělskou politiku a na politiku hospodářské a sociální soudržnosti (regionální politiku).

Zamyšlení

- Jaké jiné výdaje by měly být dle vás v evropském rozpočtu zahrnuty?

3.10 Doplnující a rozšiřující zdroje ke studiu

- Čejka, M. – Mořkovská, L. (usp.) *Česká republika a Evropská unie*. Studijní materiály. MPÚ, Brno 2003.
- Fiala, P. – Pitrová, M. *Evropská unie*. CDK, Brno 2003.
- Oficiální portál Europe Direct: www.europedirect.cz
- Oficiální portál Euroskop: www.euroskop.cz
- Oficiální portál Evropské unie: www.europa.eu
- Oficiální portál Zastoupení Evropské unie v ČR: www.evropska-unie.cz
- Bezplatná informační linka: 800 200 200

4. MULTIKULTURNÍ EVROPA: PŘÍLEŽITOSTI, ŠANCE A MOŽNOSTI PRO STUDENTY A PEDAGOGY

Pojem „multikulturní Evropa“ zahrnuje nejen současných 27 členských států a tím pádem řadu rozdílných národností, ale je třeba mít na paměti, že integrující se Evropa zahrnuje také občany dalších evropských zemí a potažmo lidi všech národností z celého světa. Pomineme-li přistěhovalce, imigranty či dokonce uprchlíky, tak výše uvedené platí o studentech a jejich pedagogích dvojnásob.

Vždyť alespoň část studia v zahraničí je již dnes nevyřčenou podmínkou dalšího studijního a pracovního růstu. Nelze se tedy divit nad faktem, že počet studentů středních a vysokých škol, kteří absolvují stáž na zahraniční škole, stále roste. Situaci v ČR dokládá tabulka 11. EU tuto mobilitu řadou nástrojů podporuje.

Tabulka 11: Počty absolventů zahraničního studia v rámci programů EU

	2001/2002	2002/2003	2003/2004
Studenti z ČR v EU	2 533	3 002	3 589
Studenti z EU v ČR	800	1 015	1 389
Učitelé z ČR v EU	782	973	987

4.1 Vzdělávací politika EU: programy

Neexistuje žádná společná vzdělávací nebo školská politika EU. Ovšem potřeba a poznání, že výměna zkušeností a růst informovanosti vede ke zlepšení znalostí, se staly záhy po zahájení evropské integrace nutností. Vzájemné poznávání také snižuje rasismus a xenofobii a přispívá k toleranci mezi národy.

V oficiální rovině se o společných akcích v oblasti vzdělávání zmiňuje až Jednotný evropský akt z roku 1986. Tehdy se členské státy, při zachování respektu k rozličným národním a kulturním odlišnostem a specifikům, dohodly na vzájemné spolupráci, jež umožní vzájemnou srovnatelnost vzdělávacích systémů. V reálné rovině se této snaze dostalo podoby v programech zřízovaných Evropskou komisí – generálním ředitelstvím pro vzdělávání a kulturu.

Až s uvolněním pohybu pracovních sil se na trhu práce ES ukázalo, že je nutné spolupracovat i v oblasti vzdělávání, neboť vznikaly problémy s kvalifikací

pracovníků přicházejících z jiných zemí ES, respektive s uznáním kvalifikace pro výkon určitých povolání. Vedle tohoto zcela praktického problému ekonomického rázu docházelo k dalšímu rozvoji vztahů zejména mezi (nejen) vysokými školami zemí ES a k prohlubování spolupráce včetně výměn studentů. Tyto výměny studentů začaly být podporovány ES a **na podporu studijních pobytů univerzitních studentů v zahraničí vznikl program ERASMUS**. Vedle tohoto programu v té době vznikly i některé další programy (ARION, LINGUA, PETRA aj.).

Současné vzdělávací programy Evropské unie začaly vznikat počátkem 90. let a dnes pokrývají širokou škálu zájmů studentů. Nabízeny jsou nejen členským zemím EU, ale také kandidátským státům či zemím, které jsou členy EFTA. Souhrnem všech dílčích programů EU je program Socrates, který se skládá ze tří základních složek.

Struktura programu Socrates

Socrates je složen z programů:

- a) Comenius, který pokrývá aktivity všeobecného vzdělávání
- b) Erasmus, který je zaměřen na univerzitní vzdělávání
- c) Grundtvig, který je zaměřen na celoživotní vzdělávání či na tzv. další vzdělávání; z pohledu středoškolského studenta tak není příliš zajímavý

Tyto tři programy tvoří základ programu Socrates. Navazují na ně další programy, jež jsou zaměřeny na dílčí vzdělávací problémy.

Všechny vzdělávací programy mají stejný cíl: zajistit, aby co nejvíce mladých Evropanů mělo možnost dokončit část vzdělávání v jiné zemi a lépe tak poznat jiné kultury a procvičit se v jiných jazycích.

V poslední době je velkou motivací, která žene EU k podpoře vzdělávání, Lisabonská strategie a její nároky. EU totiž jen stěží splní její závěry, nebude-li společností vzdělanou a mající chuť učit se nové věci.

Co to je Lisabonská strategie?

4.1.1 Socrates

Okamžikem přistoupení České republiky k programu Socrates v roce 1997 došlo k zásadní změně formy spolupráce s univerzitami ze zemí EU (dříve fungoval tzv. program Tempus).

Program Socrates znamenal zásadní kvalitativní změnu ve spolupráci pro vysoké školy v ČR. Spolupráce se výrazně zlepšila a zkvalitnila. Pro zbývající

vzdělávací instituce v ČR (základní školy, střední školy, odborná učiliště, vyšší odborné školy a další typy vzdělávacích institucí v rámci neziskového sektoru) se otevřely zcela nové možnosti, které do této doby neměly možnost poznat. Z programu PHARE byly sice financovány dva projekty na podporu rozvoje základního a středního školství, tyto však nemohly zásadně ovlivnit naše školství.

Co znamenal program PHARE?

Vstupem do vzdělávacího programu **Socrates** se našim školám a dalším vzdělávacím institucím otevřela cesta k plné spolupráci s partnery ze zemí EU.

V programu Socrates již nejde o pomoc, ale o **spolupráci. Každá zúčastněná škola či jiná instituce vystupuje v projektu jako rovnoprávný partner** a záleží zcela na každém, jak se při realizaci projektu prosadí. Pro vysoké školy byl tento přechod na partnerství v projektech snazší, neboť byl podložen předchozí spoluprací ve zmíněném programu Tempus. Pro zbývající vzdělávací instituce existovala celá řada překážek, a to od jazykové bariéry přes nedůvěru ve vlastní schopnosti a neznalost školského prostředí v zemích EU. Pro každý typ škol byly ale vytvořeny speciální programy, což se ukázalo jako ideální řešení. Většina škol, které se rozhodly do evropské spolupráce zapojit, svého rozhodnutí nelitovala a dokázala si najít ideální formu spolupráce.

Comenius

Vstup ČR do programu **Socrates** znamenal pro naše školy velkou výzvu zejména pro účast v projektech **Comenius**. Střední školy totiž neměly velké zkušenosti ve spolupráci se zahraničím. Vrcholem minulé éry bylo snad „organizované dopisování“ či krátké návštěvy. Požadavky programu ale žádaly mnohem větší aktivitu a chuť. Zároveň nabízely a nabízejí aktivním účastníkům pestřejší možnosti.

Program Comenius

Už to, že Evropská unie použila pro program zaměřený na všeobecné vzdělávání označení „Comenius“, bylo pro naše školy velkým impulsem dokázat, že naše školství je srovnatelné se školstvím v EU. Již samotný rok 1997 byl pro naše základní školy, střední školy, ale i pro všechny typy učilišť obdobím jazykových kurzů pro učitele jazyků zejména ve Velké Británii, Irsku, Německu, Rakousku, ale i ve Francii, Španělsku a Itálii. Naši učitelé se účastnili různých seminářů konaných doma i v zahraničí za účelem vytvoření partnerství pro budoucí projekty a již v září roku 1997 bylo v EU přijato několik desítek projektů s účastí českých základních a středních škol a učilišť.

Úspěšný projekt?

Například v rámci projektu Comenius (C1 – projekty spolupráce škol):

NÁZEV PROJEKTU	ŠKOLA	MĚSTO	VÝŠE DOTACE
Trees and plants in Europe	Gymnázium a Střední pedagogická škola	Znojmo	6 440 €
Water, a source of life	Základní umělecká škola	Nejdek	6 200 €
Cooperation with Foreign Practice Firms	Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola	Šumperk	3 000 €

Více na <http://web.socrates.cz/>

Program Comenius se soustřeďuje na základní a střední školy. Nabízí však také možnosti pro vysoké školy a další instituce zaměřené hlavně na další vzdělávání učitelů. Pro všechny zájemce nabízí velkou volnost a možnost zapojit fantazii. Při podávání projektu, který má být v rámci Comenia podpořen, je samozřejmě důležitý nápad a představa jeho uskutečnění.

Erasmus

Program Erasmus je zaměřen na spolupráci ve vysokém školství. Jeho počátky sahají do roku 1987, kdy Komise poprvé podpořila 3000 univerzitních studentů v jejich studiu na jiné než mateřské evropské univerzitě.

**Proč nebyla studentská mobilita atraktivní třeba v 60. letech?
Má studentská mobilita návaznost na některou ze svobod EU?**

Co je to Erasmus?

Program Erasmus je určen vysokoškolským studentům a učitelům. Například v roce 2004 se jej zúčastnilo 150 000 učitelů a studentů, náklady se přiblížily 200 milionům €. Zvláštní úrovní programu Erasmus je program Erasmus-Mundus, který je založen na studijních programech, jež vytvářejí společně alespoň tři univerzity ze zemí EU.

Erasmus je dnes největším evropským programem, který se zaměřuje na vzdělávání. Jeho cílem je, aby studenti VŠ strávili alespoň jeden semestr svého studia v zahraničí, což by mělo přispět ke zvýšení jejich schopnosti nalézt zaměstnání. Výhody jsou samozřejmě četné: student si prohloubí znalost cizí řeči, pozná jiný systém vzdělávání, najde přátele v cizí zemi, pozná a pochopí jinou kulturu. V praxi program funguje tak, že každá univerzita má několik partnerských škol, na které umísťuje v rámci Erasma své studenty.

Byli jsme na Erasmu

Dvacetiletá studentka Michaela K. z Frýdku-Místku strávila semestr svého studia ve slovinské Lublani. „Chtěla jsem získat nové zkušenosti a zjistit, jak se studuje na zahraniční univerzitě,“ řekla Michaela, která ve Slovinsku studovala svůj mateřský obor politologii. „Kurzů se účastnili hlavně zahraniční studenti, takže jsem mohla porovnávat jejich názory. Tohle mně v Česku trochu chybí.“ Michaela dále oceňuje, že se naučila základy slovinštiny, prohloubila si angličtinu, poznala místní kulturu a získala nové přátele. Do Slovinska se čas od času vrací. Během studia v Lublani totiž zjistila, že ji zajímá regionální politika EU. „Když jsem psala bakalářskou práci, rozhodla jsem se, že v ní budu porovnávat regionální politiku v ČR a právě ve Slovinsku. Řadu materiálů jsem získala jen díky tomu, že Slovinsko znám,“ dodává Michaela.

Nabídky studovat v cizině využil také třidvacetiletý student práv Vít D. z Českých Budějovic. „Do Německa jsem odjel hlavně proto, abych si zlepšil němčinu. Výrazný pokrok ve studiu jsem nečekal, cestu jsem bral tak trochu jako příjemný odpočinek. Po této stránce jsem nebyl zklamán. Úroveň školy se mně ale zdá vyšší u nás,“ říká Vít.

Do Slovinska na Erasma zaměřila i Michaela W. Své zkušenosti shrmla následovně: „Chcete-li uniknout stereotypu všedních dní, ztratit se rodičům z očí, pověsit starosti se školou na hřebík a tváře stále stejných kamarádů na chvíli pohřbit v zapomnění, a pokud ještě navíc rádi cestujete, máte dvě možnosti: buď svůj život doma radikálně změňte, anebo odjedete do zahraničí jako student programu Socrates/Erasmus, a navíc za přispění Evropské komise. Když jsem odjížděla do Slovinska, uvažovala jsem, jaké to bude v zemi, která je nám svou kulturou blízká. A přestože principem programu Socrates je škola, díky neopakovatelné atmosféře erasmovského života ji zvládnete tak nějak jednodušeji. S novými přáteli ze všech koutů světa budete sdílet neuvěřitelnou legraci, zážitky z cest, své lásky i nelásky, starosti, radost i slzy. Nakonec si s sebou odvezete jedinečnou zkušenost života v cizí zemi a v cizím jazyce. A vůbec nezáleží na tom, zda ta země ležela za humny nebo za oceánem, ty vzpomínky budou mít vždy stejnou hodnotu až do konce vašeho života.“

4.1.2 Leonardo da Vinci

Co je Leonardo da Vinci?

Program Leonardo da Vinci je orientován na profesní vzdělávání, tedy spíše na odborné školství. Jeho roční rozpočet je zhruba 120 milionů €. V roce 2005 bylo v jeho rámci podpořeno 68 000 stáží.

Program, který není součástí Socrates, je určen především na stáže. Také v jeho rámci se mohou do jiných zemí podívat žáci středních škol. Dalšími skupinami, které Leonardo pokrývá, jsou studenti vysokých škol, mladí pracovníci, čerství absolventi škol a mladí nezaměstnaní lidé. Program se dále orientuje na výměny manažerů lidských zdrojů v podnicích, tvůrcům a manažerům programů odborného vzdělávání, učitelům a lektorům, kariérovým poradcům a také se věnuje výměnám instruktorů a mentorů v oblasti cizojazyčných dovedností.

Důležitým nástrojem programu jsou pilotní projekty. Jejich účelem je přispět ke zlepšování kvality a k podpoře zlepšování odborného vzdělávání. Jsou proto určené odborným středním a vyšším školám, vysokým školám, podnikům, úřadům, komorám, profesním asociacím, neziskovým organizacím a regionálním rozvojovým agenturám.

Úspěšný projekt?

Například mezi pilotními projekty a projekty jazykových dovedností Generace 2005:

NÁZEV PROJEKTU	ŠKOLA	MĚSTO	VÝŠE DOTACE
projekt jazykových dovedností CZ/05/B/F/LA-168003	Škola odívání – multimediální a internetová příručka pro mezinárodní obchod	Praha	216 384 EUR (75 % rozpočtu projektu)
pilotní projekt CZ/05/B/F/PP-168007 Systém osobního portfolia pro rozvoj podnikatelských a projektových dovedností	Česká zemědělská univerzita v Praze	Praha	258 960 EUR (75 % rozpočtu)
projekt jazykových dovedností CZ/05/B/F/LA-168009 Zdraví a jazyky pro Evropu	Vysoká škola báňská – Technická univerzita v Ostravě	Ostrava	184 129 EUR (75 % rozpočtu)

Zdroj: <http://www.nvf.cz/>

4.1.3 Youth

EU se nezaměřuje jen na vzdělávací programy, ale podporuje také neformální aktivity. V této souvislosti lze uvést např. program Mládež, jehož záměrem je přispět k dosažení „Evropy vědomostí“ a vytvořit evropský prostor pro spolupráci při rozvíjení politiky pro mládež založené na neformálním vzdělávání. Program podporuje myšlenku celoživotního vzdělávání a rozvoje schopností, které vedou k aktivnímu evropskému občanství.

Program se pokouší nalézt a udržet rovnováhu mezi osobním rozvojem jednotlivce a kolektivní činností napříč všemi oblastmi společnosti, přičemž sleduje velkou množinu cílů.

Cíle programu Mládež

Cíle programu by měly být dosahovány přirozenou a nenásilnou formou. Jedná se hlavně o umožnění integrace mladých lidí do společnosti obecně a podnícení jejich iniciativního ducha, pomoc mladým lidem při získávání vědomostí, dovedností a kvalifikace a při uvědomování si jejich hodnoty. Projekty by také měly dát mladým lidem možnost svobodně vyjádřit svůj pocit solidarity v rámci Evropy i v širším světovém měřítku a napomáhat boji proti rasismu a xenofobii atd.

Evropská komise vidí klíčovou prioritu ve zpřístupnění mobility a aktivit rozvíjených v rámci programu MLÁDEŽ mladým lidem s omezenými příležitostmi (se slabším kulturním, geografickým a socioekonomickým zázemím nebo s různými typy postižení).

Mladí lidé v EU, zdroj: www.europa.eu

Kromě těchto obecných cílů a priorit Evropská komise a národní agentury každý rok vytyčují další specifické priority.

Důležitým rozměrem všech programů EU, které se zaměřují buď na vzdělávání, či na mladé lidi, je výchova k toleranci, snášenlivosti a otevřenosti. Komisi jako hlavního iniciátora a architekta těchto aktivit by tedy nikdo neměl podezírat z toho, že jediným motivem, pro který podporuje studentské výměny, je podpora ekonomického růstu. Evropa se stává čím dál tím více kontinentem, na němž se protínají různé kultury a životní styly. Fakt, že EU podporuje mobilitu a vzájemné poznávání mladých lidí, dokládá, že Společenství si je nutnosti pochopení a klidného soužití různých národů vědomo. To, co neznáme, nemůžeme pochopit. A bez pochopení není tolerance a vstřícnost. I do těchto dvou vět by bylo možné shrnout základní myšlenku většiny těchto programů.

Úspěšný projekt?

Kategorie 1: **Projekty, které přinesly prospěch místní komunitě:**

Sdružení Slunečnice: „**Jsem jiný? To je dobře, že ty taky.**“ (skupinové iniciativy)

Projekt sdružení Slunečnice směřoval k zapojení mladých lidí a studentů děčínských škol do péče o lidi s postižením, především z ústavních zařízení. Ve spolupráci se školami byly realizovány přednášky zaměřené na problematiku mentálního postižení. Se zájemci z řad studentů byly vytvořeny týmy dobrovolníků, kteří se pravidelně účastnili Klubových odpolední s klienty ústavů. V Klubech probíhaly besedy o evropských zemích, pracovní dílny, divadelní představení atd.

Kategorie 2: **Nejoriginálnější projekty:**

Videoklub Praha: „**Imago Mundi – Svět v obrazech**“ (skupinové iniciativy)

Stručně shrnutí činnosti realizovaných v rámci projektu:

- kreativní práce s kamerou a konečná postprodukce krátkých filmů beze slov
- tvůrčí činnost mládeže a její prezentace na festivalech a společných setkáních doma i v zahraničí; zapojení mládeže s omezenými příležitostmi
- vytvoření tvůrčího prostoru ve volném čase mladých lidí, který je mnohdy pouze „pasivně konzumován“
- zorganizování vlastního festivalu VideoCulture Fest 2003

Kategorie 3: **Nejhezčí projekty, do kterých se zapojila znevýhodněná mládež:**

Dětský domov a speciální školy Boskovice, Institut de Reeducation Oustalet (Francie):

Mládež z Toulouse za hudbou v Boskovicích (výměnný pobyt mládeže)

Hlavní činnosti výměnného pobytu byly zaměřeny na:

- vznik nových přátelských vztahů na základě rozvíjení společného zájmu
- poznávání kultur a společenského politického uspořádání států Evropy
- získávání poznatků o způsobu života a problematice mládeže ČR a Francie
- rozvoj osobnosti a sociálních dovedností
- pochopení národní kultury – co je společné a co odlišné, rozvoj tolerance a porozumění
- prezentace ČR a místního regionu
- výměna zkušeností speciálních pedagogů v oblasti etopedie a psychopedie

Přestože si EU nepřeje zavádět uniformitu evropských vzdělávacích systémů, je rozumné koordinovat řešení společných problémů. Mezi ně patří nárůst vysokoškolského vzdělávání, uplatnění absolventů na pracovním trhu, nedostatek kvalifikovaných lidí v určitých klíčových oblastech a nárůst soukromého vzdělávání.

Stáže v EU

Mladí lidé mají řadu možností, jak poznat život v institucích EU. Nemusí jít jen o vzdělávací programy či studijní výlety. Stáže zajišťují občanské společnosti, obecně prospěšná sdružení a také samy instituce EU. Například EP v rámci podpory vzdělání a profesního tréninku nabízí možnosti několika druhů stáží, aby se mladí lidé mohli blíže seznámit s fungováním parlamentu. V roce 2006 se jednalo o:

- a) stipendium Roberta Schumana (obecné a žurnalistické)
- b) stáže v překladatelství
- c) stáže v tlumočnictví

Pro žádost o stáž je třeba splňovat několik podmínek přijetí:

Jedná se o občanství členské země EU nebo země kandidátské, věk mezi 18–45 lety, výborná znalost jednoho oficiálního jazyka EU a dobrá znalost jazyka druhého. Žadatel nesmí mít podobnou stáž v jiné instituci EU již za sebou. Pro získání placené stáže je třeba splnit další kritéria (např. ukončené vysokoškolské vzdělání).

Přijímací proces probíhá klasickým způsobem. Uchazeč vyplní a odešle přihlášku, která je poté zkontrolována. Jednotlivá generální ředitelství posoudí přihlášky a vyberou si stážisty. Jejich pobyt je různý, například u placených stáží se jedná o 5 měsíců.

V reakci na tyto problémy se EU spolu s dalšími státy snaží spolupracovat na sblížení a srovnatelnosti kvalifikací ve vysokoškolském vzdělávání, např. koordinací reforem vzdělávacích systémů, kompatibilními systémy a společnými akcemi. Dohodly se na vytvoření Evropského prostoru vysokého školství do roku 2010.

Boloňský proces

Tento cíl se snaží prosadit prostřednictvím tzv. **Boloňského procesu**, jehož páteř tvoří zavedení bakalářského (nejméně tříletého) a magisterského stupně vysokoškolského studia, evropský kreditový systém a odstranění stávajících překážek zabraňujících mobilitě studentů a učitelů. Účastníky tohoto procesu je vedle 25 států EU i Bulharsko, Chorvatsko, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Rumunsko, Švýcarsko a Turecko.

Sumář a souvislosti

- Evropská unie aktivně a soustavně podporuje mobilitu studentů i jejich pedagogů. Jak dokládají výše uvedené příklady, politika „vzdělávání a školství“ Evropské unie nezahrnuje, jak by se možná mohlo na první pohled zdát, pouze vysokoškoláky.
- Cestovat a studovat v zahraničí není nic neobvyklého a už vůbec ne nemožného. Naopak, dnes je už prakticky běžnou záležitostí spolupracovat se školami a souvisejícími institucemi v zahraničí.
- Nejsnadnějším zdrojem k načerpání informací a rad, mj. jak přesně připravit nějaký projekt, najdete na internetu (v češtině): <http://web.socrates.cz/>; <http://www.youth.cz/>; <http://www.nvf.cz/>. Spoustu užitečných informací najdete na stránkách Zastoupení Evropské komise v ČR: <http://www.evropska-unie.cz/>.

Zamyšlení

- Účastnila se vaše škola některého z projektů EU, který je zaměřen na vzdělávání? Jaký byl jeho hlavní přínos?
- Do které země byste se rádi jako studenti VŠ podívali a proč?
- Námět: uspořádejte ve třídě besedu se starším spolužákem či sourozencem, který studoval v rámci nějakého podpůrného programu v zahraničí.

5. SHRnutí LÁTKY K CELÉMU UČIVU

Východiskem učebnice „Evropská unie pro střední školy“ je pojetí evropské integrace jako neustále se vyvíjejícího procesu. Evropská integrace tak není uchopena jako pevný monolit, který roste, nýbrž jako proměnlivá událost. Označení integrace jako „procesu“ tak není obvyklou frází, která je k popisu EU používána, ale vědomé uchopení. Na proměnlivosti a nestálosti je založen jak výklad hlavních bodů a složek integračního procesu, tak přístup k žákům. Výstupem práce s učebnicí by nemělo být memorování faktů a událostí, ale diskuse a úvaha nad minulým, současným a budoucím stavem integračního procesu.

Proměnlivost a neukončenost vývoje je nejvíce patrná na prvním oddíle učebnice, který je věnován historii integračního procesu. Přestože nelze tvrdit, že by plány na existenci dnešní EU existovaly již v dávné minulosti, myšlenkové zdroje pro ideu spolupráce národů – jako hlavní pojistky stability a míru v Evropě – v dávné historii vypozerovat můžeme. Zvláště v první polovině 20. století se tyto nápady a představy tříbily a získávaly konkrétní obrysy. Dopady druhé světové války pak byly posledním impulsem, který evropské státy k užší spolupráci „popohnal“.

Na paměti je ale potřeba mít, že tato spolupráce se odehrávala a odehrává v podobě různých organizací a v rozličné intenzitě. Kromě Evropských společenství jako hlavního prostoru evropské integrace existovalo od 60. let minulého století také Evropské sdružení volného obchodu. Přestože ES/EU postupně získala pozici klíčového tělesa, definitivní podobu evropská integrace nemá. Stačí vzpomenout Plán D, který Evropská komise vyhlásila v roce 2005. Jeho obsahem je kromě jiného veřejná debata o demokracii v EU, o tzv. demokratickém deficitu evropských institucí. Tedy o budoucí podobě evropské integrace.

Dynamika a vývoj jsou patrné také na druhé části učebnice, která je věnována institucím EU a rozhodovacím procesům. Rozpor a napětí mezi nadnárodním a mezivládním pojetím integrace, vytvořivší se v průběhu její historie, je jejím určitým motorem. Sváření institucí, jejich boj o „místo na slunci“ integrace v některých etapách formoval. Na výkladu o evropských institucích je patrné, že každá z nich plní ve složitém systému EU své funkce a hájí zájmy odlišných účastníků integračního procesu. Různé instituce navíc v některých etapách převládaly a převládají. Institucionální systém tak nelze v žádném případě pokládat za ukončený a zakonzervovaný.

Třetí část učebnice je věnována obsahu evropské integrace, tedy společným politikám a dalším aktivitám Společenství. Při zkoumání obsahu integrace je posun a vývoj možná nejzřetelnější. Z původně velmi úzce zaměřeného Evropského společenství uhlí a oceli se během jednoho desetiletí stal prostor, který nabízel

spolupráci ve všech částech hospodářského života. V dalších desetiletích se k ekonomické integraci připojila spolupráce politická, takže dnes jsou členské státy provázány sítí kontaktů téměř ve všem. Počínaje průmyslem a konče spoluprací při vzdělávání či vytváření zahraniční politiky.

Z Evropy – v roce 1950 rozdělené hranicemi na desítky národních států, přísně a žárlivě střežící svá šedivá a zpustlá území – se tak stal pestrý a barevný prostor. V první řadě nabízí obrovské možnosti. Za pár let budou také čeští občané moci libovolně studovat, pracovat či žít kdekoliv v Evropě. Vzdělávací programy, o kterých pojednává poslední část učebnice, jsou jen předzvěstí toho, co za několik málo let bude naprosto běžné a normální: ve střední škole například v Ostravě bude několik předmětů vyučováno v cizím jazyce, ve třídě bude třetina studentů jiné než české národnosti a minimálně jedno pololetí stráví každý student na „návštěvě“ třeba ve Francii. Bude-li se mu tam líbit, bez problémů ve Francii vystuduje univerzitu a najde si tam třeba práci. Po čase se možná vrátí do Ostravy, nebo se přestěhuje do Španělska.

Tento barevný a bohatý prostor se bude neustále měnit a vyvíjet. Jeho malíři a architekti budete vy všichni, kteří jste tuto učebnici používali. Evropská integrace je totiž nekonečný obraz, na kterém barvy nikdy neusychají. Pohyblivost a proměnlivost je základem evropské integrace, je tedy důležitým motivem k debatě a přemýšlení. Evropská integrace je proces, který se všech bezprostředně týká a je důležitou součástí veřejného života.

Závěrečné otázky a zamyšlení: náměty na eseje či dlouhodobější aktivitu

- Které období evropské integrace považujete za nejdůležitější a nejzajímavější? Napište o něm úvahu.
- Zpracujte medailon vybrané osobnosti evropské integrace. Pokuste se v textu postihnout přínos zvolené osoby pro evropskou spolupráci.
- Napište úvahu na téma „Evropská unie ve 21. století“. Pokuste se zodpovědět na otázku, jak se EU změní či jak by se měla změnit.
- Napište úvahu na téma potřeby tzv. Evropské ústavy. Potřebuje EU ústavu po vzoru národních států?
- Připravte besedu s europoslancem či jinou osobností z vašeho regionu, která má zkušenost s prací v evropských institucích.
- Připravte ve vaší škole Den EU pro studenty nižších ročníků vaší školy.
- Připravte návrh projektu spolupráce vaší školy s vybranou školou v cizině. Jaký by měl mít projekt obsah? Co může vaše škola nabídnout a na co by se ve spolupráci chtěla zaměřit?
- Vydává vaše škola časopis? Pokud ano, připravte pro něj seriál o evropské integraci.
- Spolupracuje vaše město či obec s některým sídlem v EU? Připravte o této spolupráci besedu se starostou, místostarostou či zastupitelem.

6. EVROPSKÁ UNIE VE FAKTECH

Počet členských států: 27

Úřední jazyky: angličtina, bulharština, čeština, dánština, estonština, finština, francouzština, irština, italština, litevština, lotyština, maďarština, maltština, němčina, nizozemština, polština, portugalština, rumunština, řečtina, slovenština, slovinština, španělština, švédština

Rozloha: 4 325 303 km²

Obyvatelstvo: 487 milionů, 113 obyvatel/km², třetí nejhustší zalidnění na světě

Hlavní sídlo: Brusel

Symboly EU:

Vlajka EU

Dne 25. 10. 1955 navrhlo podobu emblému Parlamentní shromáždění Rady Evropy. Návrh byl přijat 9. 12. 1955 Výborem ministrů Rady Evropy. V této době nebyla ještě vlajka spojována s Evropskými společenstvími. Až o téměř třicet let později – v roce 1983 – navrhl Evropský parlament používat emblém jako symbol Evropských společenství. Rada Evropy souhlasila, a tak se od roku 1986 začala vlajka používat jako symbol Evropských společenství a později Evropské unie.

Počet hvězd tvořící kruh je stanoven na 12. Počet 12 hvězd má symbolizovat dokonalost, úplnost a jednotu. Obdobně jako: 12 apoštolů, 12 úkolů pro Herkula, 12 měsíců v roce...

Podarí se vám vymyslet ještě jinou analogii s počtem 12?

Hymna EU

Obdobně (jako tomu bylo u vlajky) i hymna byla přijata nejprve Radou Evropy. V roce 1972 si Rada Evropy zvolila melodii Beethovenovy „Ódy na radost“. Oficiální hymnou Evropských společenství (později Evropské unie) se hymna stala až v roce 1985, kdy ji přijali předsedové vlád členských států ES. Hymna je beze slov.

Dokázali byste navrhnout českou verzi textu hymny?

Mimo vlajku a hymnu přinesl návrh tzv. Ústavní smlouvy i další symboly:

Den Evropy (Schumanův den)

Na počest zveřejnění tzv. Schumanova plánu (9. 5. 1950), který je považován za impuls k sjednocovacímu procesu, je stanoven Den Evropy na 9. května.

Myslíte si, že by měl být 9. květen státním svátkem?

Heslo: Jednotná v rozmanitosti

Heslo má vystihovat princip soužití členských států EU. Specifika členských států mají být zachována a mají přispět k jednotnému celku.

Víte, jak zní anglická verze hesla?

Měna EU: Euro

Euro platí od roku 1999 (pouze pro bezhotovostní styk). Od roku 2002 bylo zavedeno i pro hotovostní platební styk. Tímto došlo k nahrazení dříve platných měn používaných ve státech tzv. eurozóny.

Víte, jaký je stávající kurz € k \$?

Eurozóna

Členské státy:

Oficiální název: **Belgické království**

Hlavní město: Brusel

Rozloha: 30 545 km²

Počet obyvatel: 10 355 844 (k 1. červenci 2003)

Oficiální jazyk: nizozemština, francouzština a němčina

Státní zřízení: království

Hlavní náboženství: 3/4 katolická víra

Čas: SEČ 0

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Bulharská republika**

Hlavní město: Sofia

Rozloha: 110 912 km²

Počet obyvatel: 7 726 000 (2005)

Oficiální jazyk: bulharština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: 83 % obyvatel se hlásí k pravoslaví

Čas: SEČ +1

Měna: bulharské levo

Oficiální název: **Česká republika**

Hlavní město: Praha

Rozloha: 78 866 km²

Počet obyvatel: 10 246 178 (r. 2004)

Oficiální jazyk: čeština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: římskokatolické, církev československá husitská

Čas: SEČ 0

Měna: koruna česká (CZK)

Oficiální název: **Dánské království**

Hlavní město: Kodaň

Rozloha: 43 094 km²

Počet obyvatel: 5 502 790

Oficiální jazyk: dánština, na autonomních územích též faerština a grónština

Státní zřízení: monarchie

Hlavní náboženství: luteránská Dánská lidová církev (84%)

Čas: SEČ 0

Měna: dánská koruna (DKK)

Oficiální název: **Estonská republika**

Hlavní město: Tallinn

Rozloha: 45 227 km²

Počet obyvatel: 1 341 664

Oficiální jazyk: estonština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: luteráni, pravoslavní

Čas: SEČ +1

Měna: estonská koruna (EEK)

Oficiální název: **Finská republika**

Hlavní město: Helsinky

Rozloha: 338 145 km²

Počet obyvatel: 5 214 512

Oficiální jazyk: finština, švédština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: luteráni 89%, pravoslavní 1%, bez vyznání 9%

Čas: SEČ +1

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Francouzská republika**

Hlavní město: Paříž

Rozloha: 551 602 km²

Počet obyvatel: 61,4 mil.

Oficiální jazyk: francouzština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: převažuje náboženství katolické, silně zastoupeno je však rovněž náboženství muslimské a dále protestantské a židovské

Čas: SEČ 0

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Irsko**

Hlavní město: Dublin

Rozloha: 70 282 km²

Počet obyvatel: 3 969 558

Oficiální jazyk: irština a angličtina

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: římskokatolické 92%, protestantské 3%, ostatní 5%

Čas: SEČ -1

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Italská republika**

Hlavní město: Řím

Rozloha: 301 338 km²

Počet obyvatel: 58 057 477 (r. 2004)

Oficiální jazyk: italština, v oblastech se zvláštní autonomií

rovněž: němčina, slovinština, francouzština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: 97 % obyvatelstva deklaruje katolické vyznání, 1,5 % se

hlásí k valdenské evangelické církvi, ostatní jsou muslimové a nedefinovaní

Čas: SEČ 0

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Kyperská republika**

Hlavní město: Nikósie

Rozloha: 9 251 km²

Počet obyvatel: 775 927

Oficiální jazyk: řečtina a turečtina

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: Řekové se hlásí k řecké pravoslavné církvi, Turci k islámu;

na Kypru působí též maronitská, arménská, katolická a anglikánská církev

Čas: SEČ +1

Měna: turecká libra (TRL)

Oficiální název: **Litevská republika**

Hlavní město: Vilnius

Rozloha: 65 303 km²

Počet obyvatel: 3,4 mil.

Oficiální jazyk: litevština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: římskokatolické (75 %), pravoslavné, evangelické

Čas: SEČ +1

Měna: Litas (LTL)

Oficiální název: **Lotyšská republika**

Hlavní město: Riga

Rozloha: 64 635 km²

Počet obyvatel: 2,317 mil.

Oficiální jazyk: lotyština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: luteránské (37 %), katolické (33 %), pravoslavné (17 %)

Čas: SEČ +1

Měna: Lat (LVL)

Oficiální název: **Lucemburské velkovévodství**

Hlavní město: Lucemburk (Luxembourg)

Rozloha: 2 586 km²

Počet obyvatel: 462 690

Oficiální jazyk: lucemburština; administrativními jazyky jsou francouzština, němčina a lucemburština.

Státní zřízení: velkovévodství

Hlavní náboženství: katolické, malé komunity protestantské a židovské

Čas: SEČ 0

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Maďarská republika**

Hlavní město: Budapešť

Rozloha: 93 030 km²

Počet obyvatel: 10 117 tis.

Oficiální jazyk: maďarština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: římskokatolické (67,5%), kalvinisté (20,0%), luteráni (5,0%), ateisté (7,5%)

Čas: SEČ 0

Měna: Forint (HUF)

Oficiální název: **Maltská republika**

Hlavní město: Valleta

Rozloha: 316 km²

Počet obyvatel: 396 851

Oficiální jazyk: maltština, angličtina

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: katolíci (91%)

Čas: SEČ 0

Měna: maltská lira (MTL)

Oficiální název: **Spolková republika Německo**

Hlavní město: Berlín

Rozloha: 357 021 km²

Počet obyvatel: 82 424 609

Oficiální jazyk: němčina, lokálně dánština a lužická srbština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: katolíci, evangelíci, islám, židé

Čas: SEČ 0

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Nizozemské království**

Hlavní město: Amsterdam

Rozloha: 41 527 km²

Počet obyvatel: 16 318 199

Oficiální jazyk: nizozemština

Státní zřízení: království

Hlavní náboženství: římskokatolická církev (32%), NL reformovaná církev (14%), ostatní reformované církve (7%), ostatní církve (7%), bez vyznání (40%)

Čas: SEČ 0

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Polská republika**

Hlavní město: Warszawa

Rozloha: 312 683 km²

Počet obyvatel: 38 680 000

Oficiální jazyk: polština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: římskokatolické (95%), pravoslavní (1,4%), řečtí katolíci (0,3%)

Čas: SEČ 0

Měna: Zloty (PLN)

Oficiální název: **Portugalská republika**

Hlavní město: Lisabon

Rozloha: 92 082 km²

Počet obyvatel: 10 524 145

Oficiální jazyk: portugalština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: katolíci (97%, z toho praktikujících asi 50%), bez vyznání (2%), zbytek protestanti různých denominací, muslimové, hinduisté

Čas: SEČ +1

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Rakouská republika**

Hlavní město: Wien

Rozloha: 83 858 km²

Počet obyvatel: 8,1 mil. (r. 2001)

Oficiální jazyk: němčina

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: katolíci (78%), protestanti (5%)

Čas: SEČ 0

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Rumunsko**

Hlavní město: Bukurešť

Rozloha: 238 391 km²

Počet obyvatel: 22 303 552 (2006)

Oficiální jazyk: rumunština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: přibližně 87% obyvatel se hlásí k rumunské ortodoxní církvi, kterou lze označit za pravoslavnou, ostatní jsou římskými katolíci, muslimové či řečtí katolíci

Čas: SEČ +1

Měna: lei

Oficiální název: **Řecká republika**

Hlavní město: Athény

Rozloha: 131 957 km²

Počet obyvatel: 10 647 529

Oficiální jazyk: řečtina

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: řecká ortodoxní církev (97,5%), muslimové (1,7%), ostatní (0,8%)

Čas: SEČ +1

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Slovenská republika**

Hlavní město: Bratislava

Rozloha: 49 035 km²

Počet obyvatel: 5 423 567 (r. 2004)

Oficiální jazyk: slovenština

Státní zřízení: republika

Hlavní náboženství: římskokatolická církev (84,1%), evangelická církev (68,9%), augsburské vyznání (6,9%), řeckokatolická církev (4,1%), reformovaná křesťanská církev (2%)

Čas: SEČ 0

Měna: slovenská koruna (SKK)

Oficiální název: **Slovinská republika**

Hlavní město: Ljubljana

Rozloha: 20 256 km²

Počet obyvatel: 2 011 473 (r. 2004)

Oficiální jazyk: slovinština, v pohraničních oblastech s maďarskou a italskou menšinou je za úřední jazyk uznávána italština

Státní zřízení: republika
Hlavní náboženství: římskokatolické
Čas: SEČ 0
Měna: slovinský tolar (SIT)

Oficiální název: **Španělské království**

Hlavní město: Madrid

Rozloha: 504 782 km²

Počet obyvatel: 42,717 mil.

Oficiální jazyk: španělština, regionálně: katalánština, baskičtina,
galicijština a další jazyky

Státní zřízení: království

Hlavní náboženství: katolíci (96,6 %), bez vyznání (2,9 %), protestanti (0,1 %)

Čas: SEČ 0

Měna: Euro (EUR)

Oficiální název: **Švédské království**

Hlavní město: Stockholm

Rozloha: 410 934 (pevnina) + 39 030 (jezera) km²

Počet obyvatel: 8 986 400 (r. 2004)

Oficiální jazyk: švédština

Státní zřízení: království

Hlavní náboženství: luteránské 87 %, římskokatolické 4 %, islám 7 %

Čas: SEČ 0

Měna: švédská koruna

Oficiální název: **Spojené království Velké Británie a Severního Irsku**

Hlavní město: Londýn

Rozloha: 244 820 km²

Počet obyvatel: 60 270 708 (r. 2004)

Oficiální jazyk: angličtina

Státní zřízení: království

Hlavní náboženství: anglikánské (27 mil.), římskokatolické (9 mil.),
muslimové (1 mil.), presbyteriánské (800 tis.), metodistické (760 tis.),
šíitské (400 tis.), hinduistické (350 tis.), židovské (300 tis.)

Čas: Čas k SEČ: -1

Měna: britská libra (GBP)

(Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR)

Rozšiřování:

- 1950:** Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko (celkem 6 států)
1973: + Velká Británie, Irsko, Dánsko (celkem 9 států)
1981: + Řecko
1986: + Španělsko, Portugalsko (celkem 12 států)
1990: + NDR (30. 10. 1990 došlo ke sjednocení Německa)
1995: + Rakousko, Švédsko, Finsko (celkem 15 států)
2004: + Česká republika, Slovensko, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Maďarsko, Slovinsko, Malta, Kypr (celkem 25 států)
2007: + Rumunsko, Bulharsko (celkem 27 států)

1950

1973

1981

1986

1990

1995

2004

2007

Kviz o Evropské unii

1. Jaká je hymna Evropské unie?

- a) Rumunský hit Dragostea din tei
- b) Beethovenova Óda na radost
- c) We Are the Champions

2. Jedním z prvních integračních kroků bylo vytvoření Evropského hospodářského společenství. Smlouva o EHS byla podepsána v roce:

- a) 1954 v Štrasburku
- b) 1957 v Římě
- c) 1957 v Bruselu

3. V České republice proběhlo v roce 2003 referendum o vstupu do EU. Jaký byl výsledek?

- a) účast 52,15 % – pro 92,46 %
- b) účast 55,2 % – pro 77,33 %
- c) účast 45,62 % – pro 83,76 %

4. Jeden ze vzdělávacích programů EU se jmenuje po jednom významném Čechovi. Který?

- a) Sokrates
- b) Masaryk
- c) Comenius

5. Lze se na základě institutu evropského občanství účastnit voleb v jiné členské zemi?

- a) ano, beze všeho (vstupem do EU získali Češi právo volit i být volen kdekoliv v EU)
- b) ano, občan má právo volit a být volen i v jiném členském státě, a to do obecní samosprávy a do Evropského parlamentu
- c) ne, je to nemožné (volit lze pouze a jen v domovské zemi, jíž jsem občanem)

6. Který ze států EU je největší podle rozlohy?

- a) Španělsko
- b) Německo
- c) Francie

7. Které státy jsou od 1. 5. 2004 členy EU?

- a) Slovensko, Slovinsko, Bulharsko
- b) Malta, Kypr, Slovinsko
- c) Slovinsko, Chorvatsko, Česká republika

- 8. V návrhu tzv. Evropské ústavy se měla objevit zmínka o křesťanských hodnotách, na kterých je EU založena a které vyznává. Která země chtěla toto prosadit nejvíce?**
- a) Česká republika
 - b) Španělsko
 - c) Polsko
- 9. Kolik křesel – mandátů měl Evropský parlament v roce 2005?**
- a) 626
 - b) 732
 - c) 814
- 10. Orgánem EU, který je volen přímo občany Unie, je:**
- a) Evropská komise a Evropský parlament
 - b) Evropská komise, Evropský parlament a Účetní dvůr
 - c) pouze Evropský parlament
- 11. Kdy podala ČR žádost o vstup do EU?**
- a) v roce 1994
 - b) v roce 1996
 - c) v roce 1998
- 12. Jaký název nesl orgán, který byl předchůdcem Evropské komise?**
- a) Vysoký úřad ESUO
 - b) Nejvyšší evropský úřad EURATOM
 - c) Vysoký evropský úřad EHS
- 13. Kdo z českých politiků se obvykle účastní summitů Evropské rady?**
- a) předseda Senátu
 - b) předseda vlády
 - c) prezident
- 14. Evropská měna euro (EUR) platí i v nečlenské zemi. Ve které?**
- a) Černá Hora
 - b) Turecko
 - c) Norsko

JMENNÝ A VĚCNÝ REJSTŘÍK**Jmenný rejstřík**

- Adenauer, Konrad 27
Almunia, Joaquín 73
Alvarez, Alejandro 13
- Barosso, José Manuel 72, 73
Barrot, Jacques 73
Beneš, Edvard 13
Béthune, Maxmilien de
(vévoda ze Sully) 9
Bevin, Ernest 18, 21, 22
Bidault, Georges 19, 20
Blair, Tony 112
Blum, Léon 19, 20, 22
Bobošíková, Jana 81
Borg, Joe 73
Briand, Aristide 14, 15
- Colorni, Eugenio 16
Coudenhove-Kalergi, Richard Nicolaus
13, 14, 17
- D'Estaing, Valéry Giscard 42
Delors, Jacques 36–39, 50, 59, 71, 72,
94, 95, 104
Demangeon, Albert 11
Dimas, Stavros 73
Dubois, Pierre 9
- Eden, Sir Anthony 28
- Ferero-Waldnerová, Benita 73
Figeľ, Ján 73
Fischer-Boelová, Marianne 73
Fouchet, Christian 32
Frattoni, Franco 73
Fried, Alfred 13
- Gaulle, Charles de 19, 32–34, 36, 49,
72, 77
Gouin, Félix 19
Gross, Stanislav 81
Grybauskaitėová, Dalia 73
- Haile Selassie I. 12
Hallstein, Walter 33, 72
Herriot, Edouard 14
Hitler, Adolf 12
Hübnerová, Danuta 73
- Churchill, Winston 20, 22, 24
- Jenkins, Roy 35, 72
Jiří z Poděbrad 9
- Kallas, Siim 73
Kant, Immanuel 9
Klaus, Václav 118
Kovács, László 73
Kroesová, Neelie 73
Kyprianou, Markos 73
- Lamy, Pascal 37
- Malenovský, Jiří 85
Malfatti, Franco 72
Mandelson, Peter 73
Mansholt, Sicco 72
Marín, Manuel 72, 113
Marshall, George 20
Masaryk, Tomáš Garrigue 13, 14
McCreevy, Charlie 73
Mendés-France, Pierre 28
Michel, Louis 73
Monnet, Jean 26, 27, 37
Monroe, James 18
Moravec, Emanuel 16
Mussolini, Benito 12

Ortoli, Francois 72

Pella, Giuseppe 25

Petsche, Maurice 26

Piebalgs, Andris 73

Pilip, Ivan 91

Pleven, René 28

Poincaré, Raymond 15

Pompidou, Georges 34

Potočnik, Janez 73

Prodi, Romano 72, 73, 75, 76

Rasmussen, Poul 41

Redingová, Viviane 73

Rehn, Olli 73

Remek, Vladimír 81

Rey, Jean 72

Reynaud, Paul 22

Rossi, Ernesto 16

Sandys, Duncan 24

Santer, Jacques 72, 87

Sforza, Carlo 21

Schuman, Robert 22, 26, 27

Solana, Javier 65

Spaak, Paul-Henri 18, 19, 22, 29, 30, 32

Spengler, Oswald 11

Spinelli, Altiero 16

Stikker, Dirk 25

Stresemann, Gustav 15

Špidla, Vladimír 73, 76, 81

Telička, Pavel 73, 76

Thatcherová, Margaret Hilda 35, 36

Thorn, Gaston 72

Truman, Harry S.

Verheugen, Günter 73

Wallströmová, Margot 73

Wilson, Thomas Woodrow 11, 12

Zvěřina, Jaroslav 81

Železný, Vladimír 81

Věcný rejstřík

Agenda 2000 44, 105, 108

Amsterodamská smlouva 41, 44, 54, 60,
77, 82, 114

blokační menšina 68

Briandovo memorandum, též Briandův
plán 15

britský rabat 35

Bruselská smlouva (pakt) 23, 28

celní unie 14, 21, 25

Comenius 128–130

Commonwealth 17, 18, 21, 35

čtyři svobody 31, 36, 37, 93, 95, 98

dohadovací řízení 82

dohoda o cenách 103

doporučení a stanovisko 84

druhé rozšíření ES 36

Erasmus 128, 130, 131

euro 38, 40, 99–102

Eurojust 118

Europol 118, 119

euroskleróza 32–34

eurozatykač 118

eurozóna 90, 91, 100–102, 140

Evropská bezpečnostní strategie 120

Evropská centrální banka (ECB) 57,
58, 90

Evropská investiční banka (EIB) 26,
57, 91

Evropská komise 31, 33, 35–37, 42,
44, 47, 49–52, 62–64, 66, 67, 71–77,
80–84, 86–88, 93, 97, 100, 104,
107–110, 112–114, 124, 125, 127,
130, 131, 133, 134, 137, 148

Evropská platební unie (EPU) 25

Evropská politická spolupráce (EPS) 120

Evropská rada 39, 40, 42, 44, 51, 52,
57, 58–60, 62–66, 68–70, 113, 114,
117, 121

- Evropská společenství (ES) 30, 32, 34–38, 40, 41, 45, 49, 50, 54, 58, 59, 62, 69, 71, 79, 83, 87, 94, 96, 97, 99, 113, 120, 127, 128, 137, 139
- Evropská unie 7, 9, 27, 36–40, 43, 44, 47, 93, 94, 97, 102, 103, 108, 110, 114, 115, 123, 128, 129, 136, 139, 148
- Evropská ústava 43, 51, 52, 54
- Evropské hnutí 24, 27
- Evropské hospodářské společenství (EHS) 26, 30, 31
- evropské občanství 39, 133
- Evropské obranné společenství (EOS) 28
- evropské politické strany 52
- evropské právo 58, 63, 70, 77, 81, 83, 84, 86, 120
- Evropské sdružení volného obchodu (EFTA, též ESVO) 31, 32, 39–41, 48, 137
- Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) 25, 27, 29–31, 47–49, 57–59, 64, 65, 71, 88, 108, 113, 137
- evropské volby 76, 78, 79, 81
- Evropský hospodářský prostor (EHP) 31, 40, 48
- Evropský měnový institut (EMI) 40, 100
- Evropský měnový systém (EMS) 25, 35, 36, 58, 90, 101
- Evropský parlament 35–37, 39, 51, 52, 57–61, 63, 64, 71, 72, 75–83, 87, 88, 91, 120, 125, 139
- Evropský regionální rozvojový fond (ERDF) 108, 109
- Evropský sociální fond (ESF) 108, 113, 115, 116
- Evropský soud pro lidská práva 22, 83
- Evropský soudní dvůr (ESD) 27, 31, 33, 38, 57–59, 61, 75, 81, 83, 85, 86
- Evropský systém ústředních bank (ESÚB) 40
- evropský trh 25, 26, 39
- Evropský úřad pro boj proti podvodům (OLAF) 125
- Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD) 106
- Evropský zemědělský orientační a záruční fond (EAGGF) 103, 108, 109
- federalismus 13, 15, 16, 24, 29, 46, 47, 80, 99
- Finanční nástroj pro řízení rybolovu (FIFG) 108
- finanční období (též finanční perspektiva) 35, 108, 109, 112, 126
- Fond soudržnosti (též Kohezní fond, KF) 108
- Fouchetův plán 32, 33
- frakce v Evropském parlamentu 77, 79, 80
- Grundtvig 128
- Haagský kongres 22, 24
- Haagský program 117
- Haagský summit 34, 36
- Habešská krize 12
- helsinská skupina 44, 45
- Hospodářská a měnová unie (HMU) 40, 90, 99, 100, 102
- Hospodářský a sociální výbor (HSV) 31, 57, 58, 61, 88–90, 114, 116
- Charta základních sociálních práv pracovníků Společenství 113
- ISPA 110
- jednomyslnost 33, 52, 60, 67, 68, 82, 85, 88, 91, 95, 99, 120, 122, 123
- Jednotné programové dokumenty 111
- Jednotný evropský akt 37, 39, 59, 62, 63, 77, 82, 95, 96, 120, 127
- Kodaňská kritéria 44
- Komunitární charta 113
- Koncept tří Monroeových doktrín 18
- Konvent 42, 43, 51, 60
- konzultační procedura 82
- Koordinační jednotka pro boj proti podvodům (UCLAF) 125
- Korfský incident 12

- kvalifikovaná většina 31, 33, 38, 42, 59, 60, 67, 68, 82, 89, 95, 120, 123
- Laekenská deklarace 42, 43, 51
laekenská skupina 44
Lisabonská strategie 114, 115, 128
lucemburská skupina 44, 45
Lucemburský kompromis 33, 34, 47, 58, 67
- Maastrichtský chrám 38, 39, 117, 120
Manifest z Ventotene 16
Marshallův plán 20, 21
mezivládní paradigma 46, 47, 57, 59
Mittleeuropa 16
- nacistická koncepce 11, 15, 17
nařízení 84
neofunkcionalismus 46, 47
- Organizace pro evropskou
hospodářskou spolupráci (OEEC)
21, 22, 24, 25, 48
Organizace pro hospodářskou spolupráci
a rozvoj (OECD) 21, 48
Organizace spojených národů (OSN) 20
- Pakt stability a růstu 100, 102
Panevropský pakt 14
Panevropské hnutí 13, 14, 17, 22
Pellaův plán 25
Petscheův plán 26
Pevnost Evropa, též Festung Europa 16
PHARE 110, 129
Plevenův plán 28, 32, 47
politika hospodářské a sociální
soudržnosti 93, 107–109, 115, 124,
126
politika prázdných křesel 33
procedura spolurozhodování 65, 77,
82, 83
prostá většina 67, 68
první rozšíření 33, 35, 36, 49
Předsednictví Rady EU 69, 70
předvstupní pomoc 110, 125
přímé platby 104–106
- Rada Evropy 20, 22, 24, 62, 68, 83,
113, 139
Rada EU (Rada ministrů EU) 42, 49, 52,
57, 58, 60–62, 64–70, 74, 75, 77, 78,
81–85, 88, 89, 91, 99, 117, 118, 120,
121, 125
regionální politika 93, 94, 107, 108, 110,
112, 124–126
rozhodnutí 84, 89
rozpočet EU 35, 58, 75, 76, 81, 87, 94,
103, 104, 106, 107, 109, 123–126
Rúrská krize 12
Římské smlouvy 30–33, 36, 37, 41, 57,
84, 94, 95, 98
- SAPARD 110
Severoatlantická aliance (NATO) 23, 27,
28, 32, 54, 121, 122
schengenský systém 99, 117, 119
Schumanův plán 26, 27, 140
Slučovací smlouva 57, 72, 88
směrnice 84, 98
Smlouva o Evropské politické unii 32,
33, 47
Smlouva o Evropské unii (EU), též
Maastrichtská smlouva 38–41, 43,
54, 59, 60, 63, 71, 77, 82, 84, 87–89,
96, 116, 118, 120
Smlouva o Evropském sdružení
volného obchodu (též Stockholmská
smlouva) 31
Smlouva o Evropském společenství
uhlí a oceli (ESUO, též Montánní unie)
27, 108, 113
Smlouva o ústavě pro Evropu 43, 93
Smlouva o zřízení Evropského
hospodářského společenství (EHS)
26, 30, 32, 33, 99, 108, 113
Smlouva o zřízení Evropského
společenství pro atomovou energii
(EURATOM) 30, 32
Smlouva z Nice 42, 43, 54, 60, 68, 78,
89, 120
Sociální agenda 114, 115
Sociální charta 113
Socrates 128–132

- Soud pro veřejnou službu 83, 85
Soud první instance 57–59, 83, 85
Spaakův výbor 29, 30
Spinelliho iniciativa 47
Společná zemědělská politika (SZP)
103–107, 109, 124, 126
Společná zahraniční a bezpečnostní
politika (SZBP) 38, 117, 120–123
Společnost národů 11, 12
společný trh 24, 26, 29–31, 33, 37, 50,
71, 75, 88, 93–96, 98, 103, 113, 123
spolurozhodování 77
spory před Evropským soudním dvorem
84–86
Stikkerův plán 25
strukturální fondy 108, 113, 115
Summit v Nice 42
Supranacionální (nadmárodní) paradigma
46, 47, 57, 58, 64, 71, 76
Systém NUTS 107
- Tarifní a netarifní bariéry 95
tripartita 114
třetí rozšíření 40
- Účetní dvůr 57–59, 61, 87, 125
univerzální světový mír (též idealistický
univerzalizmus) 11, 12
- variabilní přírážky 103
Varšavská smlouva 28
vážení hlasů 42, 60, 67, 78, 88
velké rozšíření 44, 45
Velkogermánský svaz 16
velkoprostorové hospodářství 16
Versailleská mírová smlouva 10, 12,
13, 15
Versailleský mírový systém 10, 12, 17
Visegradská skupina 106
Výbor ministrů 22, 139
Výbor regionů (VR) 57–59, 61, 88–90
Výbor stálých zástupců (COREPER)
65–67, 85
Výroční zpráva Účetního dvora 87
Vysoký představitel pro SZBP 65, 75,
121
- welfare state 112
- Youth 133
- Západní unie 23
Západoevropská unie (ZEU) 28
- železná opona 14, 18, 20, 50, 59

Evropská unie pro střední školy

VIT DOČKAL, PETR KANIOK

Grafická úprava Lenka Váchová

Redaktorka Jana Pejchalová

Jazyková korektura Libor Hlaváček a Igor Pejchal

Vydala Masarykova univerzita roku 2006

Mezinárodní politologický ústav

Joštova 10, 602 00 Brno

tel./fax: 549 495 769, e-mail: iips@iips.cz, www.iips.cz

1. vydání, 2006

Náklad 1 000 výtisků

Tisk Reprocentrum, a. s., Blansko

55-975-2006 02/58 3/MPÚ

ISBN 80-210-3976-0